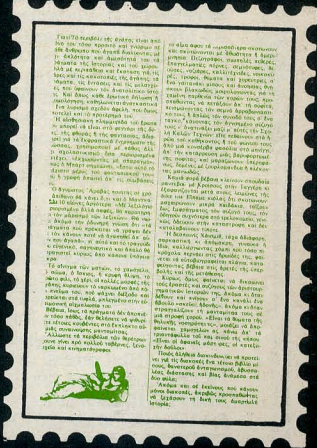
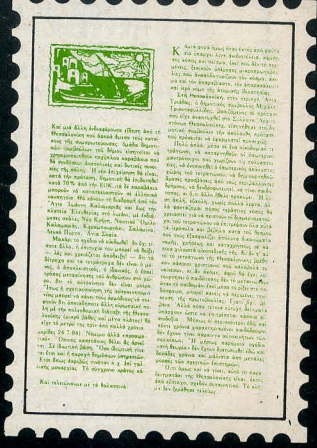

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 8 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1985, ΤΕΥΧ. 33, ΔΡΧ. 80

**Έμπρός για τόν νέο Πρόεδρο τής Δημοκρατίας
Κυπριακό: επίπλαστη όμοψυχία και άναγκαία άποσαφήνιση
Τό νόημα μιās άριστερης παρέμβασης στον πολιτισμό
‘Σύμφωνοι, θά πεθάνουμε όλοι μας· αλλά προς τί;’**

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

Περιεχόμενα

Θέση: 'Ο Παπάγος, ό Πλαστήρας και έμεις 4
'Ο δεκαπενθήμερος, Περιδιαβάζοντας τήν πολιτική επικαιρότητα .. 5

Δαμιανού Παπαδημητρόπουλου, Κυπριακό: επίπλαστη όμοψηχία
και άναγκαία άποσαφήνιση 8
'Αγγελου 'Ελεφάντη, 'Εμπρός για τόν νέο Πρόεδρο 11
'Ηλίας 'Ηλιού 13
Διαρκής, Στίγμιαΐα, Κάθε 15 μέρες 14
Γιώργου Καρρά, Μέ τήν ΕΣΣΔ κόντρα στό ΚΚΕ; 16

Χρήστου Πικριδά, 'Ο Γραμμένος (σκίτσα) 17
Γιώργου Μαργαρίτη, 'Η άπομάκρυνση τών πυρηνικών όπλων 18
Δημήτρη Κυρτάτα, Τό θέατρο τού Διονύσου 20
Γιάννη Μαρκάκη, Πώς δέν λύνεται τό κυκλοφοριακό 22

Πέτρου Πιζάνια, 'Η άποχώρηση τής βραζιλιανης χούντας 23
Βάσως Κιντή, Αύστραλία και πυρηνικά 24
Πέτρου Πιζάνια, 'Η τρομοκρατία στή Δυτική Εύρώπη 25
Τά γραμματόσημα τής Πολωνικής 'Αντίστασης 26

«Τό νόημα και τά όρια μās άριστερης παρέμβασης στόν πολιτισμό»
(γράφουν ό 'Αγγελος 'Ελεφάντης και ό Δημήτρης Ραυτόπουλος) .. 28
Σπύρου Χυτήρη, 'Ενας δίσκος τών Κόκτο Τούινς 33
Στάθη Τσαγκαρουσιάνου, «Παρίσι, Τέξας» τού Βίμ Βέντερς 34
'Αρη Μπερλή, «'Ημερολόγιο ενός άθεατου 'Απριλίου»
τού 'Οδυσσέα 'Ελύτη 36

Παντελή Μπουκάλα, 'Εκδοτικές έκδοχές 40
Εθαγγελίας Μπαλτά, Αίσθηση εθνικού χρέους και γλωσσική
πλατυποδία 42
'Ανδρέα Μπελεζίνη, Προτάσεις για τή σύγχρονη
νεοελληνική γλώσσα 45

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 48

Μόνο μέ 4.000 δρχ.

τά τεύχη τού

ΠΟΛΙΤΗ

άπό τό 1 έως τό 65
όλο τό περιοδικό άπό τό 1976
έως τό 1984
μαζί μέ τόν

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΗ

Μπορείτε να παραγγείλετε τή σειρά
στά βιβλιοπωλεία ή στα γραφεία μας
Κέκροπος 2 — 105 58 'Αθήνα
τηλ. 3239645 και 3228791

'Ιδιοκτησία Σ. Δελέγκας και Σία Ο.Ε. • 'Εκδότης 'Αγγελος 'Ελεφάντης, Μάρκου Μουσού
ρου 34, 'Αθήνα • Τυπογραφείο Χαϊδεμένος, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 9440997

Συνδρομή έσωτερικού: 'Ετήσια (26 τεύχη) 1.700 δρχ. 'Εξάμηνη (13 τεύχη)
900 δρχ. Συνδρομή έξωτερικού: Εύρώπη ετήσια 2.400 δρχ. εξάμηνη 1.300
δρχ. 'Άλλες χώρες ετήσια 2.700 δρχ., εξάμηνη 1.400
ΤΡΑΠΕΖΕΣ — ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ 3.000 δρχ. Η ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ὁ Παπάγος, ὁ Πλαστήρας καί ἐμεῖς

Οσο προχωροῦν οἱ συναινετικές λεγόμενες διαδικασίες, ὅσο περισσότερο ἐμπεδώνονται στή συνείδηση ὄλων ὡς συστατικό (πρός τό παρόν τουλάχιστον, καί βλέπουμε) τῆς πολιτικῆς ζωῆς, τόσο τό ΠΑΣΟΚ ξεσπαθώνει κατά τῆς Ἀριστερᾶς, κατά ὅσων θέλουν ἢ δέν θέλουν, πάντως δέν βρίσκουν θέση στή νέα συναίνεση. Ἀναμενόμενο εἶναι νά γίνεται ἐπιθετικότερο τό ΠΑΣΟΚ ὅσο ἐνδοτικότερο γίνεται πρὸς τήν ἄλλη κατεύθυνση. Τό παράδοξο, παράδοξο τρόποσ τοῦ λέγειν, εἶναι ὅτι οἱ κατηγορίες κατά τῆς Ἀριστερᾶς στηρίζονται στό ὅτι ἡ σύγκλιση αὐτή τάχα δέν ὑπάρχει, ὅτι ἡ ἀπλή διαπίστωση τῆς καί μόνο συνιστᾶ «σεχταρισμό»: κριτική καί κατηγορίες στό κομμουνιστικό ἴδιωμα.

Καί ἡ Ἐξόρμηση καί ὁ κεντρῶος κ. Στρατής προσπαθοῦν νά χρησιμοποιήσουν μιά κριτική πού γεννήθηκε μέσα στήν Ἀριστερά καί τῆς ἔχει δημιουργήσει ἕνα τραῦμα: ἐκεῖνο τοῦ «τί Πλαστήρας, τί Παπάγος». Ἡ φράση, ἐν εἶδει σλόγκαν, ἔρχεται καί ξανάρχεται στά φιλοκυβερνητικά κείμενα. Τό ὀρθό ἢ τό ἐσφαλμένο τοῦ συνθήματος δέν ἔχει νά τό συζητήσει ἡ Ἀριστερά οὔτε μέ τούς Πλαστήρες οὔτε μέ τούς Παπάγους. Ἄν τό σύνθημα ἦταν τό 1951 λάθος, ἦταν ἀπό τή σκοπιά τῆς Ἀριστερᾶς. Καί ἄν δέν ἔπρεπε νά ἀδιαφορήσει ἡ Ἀριστερά γιά τό ποιός θά ἐκλεγόταν τότε (σέ ἐκείνη τήν περίπτωση τοῦ ἀκραῖα πλειοψηφικοῦ ἐκλογικοῦ νόμου), πάλι ἀπό τή σκοπιά τῆς δέν ἔπρεπε. Κριτική καί αὐτοκριτική νά κάνουμε ὅση μᾶς χρειάζεται καί παραπάνω· στόν κ. Στρατή ὅμως καί στήν Ἐξόρμηση δέν ἔχει ἡ Ἀριστερά νά δώσει κανένα λόγο: δέν ἀγωνίζονται γιά τήν ἴδια ὑπόθεση.

Γιά τήν Ἀριστερά ἐκεῖνο τό δίλημμα δέν ἔχει σχέση μέ τό σημερινό. Τότε τό ὑπ' ἀριθμόν ἕνα πρόβλημα ἦταν νά συνεχίσει νά ὑπάρχει ἡ Ἀριστερά καί νά ἐξασφαλιστεῖ μιά κάποια νομιμότητα. Καί πρῶτιστα ἡ φυσική ἐπιβίωση τῶν ἀγωνιστῶν τῆς. Τό ζήτημα δέν ἦταν μήπως καί κάποιες ἀστικές δυνάμεις τῆς βγάλουν τό ὄνομα τοῦ σεχταριστῆ, οὔτε τό πρόβλημα ἦταν ἠθικό. Σήμερα ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στίς δύο μεγάλες παρατάξεις τίθεται μέ ἄλλους ὅρους γιά τήν Ἀριστερά. Θά στηρίξει ἢ θά ἀντιπαλέψει τόν θεσμικό διακανονισμό πού γέννησε ἡ μεταπολίτευση καί στόν ὁποῖο ἐντάσσεται καί ἡ Νέα Δημοκρατία καί τό ΠΑΣΟΚ; Θά ξανοιχτεῖ πέρα ἀπό τό πλαίσιο τοῦ σημερινοῦ συσχετισμοῦ δυνάμεων; Θά πολεμήσει μιά συναίνεση πού στρέφεται ἐναντίον τῆς;

Πολλοί ὅμως μέσα στήν Ἀριστερά δέν συμμερίζονται αὐτή τή διάκριση. Τό τραῦμα τοῦ «τί Παπάγος, τί Πλαστήρας» τό ἔχουν ζήσει γενικευμένα καί τήν ἄρνηση αὐτή τήν ἔχουν συνολικά κατατάξει στά ἀζήτητα, ἀνεξάρτητα ἀπό περίοδο καί συγκυρία. Τήν ἔχουν ζήσει μέ ἐνοχή. Ὅχι ἀπέναντι στήν ὑπόθεσή τους ὅμως, ἀλλά ἀπέναντι στοῦς ἄλλους. Ἀπολογητικά. Καί περνᾶνε στό ἀντίθετο, ἀρνούμενοι τήν ἴδια τή νομιμότητα ἐγγενή μιάς τέτοιας τοποθέτησης, σέ ὁποιοδήποτε ἐπίπεδο καί ἄν τίθεται τό ἐρώτημα (γιατί ἐπίπεδα ὑπάρχουν πολλά), στρατηγικό ἢ ἄμεσα τακτικό, σέ ἐπίπεδο ὁραμάτων ἢ ψήφου. Ἀπό τήν κριτική ἐνός συνθήματος καταλήγουν ἔτσι στήν ἐξομοίωσή του μέ τό ἐρώτημα: μέ ποιόν εἴμαστε λοιπόν, μέ τόν Παπάγο ἢ μέ τόν Πλαστήρα; Αὐτό ἀκριβῶς τό ἐρώτημα θέτει ἰδιοτελῶς τό ΠΑΣΟΚ, ποντάροντας στά τραύματα τῆς Ἀριστερᾶς. Τί σχέση ἔχουν ὅμως μέ τήν Ἀριστερά ἐκεῖνοι πού ἐκούσια μπαίνουν σήμερα, κύριε Στρατή καί Ἐξόρμηση, στή θέση τοῦ Πλαστήρα;

**Κυπριακό: μιά ψυχή,
δύο γραμμές**

Σενάριο και περηφάνια

Ἡ διάσπαση τοῦ ἐσωτερικοῦ μετώπου τῆς Κύπρου πού ἀκολούθησε τήν ἀποτυχία τῶν συνομιλιῶν τῆς Νέας Ὑόρκης ἦταν τό σημαντικότερο ἴσως γεγονός τοῦ δεκαπενθημέρου. Στό νησί συγκρούονται πιά ἀνοιχτά δύο γραμμές γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ Κυπριακοῦ, ἡ πιά «διαλλακτική», πού ἐπιδιώκει μιάν ἄμεση διευθέτηση τώρα, γιατί θεωρεῖ ὅτι στό μέλλον τά πράγματα θά εἶναι ἀκόμα χειρότερα, καί ἡ «ἀδιάλλακτη», πού ἐναποθέτει τίς ἐλπίδες τῆς σέ τυχούσες ἀπρόβλεπτες καταστάσεις πού θά προκύψουν στό μέλλον, θεωρώντας ὅτι τά πράγματα εἶναι ἀδύνατο νά γίνουν χειρότερα ἀπ' ὅσο εἶναι σήμερα.

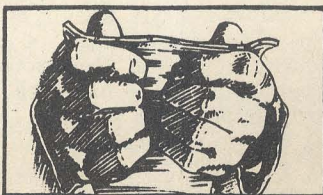
Ἔτσι, καί ἐνῶ ὁ Ντενκτάς παίξει μέ τήν ιδέα τῶν γενικῶν ἐκλογῶν στό «κράτος» του, πότε ἀπειλώντας μέ τή διενέργειά τους καί πότε παίρνοντας τίς ἀπειλές του πίσω, ἐνῶ ὁ Ντέ Κουεγιάρ ἀναλώνεται σέ ἐπικλήσεις πρὸς τίς δύο πλευρές νά ἐπιδείξουν αὐτοσυγκράτηση καί νά ἐπανεέλθουν στό τραπέζι τῶν διαπραγματεύσεων, ἐκεῖνο πού αὐτή τή στιγμή προέχει εἶναι τό ξεκαθάρισμα τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πολιτικῆς, ἡ ἐπικράτηση δηλαδή τῆς μιάς ἀπό τίς δύο γραμμές.

Ἡ πολιτική Κυπριανοῦ μοιάζει πιά νά ἔχει ἀποτύχει τελείως: στό ἐσωτερικό μέτωπο δέν συσπειρώνει γύρω τῆς παρά μόνο τή μειοψηφία τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Κύπρου, κι αὐτό τήν ὥρα πού βασικό οὐσιαστικό στοιχεῖο τῆς «ἀδιάλλακτης» πολιτικῆς Κυπριανοῦ εἶναι τό «ἄρραγές ἐσωτερικό μέτωπο». Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, παρουσιάζονται ἐμφανεῖς ἀντιφάσεις στούς χειρισμούς τοῦ Κυπριακοῦ: ἐνῶ δηλαδή στή Νέα Ὑόρκη ὁ κ. Κυπριανοῦ ἐπέδωκε συνολική καί ὄχι κατά τομείς διαπραγμάτευση, λύση-πακέτο δηλαδή, τώρα εἶναι ὁ Ντενκτάς ἐκεῖνος πού ἀπειλεῖ ὅτι στίς ἐπόμενες συνομιλίες, ἂν γίνουν, θά ὑπάρχει συνολική ἀναδιαπραγμάτευση, ἐνῶ οἱ Ἑλληνοκύπριοι ἀνταπαντώντας προσπαθοῦν νά κρατηθοῦν, νά θεωρήσουν δηλαδή δεδομένα ὅσα ἔχουν ἤδη συμφωνηθεῖ. Ἡ ἀντίφαση εἶναι προφανής: λίγες μέρες πιά πρῖν, στή Νέα Ὑόρκη, ἦταν οἱ Τουρκοκύπριοι πού προσπαθοῦσαν νά κατοχυρώσουν τά ἤδη συμφωνημένα, ἐνῶ ὁ κ. Κυπριανοῦ πίστευε ὅτι θά μπορούσε μέσω αὐτῶν νά ἐκ-

βιάσει κάποιες παραχωρήσεις σέ ἄλλα ζητήματα. Τώρα ἀποδεικνύεται ὅτι στήν πραγματικότητα οἱ μόνοι πού εἶναι σέ θέση νά ἐκβιάσουν εἶναι οἱ Τουρκοκύπριοι: ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά ἀναδιπλώνεται στήν κατοχύρωση τῶν ὅσων ἔχουν ἤδη συμφωνηθεῖ.

Στήν πραγματικότητα ἡ ἑλληνοκυπριακή πλευρά εἶναι πιά ἀδύνατο νά προχωρήσει, ἂν δέν ξεκαθαρίσει μέ ποιά γραμμή θά πορευτεῖ. Κι αὐτό θά πρέπει νά τό ξεκαθαρίσει μόνη τῆς, ἔστω καί ἂν χρειαστεῖ ἡ προσφυγή στίς κάλπες. Στό μεταξύ πάντως ὁ κ. Κυπριανοῦ φτάνει στήν Ἀθήνα γιά συνομιλίες μέ τόν κ. Καραμανλῆ καί τόν κ. Παπανδρέου, ἡ μᾶλλον, γιά νά μιλήσουμε πιά ἀνοιχτά, προκειμένου νά ἐξασφαλίσει ὑποστήριξη ἀπό τήν Ἑλλάδα γιά τήν πολιτική του. Εἶναι φανερό ὅτι ἂν οἱ ἐδῶ συναντήσεις τοῦ κ. Κυπριανοῦ λήξουν μέ παραινέσεις πρὸς τήν ἑλληνοκυπριακή πλευρά νά συσπειρωθεῖ γύρω ἀπό τόν πρόεδρό τῆς καί νά διαφυλάξει τήν ὁμοθυμία τῆς (πράγμα πού, λαμβάνοντας ὑπόψη καί τή νοοτροπία πού ἐπικρατεῖ στήν ἑλληνική πολιτική ἡγεσία, εἶναι καί τό πιθανότερο), τότε ἡ κρίση στήν Κύπρο θά κουκουλωθεῖ ὅπως ὅπως, δεδομένου ὅτι καμία ἀπό τίς ἀντίθετες πρὸς τόν κ. Κυπριανοῦ πολιτικές δυνάμεις δέν εἶναι διατεθειμένη νά τά χαλάσει μέ τήν Ἀθήνα, ἡ ὁποία παραμένει πάντα τό ἔσχατο στήριγμα τῶν Ἑλληνοκυπρίων.

Σ' αὐτή τήν περίπτωση τό Κυπριακό θά περάσει πάλι μιά νέα περίοδο ἀπραξίας, καθώς δέν φαίνεται πιθανό νά ὑπάρξει ἀπό καμιά πλευρά ἡ τομή ἐκεῖνη πού θά μπορούσε νά ξεμπερδαίει τό ὄλο ζήτημα ἀπό τό διαδικαστικό ἀδιέξοδο στό ὁποῖο ἔχει περιέλθει.

Τό δεκαπενθήμερο αὐτό θά μπορούσαμε νά τό ἀποκαλέσουμε δεκαπενθήμερο ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Τό Κυπριακό, τό ΝΑΤΟ, τό «σενάριο πραξικοπήματος», ἡ συνάντηση τῶν ἑξὶ καί ἡ διάσκεψη τῶν Ἀθηνῶν γιά τήν εἰρήνη ἀπασχόλησαν κυρίως τά πρωτοσέλιδα τῶν ἐφημερίδων.

Στό θέμα τῆς περιφημῆς πιά ἄσκησης πού δόθηκε στή σχολή τοῦ ΝΑΤΟ ὑπάρχουν δύο σενάρια. Τό ἕνα εἶναι ὑποθετικό καί ἀφορᾷ τό περιεχόμενο τῆς ἄσκησης. Οἱ μαθητές καλοῦνται νά προτείνουν τί θά ἔκαναν οἱ ΗΠΑ καί ἡ Ἀλβανία σέ περίπτωση μιάς ἀμερικανοαλβανικῆς κρίσης. Ὡς βοηθητικό στοιχεῖο τούς δίνεται ἡ πολιτική κατάσταση τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Εἰδικά τώρα γιά τήν Ἑλλάδα τό σενάριο προβλέπει ἐχθρική πρὸς τήν Ἀλβανία καί φιλική πρὸς τίς ΗΠΑ κυβέρνηση. Πρόκειται γιά στρατιωτική κυβέρνηση ἡ ὁποία ἔχει ἀνατρέψει τό προηγούμενο, φιλικό πρὸς τήν Ἀλβανία, λαϊκοδημοκρατικό καθεστῶς καί ἡ ὁποία βρίσκεται σέ πλήρη ρήξη μέ τήν Ἀλβανία. Εἶναι προφανές ὅτι τά στοιχεῖα αὐτά δίνονται προκειμένου οἱ στρατιωτικοί νά συνυπολογίσουν τήν περίπτωση ὅτι οἱ ΗΠΑ θά μπορούσαν νά ἀντιδράσουν ἔμμεσα, μέσω Ἑλλάδας.

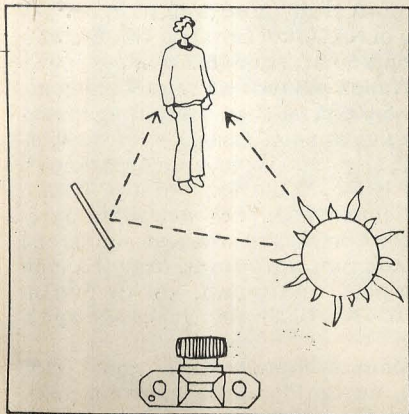
Τά παιδιά παίξει. Εἶναι ἄλλωστε γνωστό ὅτι τά στρατιωτικά ἐπιτελεῖα σέ ὄλο τόν κόσμο καταστρώνουν ὑποθετικά σενάρια γιά νά ἀσκοῦνται, μέ τά ὁποία θά ἐφριτταν ὄλα τά κράτη πού ἐνέχονται σ' αὐτά. Ὑπάρχει πάντως ἕνα οὐσιαστικό πρόβλημα πίσω ἀπό αὐτή τήν ἄσκηση. Καί αὐτό εἶναι τό μάτι μέ τό ὁποῖο βλέπουν οἱ ΝΑΤΟϊκοί ἐπιτελεῖς τήν Ἑλλάδα. Δεδομένου ὅτι παρόμοια σενάρια δέν κινούνται σέ φανταστικό ἐπίπεδο, προσπαθοῦν δηλαδή νά εἶναι σχετικῶς προσιμῶν καί νά προβλέπουν καταστάσεις πιθανές (λ.χ. προβλέπουν κρίση στίς σχέσεις ΗΠΑ-Ἀλβανίας καί ὄχι ΗΠΑ-Μεγ. Βρετανίας), ἔστω καί παρεπιπτόντως τό βοηθητικό στοιχεῖο πού ἀφορᾷ τήν πολιτική κατάσταση στήν Ἑλλάδα μαρτυρεῖ, ταυτόχρονα, καί τίς ἀντιλήψεις τῶν ΝΑΤΟϊκῶν γιά τά ἑλληνικά πράγματα.

Βέβαια ἡ ἄσκηση εἶναι παλιά (τοῦ 1977), καταρτίστηκε δηλαδή τρία μόλις χρόνια ἢ καί λιγότερο μετά τήν πτώση

της δικτατορίας στην Ελλάδα, σε εποχή πολιτικής αστάθειας. Ίσως τό μυαλό του σεναριογράφου νά είχε ακόμα μείνει στό παρελθόν, τότε πού ή δικτατορία «ἀπέτρεψε τήν κατάληψη τής εξουσίας από τούς κομμουνιστές». Ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη ή ελληνική ἀντίδραση βοηθάει καί τό ΝΑΤΟ νά ἐκσυγχρονίζει τά σενάρια του, τά ὁποία ἀποδεικνύονται πέπαιωμένα, νά τά προσγειώσει δηλαδή κάπως περισσότερο στή σημερινή πραγματικότητα, νά τά κάνει πιό «πιθανά», πράγμα ἄλλωστε πού ἐπιδιώκουν καί οἱ ἴδιοι οἱ σεναριογράφοι.

Τό δεύτερο σενάριο εἶναι πραγματικό καί ἀφορᾷ τήν ἀντίδραση τής ελληνικής κυβέρνησης. Δέν θά μακρηγορήσουμε γιατί τά γεγονότα εἶναι κιόλας γνωστά. Ἡ ἄσκηση ἔχει ἤδη δοθεῖ ἑπτά φορές κατά τό παρελθόν στους μαθητές. Μεταξύ 1982 καί ἀρχῶν τοῦ 1984, ὅποτε διοικητής τής σχολῆς ἦταν ὁ Ἕλληνας κ. Κοτσολάκης, ἀναδιατυπώθηκαν ὕστερα ἀπό παρέμβασή του ὀρισμένες φράσεις πού ἀφοροῦν τήν Ελλάδα. Ἡ κυβέρνηση θά πρέπει νά γνώριζε τό ζήτημα ἀπό τότε. Ἄλλωστε ή ἄσκηση δόθηκε γιά τελευταία φορά στίς 17 Νοεμβρίου τοῦ 1984, ἐνώ ή κυβερνητική ἀντίδραση ἐκδηλώθηκε μόλις δύο μήνες ἀργότερα. Γιατί ἄραγε;

Τώρα τό μάθαμε, ἰσχυρίζεται ή κυβέρνηση. Τό βαστάγατε ὡς ἐφεδρεία καί τό βγάλατε στή φόρα ἀμέσως μετά τόν ἐκλογικό νόμο, γιά νά θαμπώσετε μέ ἀνέξοδη ἐπίδειξη ἔθνικης περηφάνιας τούς ἀριστερούς πού εἶχαν δυσωρεσθηθεῖ, κατηγορεῖ ή ἀντιπολίτευση. Ποιός νά ἔχει δίκιο ἄραγε; Σκεφτόμαστε νά προκηρύξουμε διαγωνισμό, ἀλλά θά κατακλυστοῦμε ἀπό σωστές ἀπαντήσεις.

«Εἰρηνιστικές» πρωτοβουλίες

Ὁ χαρακτηρισμός τής πρωτοβουλίας τῶν ἔξι, ἀκόμα καί ἀπό τήν τηλεόρασή μας, ὡς εἰρηνιστικῆς καί ὄχι π.χ. εἰρηνευτικῆς, δίνει νομίζω μέ ἀρκετή ἀκρίβεια τό στίγμα τής. Πρόκειται δηλαδή γιά μιάν ἐκδήλωση μέ μᾶλλον συμβολικό, καταρχήν, παρά οὐσιαστικό περιεχόμενο.

Ὡς τέτοια κανείς δέν βρέθηκε νά τήν κατηγορήσει. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ή ἀξιωματική ἀντιπολίτευση προτίμησε νά σιωπήσει κατά τή διάρκεια τής παραμονῆς τοῦ κ. Παπανδρέου στό Νέο Δελχί, ἀναφερόμενη ὄχι στό καθαυτό θέμα τής διάσκεψης, ἀλλά σέ ζητήματα «οὐσίας», ὅπως π.χ. τό θέμα τής ἀπομάκρυνσης τῶν πυρηνικῶν ὄπλων ἀπό τήν Ελλάδα. Τό ΚΚΕ ἐπίσης προτίμησε νά ἀφήσει τό θέμα νά περάσει, ἐνώ ὁ Λ. Κύρκος διαδήλωσε τήν πλήρη ὑποστήριξή του στίς πρωτοβουλίες αὐτές τοῦ πρωθυπουργοῦ «διερατώμενος» ὅτι καλά ὅλα αὐτά, ἀλλά μέ τόν πληθωρισμό τί γίνεται.

Ἡ ἴδια ἀμηχανία ἐπικράτησε καί στή διάρκεια τής διάσκεψης εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν, πού ἀκολούθησε ἀμέσως μετά. Ὅλα τά κόμματα καί ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀνεξάρτητα ἀπό πολιτική τοποθέτηση,

εἶναι ὑπέρ τής εἰρήνης, καί ὅσο τό θέμα παραμένει γενικό καί ἀόριστο, οὐδείς ἔχει νά προσάψει τίποτα στήν πρωτοβουλία τοῦ πρωθυπουργοῦ. Τό ἀντίθετο μάλιστα. Τέτοιου εἴδους κινήσεις, ὅσο καί ἂν περιορίζονται σέ συμβολικό ἐπίπεδο, ὅσο καί ἂν εἶναι ἀνώδυνες (καί γιά ὅσους μετέχουν καί γιά κείνους στους ὁποίους ἀπευθύνονται), ἔχουν κάποια σημασία, στό μέτρο πού ἐκφράζουν ἔστω καί κάποιους πόθους, γενικά ἕνα κλίμα πού θά πρέπει νά τό λάβουν ὑπόψη τους ἀκόμα καί οἱ ὑπερδυνάμεις.

Ἀπό αὐτή τήν ἀποψη ὁ πρωθυπουργός καί ὄλοι οἱ συμμετέχοντες σημειώσαν γκόλ παίζοντας χωρίς ἀντίπαλο. Χωρίς λοιπόν νά παραγνωρίζουμε τήν περιορισμένη σημασία πού ἔχει κάτι τέτοιο, τό πραγματικό πρόβλημα εἶναι ὁ ἀντίπαλος, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει παντοῦ. Καί πρῶτα πρῶτα στήν πολιτική κάποιων ἀπό τούς ἴδιους τούς ἔξι ἡγέτες ή ὁποία ἀντιφάσκει μέ τήν «εἰρηνιστική» τους πρωτοβουλία. Γιά τήν Ἰνδία λ.χ. τό θέμα τῶν πυρηνικῶν συνδέεται ἄμεσα μέ τή διένεξή τής μέ τό Πακιστάν, τό ὁποῖο βρίσκεται πολύ κοντά στήν ἀπόκτηση ἀτομικῆς βόμβας,

γεγονός που εξαναγκάζει και τους Ίνδους να κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση. Για την Ελλάδα επίσης ή απομάκρυνση (ή μάλλον ή μη ανανέωση) των πυρηνικών κεφαλών συναρτάται με την αντίστοιχη απόφαση που θα πάρει η αντίπαλος Τουρκία.

Εδώ λοιπόν βρίσκεται η ουσία. Και είναι χαρακτηριστικό ότι ο πρωθυπουργός, συνεπαρμένος από τό ειρηνιστικό μεθύσι στο Νέο Δελχί, έσπευσε να δηλώσει ότι τά πυρηνικά όπλα θα απομακρυνθούν οπωσδήποτε από την Ελλάδα, για να σπεύσει προσγειωνόμενος στο Έλληνικό και ταυτόχρονα στη σκληρή πραγματικότητα να διορθώσει την προηγούμενη δήλωσή του εξαρτώντας την από την επιτυχία της Διαβαλκανικής, στην ουσία δηλαδή από την αποδοχή της Τουρκίας, ή οποία όμως είναι δεδομένα άρνητική. Ακολούθησε βέβαια μπαράζ δηλώσεων και αντιδηλώσεων του κ. Μαρούδα, οι οποίες κάθε φορά κάλυπταν τις τρύπες που άνοιγαν οι προηγούμενες, στην προσπάθεια του ανθρώπου να παντρέψει τις δηλώσεις του πρωθυπουργού στο Δελχί με εκείνες των Αθηνών.

Εντύπωση προκαλεί η άμεση αντίδραση των Αμερικανών στις δηλώσεις Παπανδρέου, τη στιγμή μάλιστα που η πείρα τους θα πρέπει να τους έχει διδάξει ότι αντιδρώντας σε άοριστες δηλώσεις που άφορουν τώ μέλλον άπλως συντείνουν στη δημιουργία προβλημάτων εκ του μη όντος. Φαίνεται όμως ότι οι Αμερικανοί δέν ενδιαφέρονται τόσο πολύ για τό τί θα αποφασίσει η Ελλάδα σχετικά με τά πυρηνικά, όσο για τό να μήν αποτελέσουν οι δηλώσεις του Έλληνα πρωθυπουργού προηγούμενο για άλλες χώρες (π.χ. για τό Βέλγιο) που ήδη προβληματίζονται αν θα δεχθούν τους Πέρσινγκ και Κρούζ στο έδαφός τους.

Δέν είναι λοιπόν άχρηστες αυτές οι ενέργειες και καμιά φορά μπορεί να ένοχλήσουν πραγματικά, έστω και διά της τεθλασμένης. Φαντάζομαι ότι η μεγαλύτερη ένόχληση θα ήταν αν καλοούνταν να πάρουν μέρος σε κάποια μελλοντική διάσκεψη οι κύριοι Σούλτζ και Γκρομικό (και όχι βέβαια ο Άρμπάτοφ). Άλλωστε αυτό τό νόημα δέν έχει ή φράση ότι ή υπόθεση του άφοπλισμού δέν άφορά μόνο τις δύο υπερδυνάμεις;

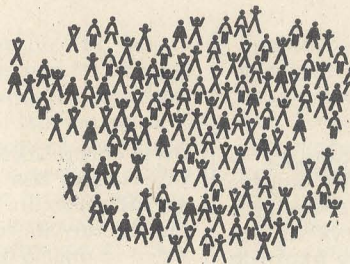

Χαμπέμους και χαμπέρια της ανανέωσης

Τό ενδιαφέρον που είχαν προκαλέσει τό περασμένο δεκαπενθήμερο οι εξελίξεις στο ΚΚΕ έσωτ. ξαναμίστηκε μάλλον λόγω πληθωρισμού. Από τη μιά μεριά ένας όργανισμός συνεντεύξεων από μέλη της Κ.Ε. σε έφημερίδες και περιοδικά, οι όποιες λόγω αντικειμενικής αδυναμίας να πουν τά πράγματα με τό όνομά τους καταλήγουν να είναι τό λιγότερο σχηματικές, από την άλλη ένας κάποιος εκάτερωθεν (πρόσκαιρος;) συμβιβασμός που άκολούθησε την επικράτηση του Λεωνίδα Κύρκου, τό γεγονός τέλος ότι ο ρόλος της Κ.Ε. «έξαντλήθηκε» και τόν λόγο έχουν πλέον τά κομματικά μέλη, όλα αυτά δημιουργούν μιάν επιφανειακή ήρεμία.

7%, ποσοστό που μόλις θα έφτανε (σε κατάλληλη περίπτωση) για μιά συμμαχία των δυνάμεων της «Άλλαγής»; Άν πάλι θεωρεί τό ποσοστό αυτό άπλως ρεαλιστικό στόχο για τις παρούσες έκλογές, που είναι και τό πιθανότερο, τότε φοβούμαστε ότι ή υπεραισιοδοξία που επικρατεί αυτή τη στιγμή θα οδηγήσει άπλως σε άσκοπες άπογοητεύσεις. Άπό μιά πλευρά, ή κατάσταση θυμίζει λίγο την περίοδο της Συμμαχίας: μεγάλο βήμα, μεγάλες προσδοκίες (κάποιοι μίλαγαν για 8-10% και πλησιάζοντας οι έκλογές άνέβηκαν στα 16%), μεγάλη άπογοήτευση.

Έτσι και τώρα. Τό μεγάλο βήμα της προεδροποίησης του Λεωνίδα Κύρκου τό

Πίσω άπ' αυτήν αρχίζουν να επικρατούν επικίνδυνες ψευδαισθήσεις. Τήν αίσθηση και τις προσδοκίες πολλών μελών του κόμματος ότι με τόν Κύρκο πρόεδρο θα έπιτευχθεί επιτέλους τό άνοιγμα στις πλατιές μάζες, ενισχύουν φανές από τά πάνω, όπως π.χ. ή επανειλημμένη άναφορά του Λ. Κύρκου σε ένα προσδοκώμενο έκλογικό ποσοστό της τάξης του 7%, ή ή άρθρογραφία της Αύγης την επομένη της όμιλίας στο θέατρο «Γκλόρια» που παρουσίαζε τη Δεξιά (;) και τό ΠΑΣΟΚ να έχουν συγκλονιστεί από την άπήχηση της όμιλίας του Κύρκου στο λαό.

Τί άραγε είναι αυτό τό 7%; Είναι ευχή, δραμα; Άν είναι έτσι, γιατί τό 7 να μή γίνεται 47 ή 57, ως σύμβολο της άπαρχής μιάς «αυτοδύναμης ανάπτυξης» του ΚΚΕ έσωτ. και του τελικού άπώτερου στόχου που είναι βέβαια ή έξουσία (και όχι ή συνεξουσία); Άν ό Λ. Κύρκος κάνει όνειρα, γιατί άραγε τά όνειρα αυτά δέν ξεπερνούν τό

συνοδεούν μεγάλες προσδοκίες. Τόσο ώστε ένα φυσιολογικά καλό έκλογικό αποτέλεσμα της τάξης του 3% να έκληφθει στο τέλος ως ήττα και να σκορπίσει άπογοήτευση. Η όποία τελικά θα στραφεί άκόμα και κατά της νέας ήγεσίας που θα θεωρηθεί βέβαια ως υπεύθυνη, ή έστω κατώτερη των προσδοκιών των μελών, προσδοκιών που ή ίδια άλλωστε έθεσε για τόν εαυτό της.

Η ιστορία θυμίζει λίγο τό μύθο του Σισύφου. Οπωσδήποτε πάντως δέν ταιριάζει σε κομμουνιστικά κόμματα, τά όποια, αν μή τι άλλο, πρέπει μετά από τόσα χρόνια να έχουν συνηθίσει στην ύπομονή και τό πείσμα. Άλλωστε αυτά τά δύο άπέδειξε σε δύσκολες μέρες ότι τά διαθέτει ό χώρος της άναεωτικής Άριστεράς. Άς μήν τά ξεχάσει λοιπόν μέσα στη γενική εύφορία των ήμερών.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ:

ἐπίπλαστη ὁμοθυμία καί ἀναγκαία ἀποσαφήνιση

Τὴν ἀποτυχία τῶν συνομιλιῶν τῆς Νέας Ὑόρκης ἀκολούθησε ἡ ἀπροκάλυπτη πλέον ἄρση τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν δύο μεγαλύτερων ἑλληνοκυπριακῶν κομμάτων πρὸς τὸν κ. Κυπριανοῦ. Ἡ ἀνίσχυρη πιά διαπραγματευτική θέση τοῦ τελευταίου θέτει τὸ πρόβλημα τῶν δύο διαφορετικῶν ἀντιλήψεων ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πολιτικούς στόχους τῆς ἑλληνοκυπριακῆς πλευρᾶς. Μόνη λύση πού ἀπομένει: οἱ ἐκλογές.

M

Ἐντυπωσιακή ὁμοθυμία ἐσπευσε ὁ τύπος τὴν ἐπομένη τῆς διακοπῆς τῶν συνομιλιῶν Κυπριανοῦ — Ντενκτάς στή Νέα Ὑόρκη νά ἀποδώσει τὴν ἀποτυχία στὴν ἀδιαλλαξία τῆς τουρκοκυπριακῆς πλευρᾶς. Ὡστόσο, κάτι οἱ ἐκκλήσεις γιὰ τὴν ἀνάγκη «ἀρραγοῦς ἐσωτερικοῦ μετώπου», κάτι ἡ ἐμφανῆς προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων δημοσιογράφων νά «τσιμπήσουν» ἀπὸ τὸν κ. Ντέ Κουεγιάρ (καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς) δηλώσεις πού νά ἐπιρρίπτουν εὐθύνες καὶ στὴν τουρκοκυπριακὴ πλευρά, κάτι ἡ «ἀνθελληνική» ἀρθρογραφία τοῦ συνόλου σχεδὸν τοῦ ξένου τύπου, ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νά ὀδηγήσουν στὴν ὑπόψια ὅτι τὰ πράγματα δέν εἶναι ἀκριβῶς ἔτσι.

Ἄλλωστε, τὸ σενάριο καὶ οἱ λίγες πληροφορίες πού ἔδωσε ὁ κ. Κυπριανοῦ καὶ παρουσιάστηκαν ἀπὸ τὸν ἑλληνικό τύπο δέν δίνουν νόημα. Γιὰ ποῖο λόγο οἱ Τουρκοκύπριοι προχωροῦν καταρχὴν τόσο βαθιὰ σὲ συνομιλίες, γιὰ νά τίς τορπιλίσουν στό τέλος; Ἄν ἀποκλείσει κανεὶς τὴν περίπτωση νά μετανόησαν καὶ θεωρήσει ὅτι πρόκειται γιὰ προσχεδιασμένη τακτική, τότε ἡ μόνη λογικὴ ἐξήγηση πού μπορεῖ νά βρεῖ γιὰ τὴν τακτικὴ αὐτὴ εἶναι

ὅτι οἱ «ἀδιάλλακτοι» Τουρκοκύπριοι, γνωρίζοντας ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀντίστοιχη «ἀδιαλλαξία» τοῦ κ. Κυπριανοῦ, ἐπαίξαν τὸ παιγνίδι τῶν συνομιλιῶν μέχρις ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ὅπου ἡ εὐθύνη γιὰ τὴ διακοπὴ τους θά βάραινε τὴν ἑλληνοκυπριακὴ πλευρά.

Ἄλλ' εἶναι δύσκολο νά πιστέψει κανεὶς ὅτι ἡ τουρκικὴ διπλωματία καὶ πολιτικὴ περιορίζεται σὲ τέτοια παιγνίδια. Ἡ Τουρκία ἐπιδιώκει αὐτὴ τὴ στιγμή μιὰ «τακτοποίηση» τοῦ Κυπριακοῦ με τοὺς δικούς της βέβαια ὄρους καὶ τοὺς λόγους τοὺς ἔχουμε ἀναλύσει σὲ προηγούμενα τεύχη. Ἔτσι, μετὰ τίς παλινδρομήσεις τῶν Ἑλληνοκυπρίων κατὰ τὴν ὑποβολὴ τῶν δεικτῶν Ντέ Κουεγιάρ τὸ 1983, ἰδρῦει τὸ τουρκοκυπριακὸ κράτος προκειμένου νά διαπραγματευθεῖ ἀπὸ θέση ἰσχύος. Μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν πρόσφατων συνομιλιῶν στὴ Νέα Ὑόρκη, ὁ Ντενκτάς ἀπειλεῖ με ἐκλογές (με ἀντικειμενοποίηση) δηλαδὴ τῆς ὑπόστασης τοῦ νέου κράτους διὰ τῆς προσφυγῆς στὴ λαϊκὴ ἐτυμηγορία, οἱ ὁποῖες ὡς γνωστόν ἔχουν θεωρηθεῖ ἀπὸ τὴν ἑλληνοκυπριακὴ πλευρά ὡς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο πέρα ἀπὸ τὸ ὁποῖο σταματάει κάθε διαπραγμάτευση.

Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν, γνωρίζοντας ὅτι σὲ

περίπτωση μὴ συμφωνίας δέν ἔχουν νά χάσουν σχεδὸν τίποτα, προσπαθοῦν εἴτε νά ἐκβιάσουν μιὰ συμφωνία με τοὺς δικούς τους ὄρους εἴτε, σὲ περίπτωση πού δέν τὸ κατορθώσουν, νά προχωρήσουν πιά σὲ πλήρη ἀνεξαρτησία τοῦ «κράτους» τῆς Βόρειας Κύπρου. Ἔχουν βέβαια ἀνάγκη τὴν «κάθαρση», ἀλλὰ αὐτὴν μποροῦν νά τὴν πετύχουν ὄχι μόνο μέσω μιᾶς συμφωνίας, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ σὲ περίπτωση πού δέν ὑπάρξει συμφωνία, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὑπεύθυνη γι' αὐτὸ θά ἐμφανιστεῖ ἡ ἑλληνοκυπριακὴ πλευρά.

Ὅσο γιὰ τίς πολιτικὲς ἀντιλήψεις τῶν Ἑλληνοκυπρίων, τίς ἔχουμε κι αὐτές περιγράψει παλιότερα, ἀλλὰ παρουσιάζονται ἰδιαίτερα εὐγλωττα καὶ ἐπιγραμματικά στὴν πρόσφατη ἀνακοίνωση τοῦ Δημοκρατικοῦ Συναγερμοῦ μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν συνομιλιῶν γιὰ συνεργασία Κυπριανοῦ — Κληρίδη: «*Τὸ κόμμα μας πιστεύει ὅτι πιά δέν εἶναι ζήτημα διαφορῶν με τὸν πρόεδρο Κυπριανοῦ καὶ τὴν κυβέρνησή του πάνω σὲ ζητήματα διαδικασιῶν ἢ χειρισμῶν. Εἶναι ζήτημα διαφορᾶς θέσεων καὶ πολιτικῆς γραμμῆς. Στὴν πραγματικότητα τὸ κόμμα μας διαβλέπει πὼς στὴν Κύπρο συγκροτοῦνται σήμερα δύο φιλοσοφίες. Ἡ φιλοσοφία πού λέγει ὅτι εἶναι προ-*

τιμότερο ή κατάσταση νά παραμείνει δ-
πως έχει, μέ τόν κυπριακό έλλητισμό νά
έναποθέτει τίς έλπίδες του σέ μελλοντι-
κούς αστάθμητους παράγοντες, καί ή φιλο-
σοφία πού πολιτεύεται πάνω σέ συγκεκρι-
μένους παράγοντες καί πού, ζυγίζοντας
τούς μακροπρόθεσμους καί βραχυπρόθε-
σμούς κινδύνους από τήν περαιτέρω πα-
ράσταση της ντεφάκτο καταστάσεως, ύ-
παγορεύει πώς μιά συμβιβαστική λύση θά
προσφέρει τή δυνατότητα γιά άπαλλαγή
τής νήσου μας από τήν τουρκική κατοχή
καί γιά έδραίωση της ειρήνης».

Οί χειρισμοί του Κυπριανού

Ο κ. Κυπριανού είναι κατά βάθος όπα-
δός της πρώτης αντίληψης (όπως άλλω-
στε καί πολλοί στην Ελλάδα). Βέβαια,
θά τόν άδικούσαμε άν λέγαμε ότι δέν έπι-
διώκει κι αυτός λύση του Κυπριακού, ότι
σέ κάθε περίπτωση προτιμάει νά παρα-
μείνουν τά πράγματα ως έχουν. Έπιδιώ-
κει λοιπόν λύση, αλλά είναι διατεθειμέ-
νος νά υποχωρήσει μέχρι ενός σημείου
— «στό πλαίσιο των αποφάσεων του
ΟΗΕ», όπως δήλωσε τήν περασμένη Κυ-
ριακή.

Στή Νέα Υόρκη συγκρούστηκαν λοι-
πόν οί δύο «αδιαλλαξίες». Είναι άλλωστε

χαρακτηριστικό τό ζήτημα της διαφω-
νίας, τό κατά πόσον δηλαδή θά υπογρά-
φονταν τά ήδη συμφωνημένα πού άφο-
ρούσαν τή μορφή του νέου κυπριακού
κράτους, όπως έπεδίωκαν οί Τουρκοκύ-
πριοι, ή θά έπρεπε νά συζητηθούν πρώτα
καί τά υπόλοιπα θέματα (κυρίως τό θέμα
της αποχώρησης των τουρκικών στρα-
τευμάτων) καί μετά νά υπογραφεί «συμ-
φωνία-πακέτο», όπως έπεδίωκε ο κ. Κυ-
πριανού. Από τή σκοπιά της ή κάθε
πλευρά μοιάζει νά έχει δικιο: οί μέν Τουρ-
κοκύπριοι άρνούνται νά συζητήσουν
όποιοδήποτε θέμα αποχώρησης των τουρ-
κικών στρατευμάτων άν πρώτα δέν συμ-
φωνηθούν όλες οί υπόλοιπες πτυχές του
προβλήματος, έτσι ώστε νά υπάρχουν οί
συγκεκριμένοι όροι πού θά έγγυώνται τήν
«ασφάλεια της τουρκοκυπριακής κοινό-
τητας». Οί Έλληνοκύπριοι αντίστροφα
δέν δέχονται νά κάνουν καμιά παραχώ-
ρηση στο ζήτημα της μορφής του νέου
κράτους, δέν δέχονται δηλαδή νά συμ-
φωνήσουν σέ τίποτα, άν πρώτα δέν υπάρ-
χει ή σαφής διαβεβαίωση γιά τήν αποχώ-
ρηση του τουρκικού στρατού.

Τό ζήτημα εδώ δέν είναι ποιος έχει δι-
κιο καί ποιος άδικο, αλλά ποιανού ή έπι-
μονή είναι κατοχυρωμένη από τά πράγ-
ματα καί ποιανού κρέμεται στόν άέρα (ή
μάλιστα στις αποφάσεις του ΟΗΕ γιά άπο-
χώρηση των τουρκικών στρατευμάτων).
Η διαδικαστική δηλαδή άκαμψία του κ.

Κυπριανού είναι μάλλον άβάσιμη, πολύ
περισσότερο πού τό όλο ζήτημα είχε
άπλως τυπική παρά ούσιαστική σημασία:
όλοι γνωρίζουν ότι λύση του Κυπριακού
— ή σύσταση δηλαδή ενός νέου κυπρια-
κού κράτους — χωρίς άποχώρηση των
στρατευμάτων κατοχής δέν ησοείται.
Ότιδήποτε καί νά είχε συμφωνηθεί
ως πλαίσιο λύσης του Κυπριακού, όποιο-
δήποτε χαρτί καί νά είχε υπογραφεί, άν
αργότερα οί Τουρκοκύπριοι δέν συνα-
νούσαν στο θέμα της αποχώρησης των
Τούρκων, ή συμφωνία θά τιναζόταν στόν
άέρα χωρίς κανείς νά κατηγορήσει τήν
έλληνοκυπριακή πλευρά γι' αυτό.

Η άκαμψία του κ. Κυπριανού φαίνεται
νά πηγάζει άφενός από τίς ένγένει πολιτι-
κές του αντίληψεις, άφετέρου όμως καί
από μιάν υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων
της διεθνούς καί ιδιαίτερα της άμερικανι-
κής πίεσης προς τήν τουρκική πλευρά.
Φαίνεται δηλαδή ότι — σύμφωνα μέ μιάν
άρκετά διαδεδομένη καί στην Ελλάδα
άντίληψη — οί κινήσεις της τουρκικής
πλευράς έρμηνεύονται ως άμεσο άποτέ-
λεσμα της άμερικανικής βούλησης. Αν
δηλαδή οί Τούρκοι κάθονται σήμερα στο
τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αυτό θεω-
ρείται κυρίως άποτέλεσμα των άμερι-
κανικών πιέσεων προς τίς όποιες είναι
ιδιαίτερα ευαίσθητη ή Τουρκία. Αυτή ή
ευαισθησία δημιουργεί, σύμφωνα μέ αυ-

τές τις αντιλήψεις, έδαφος για ανάλογες πιέσεις από ελληνικής πλευράς.

Αυτό άλλωστε μαρτυρούν και οι διπλωματικοί και πολιτικοί χειρισμοί του κ. Κυπριανού. Η πολιτική του για την επίλυση του προβλήματος συνίσταται κυρίως σε ταξίδια στις διάφορες δυτικές πρωτεύουσες (κυρίως Λονδίνο και Νέα Υόρκη), καθώς και σε υποχωρήσεις προκείμενου να φανεί άρεστός στους Αμερικανούς (βλέπε π.χ. την καταγγελία του ΑΚΕΛ για τις «διευκολύνσεις που παραχώρησε ο πρόεδρος Κυπριανού στους Αμερικανούς και τους συνεταιίρους τους τό 1983 στην «είρηνευτική» επιχείρησή τους στον Λίβανο»). Συναφής με τα παραπάνω είναι και ο ψόγος που απήυθνε η έλληνοκυπριακή πλευρά προς τον κ. Ντέ Κουεγιάρ μετά την άποτυχία των πρόσφατων συνομιλιών, διότι ο τελευταίος δέν θεώρησε απαραίτητη την αμερικανική παρέμβαση κατά τη διάρκεια των συνομιλιών (τήν οποία προφανώς ο κ. Κυπριανού θεωρεί αναγκαία μήπως τυχόν και υπάρξει πίεση προς τους Τούρκους). Θά ήταν παράλειψη τέλος να μήν αναφέρουμε τόν πρόσφατο ανασχηματισμό και την αποπομπή του ΑΚΕΛ από την κυβέρνηση ως ένδεικτικά της αμερικανοκυπριακής προσέγγισης στην οποία στηρίζει τόσα πολλά ο κ. Κυπριανού.

Έτσι, η έλληνοκυπριακή πολιτική, μετά από μία τριακονταετία προσήλωσης στά «απαράγραπτα δικαιώματα του κυπριακού έλληνισμού» και ταυτόχρονης παραγνώρισης των θελήσεων των έγγυητριών δυνάμεων καθώς και των δύο υπερδυνάμεων, πέφτει τώρα στό άλλο άκρο, βασίζοντας όλες τις έλπίδες της στό μία από τις δύο υπερδυνάμεις, ενώ ταυτόχρονα αγνοεί τά έθνικά και κοινωνικά δεδομένα που ισχύουν σήμερα στό νησί και τά όποια όρίζουν τελικά τό πλαίσιο μέσα στό όποιο θά μπορούσε να υπάρξει κάποια συμφωνία και τό όποιο οδτε οι αμερικανικές πιέσεις είναι δυνατό να αγνοήσουν.

Η ρήξη στό έσωτερικό

Ίσως για λόγους στήριξης της προσπάθειας του κ. Κυπριανού, ίσως όμως και

λόγω σκεπτικισμού προς τούς χειρισμούς του, ο κ. Κληρίδης έμφανιζόταν πρίν από τή συνάντηση της Νέας Υόρκης άρκετά συγκρατημένος ως προς τήν έκβασή της. Τελικά, λίγο μετά τήν άποτυχία των συνομιλιών ο κ. Κυπριανού πρότεινε συμμετοχή του κ. Κληρίδη και του Δημοκρατικού Συναγερμού στην κυβέρνηση. Οι λόγοι αυτής της πρότασης είναι προφανείς: Μετά τήν άποπομπή του ΑΚΕΛ ο κ. Κυπριανού είναι μετέωρος και εκπροσωπεί μία μειοψηφία των Έλληνοκυπρίων. Από αυτή τήν άποψη ή θέση του — άκόμα και στις διαπραγματεύσεις — είναι άρκετά άσθενής. Η συμμετοχή του Δημοκρατικού Συναγερμού στην κυβέρνηση αντίθετα — μέ ταυτόχρονη ύποστήριξη των διπλωματικών χειρισμών του κ. Κυπριανού — θά εμφάνιζε (στούς Τούρκους αλλά και στούς Αμερικανούς) ένα άρραγές μέτωπο του έλληνοκυπριακού άστικού κόσμου. Οι έλληνοκυπριακές πολιτικές δυνάμεις τής έξουσίας δηλαδή, στις όποιες ύπολογίζουν σε περίπτωση επίτευξης συμφωνίας τόσο οι Τούρκοι όσο και οι Αμερικανοί (και στις όποιες βέβαια δέν περιλαμβάνεται τό ΑΚΕΛ) θά εμφανιζόταν να ύποστηρίξουν τούς χειρισμούς του κ. Κυπριανού, έτσι ώστε τό μήνυμα προς τούς ξένους να είναι σαφές: αν επιδιώκετε λύση, οι πολιτικές δυνάμεις στις όποιες στηρίζετε για τήν έμπρακτη εφαρμογή τής όποιας συμφωνίας επίτευχθεί είναι από τώρα άνυποχώρητες στην γραμμή Κυπριανού.

Η πρόταση δηλαδή προς τόν κ. Κληρίδη ήταν άπολύτως σύμφωνη μέ τήν πολιτική των πιέσεων που άκολουθεί ο κ. Κυπριανού. Ο κ. Κληρίδης από τήν άλλη, ό όποιος πιστεύει ότι η έλληνοκυπριακή πλευρά δέν κρατάει τόσα πολλά όπλα στό χέρι της, όσα δείχνει να κρατάει, δέν δέχεται να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για τήν ολοκλήρωση της πολιτικής Κυπριανού. Έθεσε για τή συμμετοχή του στην κυβέρνηση όρους (στήν ουσία να έπικρατήσει ή δική του πολιτική «ευελξίας»), έτσι ώστε ο ανασχηματισμός να άποτελούσε πράξη που θά διευκόλυνε τήν επανάληψη των συνομιλιών της Νέας Υόρκης, στις όποιες οι Έλληνοκύπριοι θά προσέρχονταν μέ πιό «υποχωρητικές διαθέσεις».

Στήν πραγματικότητα βέβαια, και αν ύποθέσουμε ότι ο κ. Κληρίδης θά πρέπει να γνώριζε εκ των προτέρων τήν άρνηση του κ. Κυπριανού να συναινέσει σε μία τέτοια άλλαγή πορείας, ή πράξη του θά πρέπει να έρμηνευθεί ως έπιλογή ρήξης στό έσωτερικό μέτωπο των Έλληνοκυπρίων. Αυτό άλλωστε μαρτυράει και ή φράση στην ανακοίνωση του Δημοκρατικού Συναγερμού «στην Κύπρο συγκρούονται σήμερα δύο φιλοσοφίες».

Έτσι, και ενώ ο κ. Ντενκτάς έπαιρνε πίσω τήν άπόφαση για προκήρυξη εκλογών περιμένοντας τήν έκβαση των έσωτερικών εξελίξεων στό έλληνοκυπριακό πολιτικό σκηνικό, τή στιγμή αυτή τίθεται έξ άντικειμένου ζήτημα εκλογών. Τό έθεσε άλλωστε ευθέως τό κόμμα του Δημοκρατικού Συναγερμού: αλλά και να μή συνέβαινε αυτό είναι και πάλι φανερό ότι

μετά τήν αντίδραση του ΑΚΕΛ και του Δ.Σ., που εκπροσωπούν τήν πλειοψηφία των Έλληνοκυπρίων, ή διαπραγματευτική θέση του κ. Κυπριανού είναι πιά τελείως άνυπόστατη. Προξενεί έτσι κατάπληξη ή έμμονή του κ. Κυπριανού στην έκπονή των συνταγματικών προθεσμιών. Σε περίπτωση που ο κ. Κυπριανού δέν ύποχωρήσει σ' αυτή του τήν άπόφαση και δεδομένου ότι ως πρόεδρος είναι πλέον άδύνατον να ξαναπάει σε διαπραγματεύσεις, ή έμμονή του δέν μπορεί να έχει άλλο περιεχόμενο από τήν επιδίωξη να συνεχιστεί πάση θυσία ή δική του «άσμβίβαστη» πολιτική, έστω και αν αυτή καταλήξει να είναι άπλώς μία πολιτική κορυφής, χωρίς λαϊκή ύποστήριξη.

Θά έλεγε κανείς ότι τούτη τήν ώρα οι εκλογές είναι απαραίτητες όχι μόνο για τήν αυτό επιβάλλει ή λογική των πραγμάτων, αλλά κυρίως από τή σκοπιά τής επίλυσης του Κυπριακού. Αν δηλαδή υπάρξει μέ τόν έναν ή μέ τόν άλλο τρόπο κάποια συμφωνία για τό Κυπριακό, δέν θά είναι βίωσιμη αν δέν έχει τή συναινέση τής πλειοψηφίας των Έλληνοκυπρίων, αν οι ίδιοι οι Έλληνοκύπριοι δέν έχουν μέ τήν ψήφο τους επιδιώξει αυτή τή συμφωνία. Έτσι, καμιά συμφωνία δέν θά μπορούσε να σταθεί αν ή πλειοψηφία είναι αντίθετη σε όποιονδήποτε συμβιβασμό, όπως άλλωστε πιθανή καταφατική ως προς μία συμβιβαστική συμφωνία έτυμγορία των Έλληνοκυπρίων θά δημιουργούσε τό μόνο στέρεο έδαφος για να διαλυθούν πολλές ύποψίες και παρεξηγήσεις, για να καταστεί δηλαδή ή συμφωνία βιώσιμη.

Άκριβώς λοιπόν επειδή σ' αυτές τις εκλογές θά έτίθετο για πρώτη φορά στούς Έλληνοκυπρίους τό πρόβλημα σε όλες του τις διαστάσεις, επειδή δηλαδή για πρώτη φορά θά είχαν χαρακτηριστικά δημοψηφίσματος για τις «δύο γραμμές» που συγκρούονται εδώ και χρόνια τόσο στην ίδια τήν Κύπρο όσο και στην Ελλάδα, άκριβώς γι' αυτό οι εκλογές είναι απαραίτητες.

Τά ίδια άλλωστε ισχύουν και για τήν τουρκοκυπριακή πλευρά. Οι Έλληνοκύπριοι, άντι να έπιμένουν στή μη διενέργεια εκλογών, θά έκαναν καλύτερα να ζητούν από τούς Τουρκοκύπριους να προχωρήσουν κι αυτοί μέ τή σειρά τους σε ψηφογήφισμα για τό ίδιο θέμα. Είναι σαφές βέβαια πόσο δύσκολο είναι κάτι τέτοιο, πόσα διαδικαστικά προβλήματα θέτει (π.χ. πόσο αδιάβλητες θά ήταν τέτοιες εκλογές), πόσο άνεδαφικό είναι να ζητούν οι Έλληνοκύπριοι τουρκοκυπριακό δημογήφισμα χωρίς να έχουν όποιοδήποτε μέσο για να επιβάλουν τήν άπαίτησή τους.

Άλλά έστω και αν οι Έλληνοκύπριοι προχωρήσουν μονόπλευρα, δέν έχουν να χάσουν άπολύτως τίποτα. Τά διαπραγματευτικά όπλα που νομίζει ότι κρατάει ο κ. Κυπριανού (και τά όποια μία διαφανής π.χ. «συμβιβαστική» λαϊκή έτυμγορία θά τά έξουδετέρωνε) έχουν άποδειχθεί άσφαιρα. Οι δύο κοινότητες δέν έχουν άλλο δρόμο, παρά να άποφασίσουν οι ίδιες για τό μέλλον τους, και καταρχήν για τό κατά πόσο θέλουν να συμβιώσουν.

Δαμανός Παπαδημητρίου

ΕΜΠΡΟΣ για τόν «νέο» Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας

ΠΙΣΩ στα παλιά προβλήματα τῆς δημοκρατίας

Θεωρείται βέβαιο ότι τό ΠΑΣΟΚ θά ψηφίσει
ὡς Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας τόν κ. Κ. Καραμανλή. Ἀποδεικνύεται ἔτσι
γιά ἄλλη μιά φορά ότι ἡ κυβέρνηση τῆς «δομικῆς ἀλλαγῆς» δέν μπορεῖ νά
ξεφύγει ἀπό τά ὄρια τῆς «δομικῆς ἀκινήσιας»

Περάσαμε κιόλας τό κατώφλι τῆς δευτέρας δεκαετίας τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Οἱ ἀλλαγές πού συντελέστηκαν στό διάστημα αὐτό, σέ σχέση μέ τήν προηγούμενη δεκαετία, εἶναι πραγματικά μεγάλες: κατάρρευση τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας, «ἀποχουντοποίηση», ἀποκατάσταση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ θεσμοῦ, κατάργηση τῆς βασιλείας, καθιέρωση τοῦ νέου Συντάγματος, νομιμοποίηση τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, κατάργηση τῶν ἐκτάκτων μέτρων, ἀνοδος καί πτώση τῆς Νέας Δημοκρατίας, ἀνάπτυξη τοῦ ΠΑΣΟΚ, ἐξαφάνιση τῶν κεντρῶν κομμάτων καί συνασπισμῶν, εἰσοδος τῆς Ἑλλάδας στήν ΕΟΚ, ἀνοδος τοῦ ΠΑΣΟΚ στήν ἐξουσία, ἀλλαγές τόσο σημαντικές πού θά ἦταν τό λιγότερο μίξερια πολιτικῆς σκέψης καί στάσης ἂν δέν ἔβλεπε κανεῖς τήν ἱστορική τους ἀφετηρία πού ἦταν ἡ τομή τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1974. Γιατί πραγματικά, ἀνάμεσα στό καθεστῶς πού ἐγκαθιδρύεται μετά τή μεταπολίτευση καί τή στρατιωτική δικτατορία (ἀκόμη καί σέ σχέση μέ τήν προηγούμενη προδικτατορική δεκαετία) ὑπάρχει μιά βαθιά τομή — ὄχι «ἀλλαγὴ φρουρᾶς» ἢ «νατοϊκή λύση» ὅπως τότε εἰπώθηκε ἀπό τόν σημερινό πρωθυπου-

ρό καί τό ΚΚΕ. Καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά στό κενό τῆς κατεστραμμένης καί καταστροφικῆς δικτατορίας, ἔλλειπει ἄλλων διεκδικητῶν, τμήμα τοῦ πολιτικοῦ προσωπικοῦ τῆς ἀστικῆς τάξης ἐγκαθίδρυσε μιά νέα ἐξουσία καί ἕνα νέο πολίτευμα. Νέα ἐξουσία ἀπό ὅλες τίς ἀπόψεις: τό χαρακτηριστήρα, τίς πολιτικές δυνάμεις, τοὺς σκοπούς, τίς σχέσεις μέ τίς λαϊκές μάζες, τό πολίτευμα, τοὺς θεσμούς.

Στό πρόσωπο τοῦ Κωνσταντίνου Καραμανλή, καί ὡς πολιτικοῦ διαχειριστῆ τῆς μεταπολίτευσης καί ὡς πρωθυπουργοῦ καί ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Νέας Δημοκρατίας καί ὡς Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, συμπυκνώθηκαν, ἐκφράστηκαν καί συμβολοποιήθηκαν οἱ βασικές πολιτικές καί πολιτειακές ἐπιλογές πού ἔδωσαν τά τυπικά καί τά οὐσιαστικά χαρακτηριστικά στή μεταδικτατορική δεκαετία. Ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν ἦταν μόνο ἡγετικό, ἔστω κορυφαῖο, στέλεχος τῆς Νέας Δημοκρατίας, ἀλλά ἀπό μόνος του μιά *ιδιότυπη πολιτική δύναμη*, σχετικᾶ αὐτόνομη ὡς πρὸς τήν παράταξη ἀπό τήν ὁποία προερχόταν. Αὐτὴ του ἡ ιδιότητα κάθε ἄλλο παρά ἀμφισβητήθηκε τὴ δεκαετία πού πέρασε. Θά μπορούσε μάλιστα νά ὑποστηρίξει κανεῖς ὅτι ὄχι μόνο δέν ἀμφισβητήθηκε ὁ καθοριστικός πολιτικός του

ρόλος ἀλλά ὅτε καί οἱ βασικές του πολιτικές ἐπιλογές, τουλάχιστον ἐκείνες πού καθόρισαν τό πολίτευμα, τὴ μορφή τοῦ πολιτικοῦ μας συστήματος, τὴ μορφή τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἄρα καί τά πολιτικά ὄρια ἐκφρασης κοινωνικῶν αἰτημάτων καί κινήματων. Τά ὄρια πού χάραξε καί ἐπέβαλε προοδευτικά στό πολιτικό καί πολιτειακό κέλυφος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς παρέμειναν οὐσιαστικά τά ἴδια. Ἀλλά καί ὁ πολιτικός του ρόλος ὡς Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀποτελέσει τὴν ἐγγύηση γιὰ τό ἀπαρασάλευτο τῶν ὁρίων καί ὑπόμνηση ὅτι οἱ ὁποιοσδήποτε «δομικές» ἢ μὴ ἀλλαγές, μέ ἢ χωρὶς ΠΑΣΟΚ, μέ ἢ χωρὶς «σοσιαλιστικό» κόμμα στήν ἐξουσία, μέ ἢ χωρὶς ἐπίκληση τῆς «σοσιαλιστικῆς» Ἀλλαγῆς, δέν μποροῦν νά διαταράξουν τίς παγιωμένες ἰσορροπίες. Ἐτσι κόπηκαν οἱ γέφυρες πρὸς ὅλες ἐκείνες τίς κοινωνικές καί ἰδεολογικές ἀναφορές πού ἔρχονταν ἀπὸ παλιότερες ἱστορικές δοκιμασίες, ἀκυρώθηκαν κατηγορηματικά ὅλες οἱ προσδοκίες, οἱ ἀμφισβητήσεις, οἱ κριτικές καί οἱ προσπάθειες ἀνανέωσης πού, στή διάρκεια τῆς δικτατορίας καί τῆς ἀντιστασιακῆς πάλης προοιωνίζονταν τὴν ἀριστερὴ διέξοδο ἀπὸ τὴ δικτατορία καί κατ' ἐπέκτασή ριζικές κοινωνικές καί πολιτικές ἀνατροπές.

«Εκτοτε, άλλωστε, αμβλώνονται όλες οι προοπτικές άλλων λύσεων και άλλων διεξόδων. Τή θέση τους πήραν λαϊκότροπα είδωλα και σοσιαλειδείς φαντασιώσεις που όσο πιο βουερά αντηχούσαν τόσο πιο πολύ απομακρύνονταν από την ουσιαστική αμφισβήτηση του πολιτικού πλαισίου που όρισε ή «από τὰ δεξιά έξοδος» από τή δικτατορία. Ο μαινόμενος αντιμπεριαλισμός των δημοκρατικών κομμάτων, όλο αυτό τό φοβερό ραβδίσι τής εφημεριδογραφίας και του προεκλογικού μπαλκονιού στίς εκλογές του 1977, του 1981, στίς ευρωεκλογές του 1984 άφηνε συνεχώς άπ' έξω τὰ πραγματικά κοινωνικά προβλήματα, τὰ προβλήματα ανάπλασης τής ελληνικής κοινωνίας, ντύνοντάς τα όμως με τίς γνωστές νωχελικές στρατηγικές τής ΕΑΔΕ, τής συνεργασίας όλων των δημοκρατικών δυνάμεων, τής πραγματικής δημοκρατίας ή τής «δομικής Άλλαγής», και όλες μαζί σχεδίαζαν τό πρόσωπο μιάς ζαρωμένης άλλαγής, γερασμένης πριν ακόμα γεννηθεί.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, όσα τὰ πρόσωπό του και οι ιδιότητές του συμβολίζουν, έμενε στο άπυρόβλητο, όχι βέβαια του προεδρικού θεσμού. Άν και ή προεδρία τοποθετείται μακριά από τήν τριβή τής τρέχουσας πολιτικής και κοινωνικής ζωής σε σημείο που δεν προσβάλλεται άμεσα από τίς διακυμάνσεις τής ταξικής πάλης, όστόσο δεν σημαίνει ότι είναι υπερβατική, όσο κι άν μοιάζει τέτοια. Κι αυτό γιατί και λόγω τής ιδιότητας του Κ. Καραμανλή ως πολιτικής δύναμης με μεγάλη έμβέλεια και λόγω του είδους του πολιτεύματος, ό ρόλος του Προέδρου δεν είναι «διακοσμητικός», δεν είναι ρόλος πρωτοκόλλου. Παρόλο που δεν ασχολείται με τήν άμεση άσκηση τής εξουσίας, που τή διαχειρίζεται ή κυβέρνηση, άναμφισβήτητα είναι ένα άλλο δυναμικό κέντρο τής εξουσίας, περισσότερο προσαρμοσμένο με τήν *άναπαραγωγή του πολιτικού συστήματος*. Διότι ένα πολιτικό σύστημα που δεν έχει εξασφαλισμένους τούς μηχανισμούς άναπαραγωγής του, ένα πολιτικό σύστημα στο όποιο επικρέμεται ή δαμόκλειος σπάθη του «μετά τόν Καραμανλή τί;» είναι, τό λιγότερο, άσταθές και ό ρόλος του κράτους, ως δύναμης οργανώτριας των συμφερόντων τής άρχουσας τάξης και εξισορροπητικής των αντιφάσεων, ύπονομευμένος. Ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας είναι ό θεσμός που άναλαμβάνει τίς μακροπρόθεσμες έπιλογές και έναρμονίζει τίς τυχόν αντίθεσεις *ιδίως σε στιγμές κρίσης*. Άφου λοιπόν ό ρόλος του Προέδρου είναι ρόλος κρίσιμης πολιτικής σημασίας κι άφου τό πρόσωπο του Κ. Καραμανλή είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με πολιτικές έπιλογές κεφαλαιώδους σημασίας, ύπόκειται στην κοινωνική κριτική και στην πολιτική αμφισβήτηση, άκριβώς γιατί, και παρά τήν έθνική όμοψυχία, ή δυναμική των κοινωνικών κινημάτων έρχεται σε αντίθεση με αυτές τίς έπιλογές.

Υπόκειται;

Οά χρειάζοταν μεγάλη δόση αισιοδοξίας ή άσχετοσύνης άν ύποστήριζε κανείς κάτι τέτοιο. Φαίνεται δηλαδή ότι οι βασικές έπιλογές τής πρώτης μεταδικτατορι-

κής περιόδου, παρά τή σοσιαλιζούσα φλυαρία, αντιστοιχούσαν πάνω κάτω στα όράματα και στα προγράμματα που οι δημοκρατικές δυνάμεις είχαν τάξει για τόν έαυτό τους αλλά και για τήν πορεία τής κοινωνίας μας. Οι δυνάμεις αυτές δεν θέλησαν και δεν θέλουν να δώσουν τή μάχη στα μεγάλα θεσμικά προγράμματα, εκείνα άκριβώς που θα μπορούσαν να ξεκολλήσουν τήν ελληνική κοινωνία από τό γενικό ξεχαρβάλωμα και τήν άρρυθμία της. Τώρα που φυραίνουν όχι μόνο οι στατιστικές των οικονομικών μεγεθών αλλά κυρίως καθετί που έννοματώνει τή συλλογική ζωή, τώρα που ό κόσμος δεν έχει άλλο να καταναλώσει παρά τό άπεικασμα του έαυτού του και τίς συνέπειες των έρήμην του πολιτικών δρωμένων, οι πολιτικοί πρωταγωνιστές άνακάλυψαν τή μεγάλη ιδέα που θα μάς πάει μπροστά: τίς συναινετικές διαδικασίες. Εφόσον, λοιπόν, οι συναινετικές διαδικασίες γίνονται τό μέτρο κρίσης των πολιτικών άξιών, των αντιπαραθέσεων και των ρυθμίσεων, τουτο σημαίνει ότι οι βασικές έπιλογές και τὰ όρια που έχουν προκαθοριστεί και συμβολοποιηθεί από καιρό δεν πρόκειται να διαταραχθούν, γιατί κανείς δεν είναι διατεθειμένος να αναλάβει τό κόστος τής διατάραξης ή, τό χειρότερο, κανείς δεν αισθάνεται ή δεν διαισθάνεται ότι ύπάρχει έπείγουσα ανάγκη να ξεφύγουμε από τό άτέρμονο παιχνίδι τής μικροπολιτικής του δικομματισμού και τής έναλλαγής στην εξουσία των δυνάμεων τής άκυβερνησίας, κάτω από τήν έγγύηση μιάς υπερβατικής και χαρισματικής προεδρικής εξουσίας και προσωπικότητας. Τί πιο άνετο από ένα σίγουρο και άπάνεμο άγκυροβόλιο;

Τό τελευταίο «σενάριο», σύμφωνα με τό όποιο τό ΠΑΣΟΚ θα ψηφίσει ως Πρόεδρο τόν Κ. Καραμανλή άποδεικνύει, τουλάχιστον, ότι ή κυβέρνηση τής «δομικής άλλαγής» δεν ήταν και δεν είναι διατεθειμένη να ξεφύγει από τὰ όρια τής δομικής άκινήσιας. Βέβαια είναι νωρίς για να τό ξέρουμε με βεβαιότητα. Όστόσο τέτοια ζητήματα δεν πρέπει να ύπακούουν στους νόμους τής ύψηλης διπλωματίας. Γιατί τόση «άναβλητικότητα» και μυστικότητα; Γιατί οι άποφάσεις έρχονται πάντοτε αϊφνιδιαστικά και τήν τελευταία στιγμή; Γιατί δεν ύπάρχουν εκείνα τὰ κατηγορηματικά ναι ή όχι που ξεκαθαρίζουν τὰ πράγματα και δίνουν στον καθένα τὰ μέτρα και τὰ σταθμά για να κρίνει αυτόβουλα; Γιατί οι πολίτες να μετατρέπονται σε ύπηκόους, περιμένοντας τήν άπόφαση τής Σφίγγας, τή ρήση του Όλύμπιου και στο μεταξύ να τρέφονται με τή βαβούρα των διαδρόμων, των «ειδήσεων» και των εκτιμήσεων των «έγκύρων κύκλων»;

Είναι φανερό όμως ότι αυτή ή μυστικότητα δεν καλύπτει παρά μόνο ένα μυστικό και συνάμα τό άποκαλύπτει: ότι δεν πρέπει να παραβιαστούν τὰ όρια, ένώπιον των οποίων λιγοθυμούν όλες οι ρηζικέλευθες διακηρύξεις. Δεν πρέπει επίσης να διασπαστεί ή έθνική όμοψυχία και οι συναινετικές διαδικασίες μεταξύ των δύο μονομάχων που άποτελούν τό στήριγμα του όλου οικοδομήματος και επιδιορθώνουν συνεχώς τὰ όποια ρήγματά του.

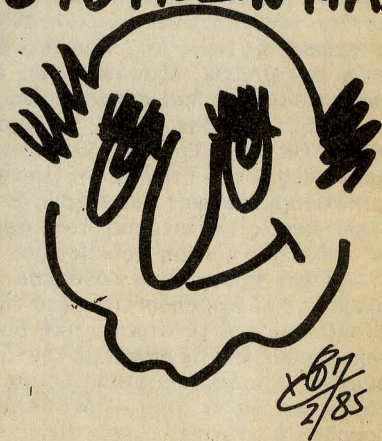
Άπό κεί και πέρα τὰ πάντα θα γίνουν ζήτημα έλιγμών, τακτικής, κλεφτοπόλεμου θέσεων για να κατακτηθούν, πάντα έντός των όρίων, καλύτερες θέσεις, εις βάρος όμως και έρήμην των λαϊκών κοινωνικών δυνάμεων που θα μπορούσαν να έγγυηθούν μιάν άλλη πορεία. Τό ΠΑΣΟΚ, λοιπόν, ψηφίζει Καραμανλή. Και ή Δεξιά τό ίδιο. Άν για τή Δεξιά αυτό είναι φυσικό, προς τί τό αντίθετό μένος του ΠΑΣΟΚ;

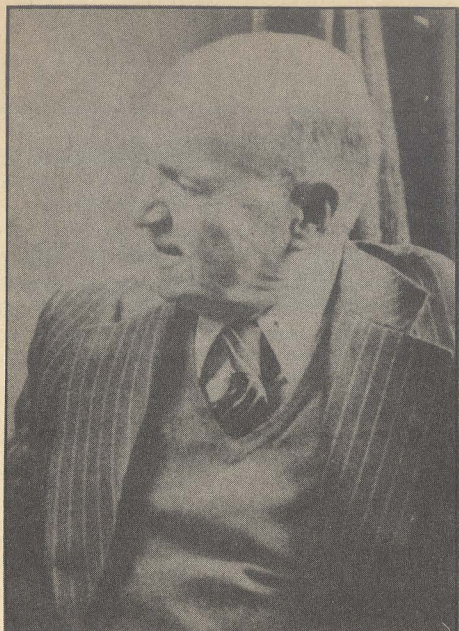
Όσο για τήν Άριστερά και τίς κοινωνικές δυνάμεις που θέλει να εκφράσει, έχει άπειρους λόγους να αντιτιθεται και στο ΠΑΣΟΚ και στή Νέα Δημοκρατία, λόγους που προκύπτουν από τίς ιδέες της και τή σχέση της με τὰ κοινωνικά ζητήματα. Άν θέλει να έγγράψει στην ήμερησια διάταξη των άγώνων της τὰ κοινωνικά ζητήματα και όχι τούς πολιτικούς έλιγμούς θα βρεθεί αντιμετώπη με τίς δυνάμεις τής εξουσίας. Και μόνο εκεί θα καταξιώθει ή θα παραμείνει στή γωνία.

Για τήν Άριστερά, όντας καταδικασμένη σε κοινοβουλευτική ύπερορία, πρόβλημα της δεν είναι ή εκλογή του νέου Προέδρου τής Δημοκρατίας, ούτε οι συναινετικές διαδικασίες που θα τό λύσουν. Δικό της πρόβλημα είναι τὰ παλιά και άλυτα προβλήματα τής δημοκρατίας και του σοσιαλισμού: πριν, κατά και μετά τόν Καραμανλή.

Άγγελος Έλεφάντης

**ΕΜΕΙΣ, ΕΝΑ ΝΕΟ,
ΣΦΡΙΓΓΗΛΟ ΚΙΝΗ-
ΜΑ, ΕΙΝΑΙ ΠΟΤΕ
ΔΥΝΑΤΟΝ ΝΑ
ΑΙΣΘΑΝΘΟΥΜΕ
ΤΟ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΩΝ ΜΑΣ;**

ΗΛΙΑΣ ΗΛΙΟΥ

1904 - 1985

Ἀποχαιρετώντας τόν Ἡλία Ἡλιοῦ, ἐκείνη τή Δευτέρα, οἱ ἀριστεροί, οἱ κάθε ἀπόχρωσης καί τάσης ἀριστεροί, ἀφήναμε ἕναν ἄνθρωπο δικό μας. Ἴσως μόνο τό ΚΚΕ νά ἀποχαιρετοῦσε ἀπλῶς ἕναν «παλαίμαχο ἀγωνιστή τῆς δημοκρατίας καί τῆς κοινωνικῆς προόδου», ὅπως εἶπε στό τηλεγράφημά του ὁ κ. Φλωράκης. Τῆς δημοκρατίας καί τῆς προόδου, ὄχι τῆς Ἀριστεράς.

Ἔχουν σημασία τά παραπάνω γιατί ὁ Ἡλίας Ἡλιοῦ δέν ἦταν βέβαια πρόσωπο χωρίς ἀπόψεις. Καί ἀπόψεις εἶχε καί σέ ἀντίθεση μέ παλιούς συντρόφους ἦρθε καί πολλούς ψύχρανε ἡ στάση του τά τελευταῖα χρόνια. Κι ἐμεῖς σέ αὐτό τό περιοδικό, ἂν θέλετε, δέν συμφωνούσαμε μέ τό πού ὁ Ἡλιοῦ ἔβλεπε τή διέξοδο γιά τήν Ἀριστερά. Γιά τήν Ἀριστερά ὅμως, γιατί γι' αὐτή τήν παράταξη νοιαζόταν ὁ Ἡλιοῦ. Παρά τόν (εὐλογο, ἄλλωστε) σεβασμό πού ἐκδήλωσαν γι' αὐτόν ὅλοι οἱ πολιτικοί, παρά τήν κάποια προσπάθεια πολλῶν νά τόν παρουσιάσουν ὡς προσωπικότητα ὑπεράνω «σκοπιμοτήτων» καί, τελικά, ὑπεράνω πολιτικῆς, νά δώσουν τήν εἰκόνα τοῦ ἐγγένει δημοκράτη, ὁ Ἡλίας Ἡλιοῦ εἶναι κομμάτι ἀναπόσπαστο τῆς ἱστορίας μας.

Καί μάλιστα μᾶς περιόδου τῆς ἱστορίας δύσκολης. Τῆς φάσης πού ἡ Ἀριστερά ἐπιχειροῦσε νά διασώσει καί νά ἀνασυντάξει τίς δυνάμεις της, τῆς φάσης τῆς λευκῆς τρομοκρατίας, τῶν στρατοδικείων. Μιάς φάσης ἀμυντικῆς. Πού ἴσως σφράγισε μέ τόν χαρακτήρα της τόν Ἡλιοῦ, ὅπως τή σφράγισε κι αὐτός. Καί δέν εἶναι τό πιό ἀσήμαντο πού ἔχει κανείς νά πεῖ γιά τόν ἠγέτη τῆς ΕΔΑ ὅτι προσχωρεῖ, ἀπό δικούς του δρόμους, στό κομμουνιστικό κίνημα σέ ἐποχή πού ἄλλοι ἀπομακρύνονται, ξέροντας πολύ καλά τί καθήκοντα καί τί ζωή τόν περιμένει. Ὁ Ἡλίας Ἡλιοῦ εἶναι ἕνα ἀπτό παράδειγμα γιά τό πῶς ἡ Ἀριστερά μπορεῖ, μέ τή δύναμη τῶν ἰδεῶν της, νά προσελκύει ἀποφασισμένους ἀνθρώπους «παράταιρης» ταξικῆς καταγωγῆς, μέ βαθιά παιδεία καί καλλιέργεια ὅπως ὁ Ἡλιοῦ. Καί τό κυριότερο: νά τοῦς προσελκύει χωρίς νά χρειάζεται νά φοράει προσωπεῖο.

Στιγμαία

Κράτους πού διατήρησε, παρά τις σαφείς προεκλογικές εξαγγελίες του, τό ΠΑΣΟΚ.

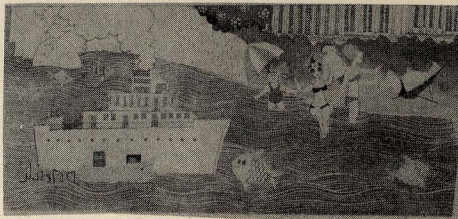
Αλλά ό σκοταδισμός εκσυγχρονίζεται. Έτσι, παράλληλα μέ τούς διαδηλωτές και τή διεκδίκηση του άουτονταφέ, ό μητροπολίτης τής Φλώρινας καλεί τόν Λ. Σταυριανό σέ δημόσιο διάλογο. Δηλώνει πάντως εκ προοιμίου ότι ό συγγραφέας «ρίπτει τόν σπόρο τής άπιστίας και τής άθεΐας» στους μαθητές. Έτσι ό (τηλεοπτικός άραγε;) διάλογος δέν μπορεί, προφανώς, παρά νά άφορά τό πώς ό κ. Σταυριανός θά άποκηρύξει τόν Σατανά. Κύριοι υπεύθυνοι τής ΕΡΤ, άν τύχει και σας ζητηθεί ή συνδρομή σας, σας ίκετεύουμε: παρελθέτω άφ' ήμων τό... τοποτήριον τουτο, πού θά έλεγαν και οι προηγηθέντες μοναχοί. Αμήν!

Έδώ καράβια χάνονται...

«Διαταξικό, διακομματικό και ...διεθνιστικό», λέει ή Έλευθεροτυπία, 2.2.85, ήταν τό γλέντι στό όποιο συνυπήρξαν στήν επίσημη ταβέρνα τής κυβέρνησης ό Σοβιετικός ύπουργός Έμπορικής Ναυτιλίας, ό Έλληνας συνάδελφός του, ό Σοβιετικός πρεσβευτής, δύο μέλη τής διοίκησης τής Ένωσης Έλλήνων Έφοπλιστών, ένας βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, ένας βουλευτής τής Ν.Δ. και ό βουλευτής του ΚΚΕ Άντώνης Άμπατιέλος.

Συnergάτης του Δεκαπενθήμερου Πολίτη, τακτικός θαμώνας τής ένλόγω ταβέρνας, έπιασε κάποιες σκόρπιες φράσεις από τή συζήτηση των συνδαιτυμόνων, οι όποιοι άν και έν ευθυμία διατελούντες προχώρησαν σέ ούσιαστικές διαπραγματεύσεις. Κάτι άκουσε όμως για συντονισμό των ναυτεργατικών κινητοποιήσεων από τό Ρότερνταμ έως τό Βλαδιβοστόκ, για διεκδίκηση ίσης άμοιβής για ίση έργασία σέ ίδια πλοία, μπουκοτάρισμα των χωρών πού άσκούν ντάμπινγκ εις βάρος των έμπορικών στόλων πού τηρούν τις ύποχρεώσεις τους άπέναντι στα πληρώματά τους.

Άπ' ό,τι φαίνεται ή διεθνιστικού χαρακτήρα κινητοποίηση θά άρχισει, συμβολικά, τήν 1.5.85. Τή συμφωνία, άτυπη και προφορική για τήν ώρα, επισφράγισαν μέ φιλιά άλλά ρωσικά ό κ. Γ. Κατσιφάρας ως εκπρόσωπος τής ΠΝΟ και ό κ. Τ. Κουζένκο στό όνομα τής «Πανεωσιακής συνδικαλιστικής όργάνωσης έμπορικής ναυτιλίας». Οι Έλληνες έφοπιστές τήρησαν άποψη ούδετερότητα, γιατί όπως είχαν δηλώσει και πρό ήμερών δέν είναι αντισοβιετικοί και ύποστηρίζουν ένθερμα τήν ειρήνη και τή συνύπαρξη. Ό κ. Ά. Άμπατιέλος σέ δλη τή διάρκεια τής σκληρής αναμέτρησης φαινόταν άπορροφημένος από τις άναμνήσεις του.

«Θά κληθοῦν όμογενεΐς γιατροί»

«Αν χρειαστεί (...) θά καλέσω στή χώρα μας τούς καλύτερους Έλληνες γιατρούς τής διασποράς αντί πάσης θυσίας, προκειμένου νά στελεχώσουν τά έξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων μας».

Από όμιλία του κ. Γεννηματά, ύπουργού Υγείας και Προνοίας, στήν Καβάλα. (Έφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 4.2.85).

Μιά παράγραφος από τήν όποία αναδύεται άνάγλυφα ή άποπλιστική άφέλεια του άξιότιμου ύπουργού Υγείας.

Έρχονται οι «καλύτεροι Έλληνες γιατροί τής διασποράς» νά στελεχώσουν τά έξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων και δέν τούς φέρατε;

Δηλαδή, μπορούσατε νά δημιουργήσετε καλύτερες προϋποθέσεις για τήν αντιμετώπιση τής ασθένειας του Έλληνα, τή διατήρηση τής υγείας του και τήν ύλοποίηση του ΕΣΥ, και δέν τό κάνατε;

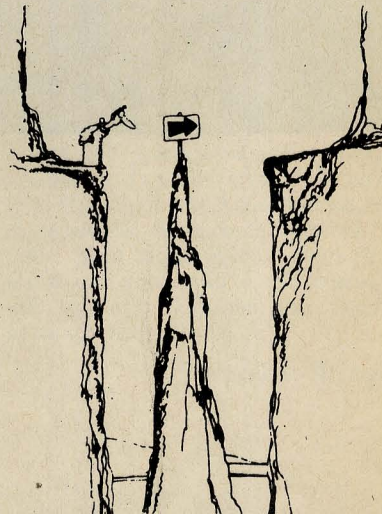
Αυτό πώς λέγεται; Άμέλεια, ανεπάρκεια ή τρίτος δρόμος σοσιαλιστικής άλλαγής;

Ό δαΐμων τής μεσημβρίας

Και μία πού μιλάμε για προκλήσεις:

Συντάξεις-πρόκληση άποκαλεί συστηματικά ή Μεσημβρινή τις συντάξεις πού θά δοθοῦν στους πολιτικούς πρόσφυγες πού έχουν επιστρέψει στήν Ελλάδα. Πρόκληση για ποιόν; Για τούς άγρότες, λέει, πού παίρνουν σύνταξη 5.000 δρχ. έναντι των παχυλών 25.000 δρχ. πού θά πάρουν οι πολιτικοί πρόσφυγες. Και πού δέν αποτελοῦν δώρο για και τις εισφορές τους τις έχουν πληρώσει και τό ελληνικό κράτος θά τις πάρει πίσω μέ τόν έναν ή τόν άλλο τρόπο. Άσχετα πάντως άπ' αυτό, ως γνωρίζουν λοιπόν οι Έλληνες άγρότες ότι για τό θλιβερό ύψος τής σύνταξής τους υπεύθυνοι είναι οι κομμουνιστοσυμμοριτες πού είχαν τό θράσος νά έπαναπατρισοῦν μετά 30 χρόνια.

Τό επιχείρημα ύποκρύπτει και συλλογισμό μέ άτελές συμπέρασμα. Άν δηλαδή οι «άδικημένοι» άγρότες εκφράσουν τήν αγανάκτησή τους ψηφίζοντας Ν.Δ., τί θά κάνει ή τελευταία ως κυβέρνηση; Θα άξήσει τις συντάξεις των άγροτών, θά μειώσει εκείνες των προσφύγων ή θά στείλει τούς τελευταίους από κει πού ρθαν; Όλο ήπιο κλίμα και συναίνεση τό παίξει ή έφημερίδα του «κεντρώου άνοιγματος». Άλλά όπως λένε και οι Γάλλοι: «Διώξτε τό φυσικό ένστικτό σας και θά επιστρέψει καλλάζοντας». Σέ έλεύθερη μετάφραση φυσικά.

Κύριος - Πλαΐσιο

Γράφουν οι «διαδρομιστές» χιουμορίστες τής Μεσημβρινής, 1.2.85: «...και οι δυο (σσ. Μαρούδας και Μόρφης) πλαισιώθηκαν σέ κάποια στιγμή από ένα κατάμαυρο κύριο...». Θα ήταν κανένας από κείνους τούς μακρυχέρηδες, σάν ούραγκοτάγκους...

Στυγμιαία

Ήλεκτριζείται ή προεκλογική χρονιά

Άλλους 4.850 υπαλλήλους θά προσλάβει ή ΔΕΗ μέσα στό 1985, όπως ανακοίνωσε ό ύπουργός Ένεργείας και Φυσικών Πόρων κ. Α. Βερυβάκης. Ό όποιος κατά τίς έφημερίδες (Έλευθεροτυπία, 2.2.85) λίγο πρίν από τήν ανακοίνωση αυτή, είχε εκφράσει ... αντίρρησης γιά τή δυνατότητα νέων προσλήψεων: «Τό 1981 πήραμε λιγότερα από 100 άτομα, τό 1982 μερικές εκατοντάδες, τό 1983 περίπου 1.200, τό 1984 άλλες 3.200, φέτος ζητάμε 5.400. Πού θά πάει αυτή ή κατάσταση;» φέρεται δηλώσας και άναρωτώμενος.

Τί μεσολάβησε στό μεταξύ διάστημα δλίγων ώρών; Ό ειδικός συντάκτης του Δεκαπενθήμερου Πολίτη μās βεβαιώνει ότι τή ριζική αλλαγή στή στάση του κ. ύπουργού προκάλεσε εκθεση έμπειρογνομώνων που ανέλυσαν προσεκτικά τήν εξέλιξη τής παραγωγικότητας και τής οικονομικής ευρωστίας τής επιχείρησης σέ σχέση με τά έλλείμματά της, τήν υπερχρέωση τής και τίς ανάγκες της γιά νέες επενδύσεις. Τό συμπέρασμά τους, με λίγα λόγια, είναι ότι έτσι κι αλλιώς καμιά διεξοδος δέν άνοίγει, αλλά ούτε και κλείνει με 4.850 άτομα επιπλέον των δεκάδων χιλιάδων που μισθοδοτούνται από τή ΔΕΗ. Αντίθετα, μακροχρόνιες προοπτικές άνοίγονται λαμπρές άν διατηρηθεί ή εϋνοϊκή πολιτική συγκυρία που θά επιτρέψει αναβάθμιση τής επιχείρησης μέσω τής λαϊκής συμμετοχής και τής κυβερνητικής στήριξης, έφόσον κυβέρνηση μείνει ή ίδια, πράγμα που συναρτάται με τό άποτέλεσμα των προσεχών εκλογών και ως εκ τούτου, δέν ξέρω άν με παρακολουθείτε...

Θά πάω στό Μόντε Κάρλο εκεί γιά νά παρευρεθῶ

Γιά τά βαφτίσια του γιου του, βαθυκαί νεοί(;)πλουτος όμογενής κάλεσε στό μεγαλύτερο ξενοδοχείο του Μόντε Κάρλο εκατοντάδες γνωστά όνόματα, τίτλους ή πορτοφόλια και γενικώς καλά φάγανε και καλά ήπιανε. Φιλόπατρις και θρησκος όμως ό ευτυχής μπαμπάς κάλεσε και κάμποση Έλλάδα: τόν αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ που έκανε τή βάπτισή συνεπικουρούμενος από τους έν Χριστώ συναδέλφους του Σεραφείμ (Λαρίσης) και Μελέτιο (Παρισίων). Τό καλλιτεχνικό συγκρότημα άθηναϊκού

νυκτερινού κέντρου που άσχολήθηκε με τή διασκέδαση του εύσεβους πληρώματος. Και τρεις βουλευτές (Άναγνωστόπουλος τής Ν.Δ. και Φωτήλας και Δ. Μπουλουκος, ανεξάρτητοι, πρώην ΠΑΣΟΚ και οι δύο). Δέν έγινε γνωστό γιά ποιό μέρος του θεάματος εκλήθησαν οι τρεις τελευταίοι.

Μπροστάρηδες οί κρουπιέρηδες

Πρώτος μισθός που παίρνει άπόφοιτος λυκείου με 30 μέρες εκπαίδευση, όταν προσλαμβάνεται στό Καζίνο τής Πάρνηθας: 83.938 δρχ. ακαθάριστες, όπως αποκάλυψε ό κ. Σκουλάς, γενικός γραμματέας του ΕΟΤ, στις έφημερίδες (2.2.85). Και πρόσθεσε ότι με τίς πρόσφατες διεκδικήσεις του προσωπικού αυτό τό αρχικό ποσό θά έφτανε στις 112.202 δρχ., πράγμα που θά άποτελούσε «πρόκληση στους ύπόλοιπους Έλληνες εργαζόμενους που με πτυχία και πολύ δύσκολες συνθήκες εργασίας παίρνουν σημαντικά μικρότερες άποδοχές».

Πράγματι πρόκειται γιά πρόκληση, αλλά και γιά πρόσκληση στους λοιπούς κρατικούς άνώτατους λειτουργούς: ή θά μειώσουν τήν ένλόγω ή ανάλογες άποδοχές των κρουπιέρηδων και άλλων ανάλογων επαγγελματιών ή θά αύξήσουν σημαντικά τίς άποδοχές των «ύπόλοιπων Έλλήνων εργαζόμενων». Στή δεύτερη περίπτωση, θά τήν «κάναμε λαχείο». Χάρη στή ρουλέτα, δηλαδή.

Γιά τά πανηγύρια

Η Άκαδημία Άθηνών, άκάθεκτη, συνεχίζει τό έργο τής ανανέωσης των ελληνικών γραμμάτων και τεχνών. Έτσι, άνάμεσα στό πολυπληθή βραβεία που προκήρυξε γιά φέτος και γιά τό 1986 τό «άνώτατο πνευματικό ίδρυμα τής χώρας» (που λέει κι ή Καθημερινή, 31.1.85) περιλαμβάνεται και εκείνο που θά άπονεμηθεί σέ άνέκδοτη πραγματεία με θέμα τους πανηγυρικούς λόγους που εκφωνήθηκαν στό Πανεπιστήμιο Άθηνών από τήν ίδρυσή του ως τό 1900 (150.000 δρχ. που ύπόσχεται ή ίδια ή Άκαδημία Άθηνών κι όχι κανένα ιδιότροπο κληροδότημα). Άλλά γιαι τίς τέτοιες χρονικός περιορισμός σέ ένα τέτοιο σοβαρό θέμα; Στο 1900 εξαντλείται άραγε τό ένδιαφέρον των ακαδημαϊκών γιά τήν πορεία τής νεοελληνικής σκέψης;

Ότι αυτοί εισίν ή γνώσις και ή δύναμις και ή δόξα...

Ξεσηκώθηκαν οι Άγιορείτες μοναχοί με τήν άπόφαση τής κυβέρνησης νά διορίσει «τοποτηρητή» στό Άγιον Όρος. Και άρνήθηκαν κάθε έξωτερική επέμβαση στά έξωτερικά τους ζητήματα, μās και είναι από τό Σύνταγμα «αυτοδιοικούμενοι». Και καλά κάνανε. Δέν ξέρουμε τί ήθελε νά έποπτεύσει ό «τοποτηρητής». Τίς οικονομικές δραστηριότητες των μοναχών; Τή γαιοκτησία τους; Τά «μέγαρα» τής Θεσσαλονίκης, τό εμπόριο εικόνων και άλλων άντικειμένων που τακτικά εκπλειστηριάζονται στού Σόθμπις και στού Κρίστις στού Λονδίνο ή άλλου; Μέχρι και σέ επέμβσεις σέ δογματικά θέματα θά μπορούσε νά φτάσει, δηλαδή. «Ό καταστατικός χάρτης του Άγίου Όρους σαφώς διευκρινίζει τόν τρόπο διοικήσεως τής μοναστικής πολιτείας» είπαν, και έγραψε και ή Μεσημβρινή (30.1.85). Έκείνο που δέν διευκρινίζουν οι έν Χριστώ άδελφοί Άγιορείτες είναι τό πώς (αυτο;)διοικούμαστε έμεις οι ύπόλοιποι με βάση τόν καταστατικό χάρτη τής Έλλάδας, τόν γνωστό και ως Σύνταγμα. Γιατί με περισσή άνεση αυτοδιορίζονται «τοποτηρητές» και άνακονώνουν στήν ίδια εφημερίδα ότι «δέν επιθυμούν» τήν πρόσκληση του Πάπα στις γιορτές γιά τά 2.300 χρόνια τής ... Θεσσαλονίκης. Βέβαια τόν Πάπα τόν κάλεσε ό μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, στέλεχος τής Έκκλησίας που ως γνωστόν και αυτή αυτοδιοικείται και δέν έχει ανάγκη τή ... συνηγορία μας. Άλλά τέλος πάντων βρέ παιδιά, άφου ό καθένας σας αυτοδιοικείται γιά νά μπορεί καλύτερα νά άπαγορεύσει στόν άλλο νά κάνει τό ίδιο, κάποιος θά πρέπει νά υπερασπιστεί τό γενικό δικαίωμα στήν αυτοδιοίκηση. Μπας και περισσεύσει και τίποτε γιά μās δηλαδή. Κυρίως άπέναντί σας. Βέβαια τέτοιος κίνδυνος γιά σās δέν διαφαίνεται (δόξα τω ΠΑΣΟΚ), αλλά από σās σίγουρα έπανεμφανίζεται.

Παράδειγμα οι 5.000 διαδηλωτές που όργάνωσαν και περιέφεραν άνά τās ρύμας και τās άγνάς οι ντόπιοι παπάδες, θεολόγοι και άλλοι συναφείς διανοούμενοι, έναντίον του σχολικού έγχειριδίου «Η ιστορία του ανθρώπινου γένους» του Α. Σταυριανού. Ό όποιος είχε τό θράσος νά υπερασπίζεται εκεί τή θεωρία τής εξέλιξης των ειδών. Οι φωτισμένοι διαδηλωτές ζητούσαν νά άπαγορευτεί τό ένλόγω έγχειρίδιο. Στο όνομα όλοκληρωτικών θρησκευτικών κοσμικών δόξασιών που θέλουν τό κράτος όργανο τής Έκκλησίας και τήν έπιστήμη ύπηρετρία τής Θεολογίας. Και είχαν και δικίο μιά κι αυτή είναι ή βαθύτερη έννοια του μή χωρισμού Έκκλησίας και

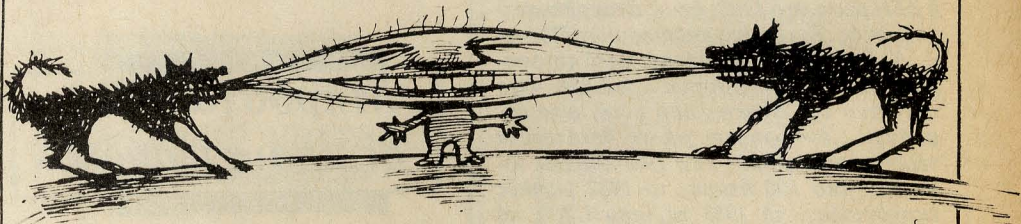
Ἀνάγκα καί θεοί πείθονται

Μέ τήν ΕΣΣΔ κόντρα στό ΚΚΕ;

Τό νά αισθάνεται ἕνας ἀριστερός τή διάθεση νά πολεμήσει τήν ἰδεολογία καί τήν πολιτική τοῦ ΚΚΕ δέν εἶναι ἀπλῶς θεμιτό. Ἐπιβάλλεται. Δέν ἀρκεῖ ὅμως πάντοτε ἡ διάθεση. Γιατί οἱ τρόποι νά κάνεις κάτι τέτοιο, εἶναι πολλοί καί τά μέσα δέν εἶναι ὅλα πρόσφορα. Ἡ ἀντίθεση στό ΚΚΕ κρύβει σχεδόν πάντοτε μιά κάποια κατάφαση, καί στή σύγκρουση αὐτῶν τῶν καταφάσεων εἶναι πού τελικά παίζεται τό παιχνίδι στήν ἀριστερά. Γιατί μπορεί κάλλιστα νά κλείνει κανεῖς ἕνα παράθυρο πρὸς τό ΚΚΕ, ταυτόχρονα ὅμως νά ἀνοίγει διάπλατα μιά πόρτα πρὸς τά κεί ἢ πρὸς τά ἄλλοῦ. Δέν ὑπάρχουν οὐδέτεροι τρόποι νά τά βάζει κανεῖς μέ τό ΚΚΕ.

Κατά τοῦ ΚΚΕ εἶναι λοιπόν καί ἡ αἰχμή τοῦ ἀρθροῦ τοῦ Σ. Χρυσοστομίδη στή στήλη του στήν τελευταία κυριακάτικη *Αὐγή*. Μιλώντας ἐπ' εὐκαιρία τῆς πρόσφατης διάσκεψης γιά τήν εἰρήνη, ὁ ἀρθρογράφος ἀντιπαραθέτει τό τότε μέ τό σήμερα. Τό τότε, πού οἱ ἀριστεροί πίστευαν ὅτι ἡ Σοβιετική Ἐνωση ἦταν ὁ μοναδικός προμαχῶνας τῆς εἰρήνης καί γιά ὅλα «ἐφταιγαν» οἱ Ἀμερικάνοι. Μέ τό σήμερα, ἀντίθετα, πού ὅλοι συμφωνοῦν (ὁ Πάλμε, γιά παράδειγμα, καί ὁ Νιερέρε καί φυσικά ὁ Παπανδρέου) ὅτι τό πρόβλημα δέν θά τό λύσουν οἱ ὑπερδυνάμεις παρά ὅλοι οἱ ἄνθρωποι — «συντηρητικοί, προοδευτικοί, μαρξιστές, ἀθεϊστές, θρησκευόμενοι» — πού θέλουν νά ἀποφύγουν τήν «Ἐπόμενη Μέρα». Μόνος ἀντίθετος σέ αὐτή τήν παγκόσμια συναίνεση εἶναι τό ΚΚΕ (καί οἱ ΗΠΑ, ἐννοεῖται, ἀλλ' αὐτό δέν λέγεται στό κείμενο). Ἀπομονωμένο αὐτό, ἐξακολουθεῖ νά ὑποστηρίζει ὅτι οἱ πύραυλοι καί οἱ στόλοι χωρίζονται σέ καλοῦς καί κακοῦς. «Ὅλοι ἔχουν καταλάβει · οἱ μόνοι «πού δέν θά καταλάβουν ποτέ εἶναι οἱ δικοί μας εἰδωλολάτρες τοῦ δόγματος, πού σέ πείσμα τῆς ἀπλῆς λογικῆς ἐπιμένουν» στά παραπάνω.

Καί εἶναι μάλιστα τόσο μόνοι, πού ἐρχονται σέ ἀνοιχτή ἀντίθεση καί μέ τήν ἴδια τή Σοβιετική Ἐνωση. Γιατί κι αὐτή ἔχει καταλάβει ἡ τέλος πάντων κάνει θετικά βήματα, ὅπως λέμε, πρὸς τό νά καταλάβει. Ἀπόδειξη, φαίνεται νά λέει ὁ Σ. Χρυσοστομίδης, τά ὅσα εἶπε στή διάσκεψη ὁ Γκεόργκι Ἀρμπάτοφ (τοῦ τριδύμου Κουουζίνε, Ἀρμπάτοφ, Μπελιακόφ πού θά θυμόνται οἱ κάπως παλιότεροι), μέλος τῆς Κ.Ε. τοῦ ΚΚΣΕ καί διευθυντής τοῦ Ἰνστιτούτου, Ἀμερικανικῶν καί Καναδικῶν Σπουδῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν. Εἶπε, «μέ θάρρος γνώμης», αὐτός: «Ἐἰλικρινά, πρέπει νά σᾶς πῶ ὅτι δέν μᾶς ἀρέσουν τά ἀμερικανικά πυρηνικά ὄπλα. Ἄλλο τόσο, ὅμως, δέν μᾶς ἀρέσουν καί τά δικά μας πυρηνικά ὄπλα, οὔτε, ἄλλωστε, τά γαλλικά καί τά βρετανικά. Πραγματικά πιστεύω ὅτι θά ἤμασταν ὅλοι εὐτυχέστεροι ἂν μπορούσαμε νά ἀπαλλαγούμε ἀπό αὐτά».

Μέ «θάρρος γνώμης», θά πεί ὅτι ὁ ἀμφισβητίας Ἀρμπάτοφ εἶναι ἐκτός γραμμῆς; Ὅτι ἐκπροσωπεῖ μόνο τόν ἑαυτό του; Ἡ μήπως, ἐπειδή εἶχε γράψει κάποτε ὅτι ἡ ΕΟΚ δέν πρέπει νά ταυτίζεται μέ τό ΝΑΤΟ, πρόκειται γιά ἀσθενή κρίκο καί μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νά ὑπονομεύσουμε μέσω αὐτοῦ τή σχέση ΚΚΕ - ΚΚΣΕ;

Τίποτα ἀπό αὐτά δέν συμβαίνει. Ἀπλῶς, πρῶτον, ὁ ὁποιοσδήποτε ἐκπρόσωπος τοῦ ΚΚΣΕ (τοῦ κράτους του) εἶναι ὑποχρεωμένος νά εἶναι κάπως διαλλακτικός ἢ καί «φιλειρηνικός», ἀλλιῶς δέν θά δικαιοῦνε ἐκείνους πού κάλεσαν κρατικό ἐκπρόσωπο τῆς ΕΣΣΔ ἀλλ' ὄχι βέβαια καί τῶν ΗΠΑ (Ἀμερικανοί φυσικά κλήθηκαν ἀπειράριθμοι): ἡ ΕΣΣΔ πρέπει κάπως νά νομιμοποιήσει τήν παρουσία της καί νά ἐξασφαλίσει μελλοντικές προσκλήσεις.

Δεύτερον καί κυριότερον. Ὁ Ἀρμπάτοφ δέν εἶπε τίποτα διαφορετικό ἀπό τήν κλασική ἐπίσημη σοβιετική θέση: τά πυρηνικά ὄπλα δέν μᾶς ἀρέσουν, θά θέλαμε νά μήν ὑπάρχουν, συμφωνοῦμε μέ τά φιλειρηνικά κινήματα (στό βαθμό βεβαίως πού δέν εἶναι διμετωπικά) ὅμως τί νά κάνουμε, εἶμαστε ἀναγκασμένοι νά ἀκολουθήσουμε. Δέν φταίμε ἐμεῖς.

Αὐτά τά εἶπε ὁ Ἀρμπάτοφ καί ἄλλοῦ, στή συνέντευξή του π.χ. στό *Νέα*: «Ὁ κόσμος ἔχει καταλάβει πολύ περισσότερο πόσο ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ ἀνταγωνισμός τῶν ἐξοπλισμῶν καί νομίζω ὅτι καί οἱ δύο ὑπερδυνάμεις αισθάνονται τήν πίεση. Γιά μᾶς εἶναι καλοδεχούμενη πίεση, γιά τοὺς Ἀμερικανούς δέν ξέρω». Τό πόσο καλοδεχόμενη εἶναι ἡ πίεση μποροῦν ἄλλωστε νά μᾶς τό ἐπιβεβαιώσουν καί οἱ Τσεχοσλοβάκοι, Ἀνατολικογερμανοί καί Οὐγγροι φιλειρηνιστές.

Μέ αὐτό τό «δέν φταίμε» ἡ συζήτηση μετατίθεται στό ἠθικό πλῆρον ἐπίπεδο. Τό

ποῖός φταίει ἔχει ἴσως ἐνδιαφέρον γιά τοὺς ἱστορικούς καί εἶχε βέβαια καί τεράστια σημασία τήν ἐποχή πού ξεκινούσε ἡ σύγκρουση, τότε πού ἡ ΕΣΣΔ ἤθελε νά κάνει (καί τό κατάφερε) τά κομμουνιστικά κόμματα παραρτήματα τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν της. Σήμερα πιά δέν ὑπάρχει τελικά φταίχτης. Γιατί στό κάτω κάτω ὁ καθένας μπορεῖ νά ἐπικαλεστεῖ τίς ἀνάγκες του πού τόν ἐξωθοῦν νά κάνει ὅ, τι κάνει. Καί οἱ ΗΠΑ λοιπόν θά μπορούσαν κάλλιστα νά ποῦν, καί τό λένε, ὅτι δέν μᾶς ἀρέσει καθόλου νά ὑποστηρίξουμε δικτατορίες ἀλλά *ἀναγκάζομαστε* γιατί οἱ Σοβιετικοί караδοκοῦν. Καί οἱ Σοβιετικοί ἀναγκάζονται γιατί ἔχουν ἀναγκαστεῖ οἱ Ἀμερικάνοι ἢ ἀνάποδα. Ἄν σέ κάτι πρέπει νά εἶμαστε ἀντίθετοι δέν εἶναι σέ κάποιον ὑποτιθεταί ἕναν καί μοναδικό φταίχτη, ἀλλά στίς ἀνάγκες ἀκριβῶς καί τῶν δύο. Δέν φταίμε, εἶμαστε κι ἐμεῖς ἀναγκασμένοι.

Ἄν λοιπόν δεχθούμε τή διαβεβαίωση τοῦ Ἀρμπάτοφ, τότε οἱ πύραυλοι του εἶναι ἐν πολλοῖς δικαιωμένοι, ἔστω καί μόνο ἠθικά. Μπορεῖ νά ἐξακολουθοῦν νά μήν εἶναι «καλοῖ», μοιάζουν ὅμως καλύτεροι. Ἡ ἀπόσταση ἀπό τή λογική τοῦ ΚΚΕ πού, ἐκτός ἀπό ἠθικά, τοὺς θεωρεῖ καί πολιτικά καλοῦς εἶναι τεράστια. Δέν εἶναι ὅμως, πλῆρον, καί ἀγεφύρωτη...

Δέν εἶναι δυνατόν νά χρησιμοποιήσουμε τόν Ἀρμπάτοφ κατά τοῦ ΚΚΕ, γιατί οἱ τοῦ ΚΚΕ τοῦ Ἀρμπάτοφ τοὺς πύραυλους εἶναι πού θεωροῦν καλοῦς. Καί ὄχι φυσικά ἐρήμη του. Θά προτιμούσαμε τή συμφωνία σέ χαμηλότερο ἐπίπεδο ἐξοπλισμῶν, λέει ὁ τελευταῖος. «Ἄλλά», συμπληρώνει ὁ Σοβιετικός ἀμφισβητίας, «χρειάζονται δύο γιά νά χορέψουν τανγκό». Ὅντως.

Γ.Κ.

Ο ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ

του Χρήστου Πικριδά

ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΟΥΜΕ ΠΙΣΤΟΙ
ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΟΥ ΛΑΟΥ;
ΜΑ ΤΙ 'Ν' ΑΥΤΑ ΠΑΙΔΙΑ!
Η ΜΟΙΡΑΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ
ΔΕΝ ΣΤΕΡΙΩΝΕΙ
ΠΟΤΕ ΚΑΙ ΠΟΥΘΕΝΑ!

ΠΑΙΡΝΟΥΜΕ ΣΤΟ
ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΤΟΝ
ΑΝΤΡΕΑ ΝΑ ΤΟΝ
ΧΕΣΟΥΜΕ;

ΝΑΙ, ΝΑΙ!
ΜΟΡΕ ΜΠΡΑΒΟ
Ο ΟΤΕ!! ΝΑΙ!

ΑΚΟΥ ΠΩΣ ΠΛΗΣΙΑΖΕΙ ΤΟ ΑΥΡΙΟ...
ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΠΟΥ ΓΙ ΑΥΤΟ
ΔΟΘΗΚΑΝ ΤΟΣΑ...

ΦΑΙΝΕΤΑΙ
ΠΩΣ ΔΕΝ ΑΡΚΟΥΝ...

ΘΑ ΗΘΕΛΑ ΝΑ ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΣΩ ΠΩΣ ΕΜΕΙΣ
ΔΙΕΞΑΓΟΥΜΕ ΕΝΑΝ ΣΚΛΗΡΟ ΔΙΜΕΤΩΠΟ ΑΓΩΝΑ
ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ.
ΟΠΟΙΟΣ ΔΕ ΜΑΣ ΤΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΕΙ ΕΙΝΑΙ
ΜΑΖΙ ΜΑΣ!

ΟΠΩΣ ΕΧΩ
ΤΟΝΙΖΕΙ ΚΑΙ ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ,
ΟΙ -ΙΣΜΟΙ ΠΕΘΑΝΑΝ.
ΟΣ ΕΚ ΤΟΥΤΟΥ, ΖΗΤΩ ΕΓΩ! ΖΗΤΩ
Ο ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΣ!!

ΑΣ ΦΘΑΣΕΙ Η ΑΝΕΡΓΙΑ
ΣΤΟ 80% - ΑΣ ΧΑΣΟΥΜΕ
ΤΗΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ
"ΑΓΑΘΩΝ", ΜΠΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡ-
ΡΕΥΣΟΥΝ ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ...

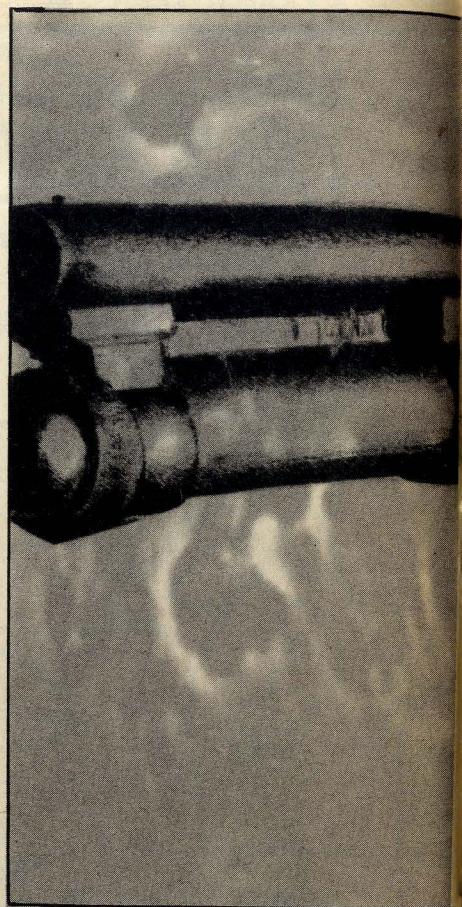
ΚΑΝΑ ΠΑΡΑΜΥ-
ΘΑΚΙ ΠΑΙΔΙΑ;

ΓΟΡΔΙΑ
Η ΛΥΣΙΣ...

ΤΑ ΦΤΥΣΤΕ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΙΚΗ ΣΑΣ ΖΩΗ
ΜΕ ΤΟΥΣ ΧΤΥΠΟΥΣ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΤΟΥ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ. ΕΜΠΙΣΤΕΥ ΘΕΙΤΕ ΜΑΣ
ΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΣΑΣ. ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΕΜΕΙΣ
ΤΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ - ΤΙΣ ΛΥΣΕΙΣ - ΤΟΥΣ
ΔΡΟΜΟΥΣ

87
2/85

Ἡ ἀπομάκρυνση τῶν πυρηνικῶν ὄπλων ἀπὸ τῆ χώρα μας. Οἱ ἀγαθές προθέσεις σέ δοκιμασία

Η ἀπομάκρυνση τῶν πυρηνικῶν ὄπλων ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο γνώρισε τελευταῖα νέες περιπέτειες. Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ Νέο Δελχί, ὅπου ἐργάστηκε μαζί με ἄλλους πέντε ἡγέτες κρατῶν γιὰ τὴν παγκόσμια εἰρήνη, ὁ κ. Παπανδρέου δήλωσε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά ὅτι τὰ ὄπλα αὐτὰ θὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀνέφερε μάλιστα ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἔχει ἤδη πληροφορήσει τὴν ἀντίστοιχη ἀμερικανικὴ πῶς σέ περίπτωση πού ἡ γνωστὴ πρωτοβουλία γιὰ ἀποπυρηνικοποίηση τῶν Βαλκανίων δέν προχωρήσει, τότε ἡ Ἑλλάδα «θὰ δράσει μονομερῶς».

Σχετικὰ μεῖς ὅλα τὰ παραπάνω, ὁ ὑπουργὸς Ἀμύνης τῶν ΗΠΑ Κάσπαρ Οὐάινμπεργκερ εἶπε λίγο ἀργότερα ὅτι πρόκειται γιὰ δηλώσεις πού ἔγιναν σέ συνέντευξη τύπου καὶ δέν γνωρίζει «ἂν ὑπάρχει κάτι πίσω ἀπὸ αὐτές». Ἀκόμα, ἀναρωτήθηκε ἂν ὁ Παπανδρέου ἔννοεῖ αὐτὰ πού εἶπε ἢ ὄχι, πράγμα πού ἐκτός ἀπὸ μιὰ ἐκδηλῶσκη σκωπτικὴ διάθεση τοῦ Ἀμερικανοῦ, ἀποκάλυπτε ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση δέν ἔχει ἐπίσημα κοινοποιήσει τίποτε τὸ σχετικὸ στὴν ἀμερικανικὴ. Κάτι πού ὀπωσδήποτε ἐλαφραίνει κατὰ πολὺ τὴν ἀπειλητικὴν προθυπουργικὴν δηλώσει στοὺς Νέο Δελχί.

Ἡ ὑπόθεση κατόπιν τούτου παραπέμφθηκε στὸν ἐπίσημο ἐξηγητὴ τῶν «μιαίνδρων» τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, τὸν κ. Μαρούδα. Ἦταν μιὰ καθ' ὅλα ἀτυχεῖ ἐπιλογία. Ὁ ἐξηγητὴς ὑποστήριξε ὅτι ὁ κ. Οὐάινμπεργκερ ὄφειλε νὰ γνωρίζει ὅσα ὁ κ. Παπανδρέου λέει στὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ ΠΑΣΟΚ ἢ στὴ Βουλὴ καί, κατὰ συνέπεια, κάθε ἐπίσημη ἐνημέρωσή του διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ εἶναι περιττὴ! Δέν εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖο νὰ γίνῃ πρὸς τὴν ἀμερικανικὴν κυβέρνησι ἐπίσημο διάβημα,

μήνυμα, τηλεσίγραφο ἢ ὀτιδήποτε σχετικὸ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν πυρηνικῶν! Τὴν ἐπομένῃ τῆς δημοσίευσης τῶν ἀπόψεων τοῦ ἐξηγητῆ χρειάστηκε — ὅπως ἦταν ἐπόμενο — ἐκτεταμένη ἀνασκευὴ τους ὥστε νὰ παραμείνουν σέ ἰσχύ οἱ λόγοι πού μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ διατηροῦμε διπλωματικὴς σχέσεις μετὰ τὴν ΗΠΑ καὶ μετὰ ὀποιοδήποτε ἄλλο κράτος τοῦ πλανῆτη... Πρωινὴ φιλοκυβερνητικὴ ἐφημερίδα σέ πρωτοσέλιδο τῆς σημεῖωμα ἐγράψε διορθώνοντας ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ σίγουρα γνωρίζουν τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν πυρηνικῶν εἴτε ἀπὸ διάφορες συζητήσεις, εἴτε τέλος ἀπὸ πληροφορίες τῆς... CIA πού, ὡς γνωστὸν, γνωρίζει τὰ πάντα!!

Ἀναφερθῆκαμε λίγο ἐπίμονα σέ ὅλα αὐτὰ ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἀποδείξουμε ὅτι ἡ διπλωματία καὶ ἡ πολιτικὴ δέν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους καταδικασμένες νὰ κινδυνεύουν σέ ἀγέλαστους χώρους σοβαροφάνειας, ἀλλὰ μποροῦν νὰ περικλείουν καὶ ὕψηλό χιούμορ· θελήσαμε νὰ ἐπισημάνουμε ταυτόχρονα τὴν πραγματικὴ διάστασι αὐτῶν τῶν κυβερνητικῶν προθέσεων πού παραδέρνουν ἀνάμεσα στὴν ἔλλειψη συγκροτημένων πολιτικῶν στόχων καὶ ἐπιλογῶν καὶ στὴν πιὸ ἀχαλίνωτη δημαγωγία. Ἡ διάστασι αὐτὴ πρέπει νὰ δίνει, πιστεύουμε, καὶ τὸ μέτρο στοὺς ὀποῖο μιὰ ὀποια Ἀριστερὰ μπορεῖ νὰ στηρίζεται καὶ νὰ ἐπενδύει σ' αὐτές.

Παρά τὴν σχεδὸν κωμικὴ καὶ ἀνυπόστατη πολιτικὴ τοῦ ΠΑΣΟΚ στοὺς συγκεκριμένους θέματα αὐτὰ, ἡ παρουσία τῶν πυρηνικῶν ὄπλων στὴ χώρα μας καὶ σοβαρὸ ζήτημα εἶναι καὶ πολλαπλές προεκτάσεις ἔχει. Τὰ στοιχεῖα τοῦ προβλήματος εἶναι περίπου τὰ ἑξῆς:

Στὴς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ '60 οἱ ΗΠΑ ἐγκατέστησαν στὴ χώρα μας ὀρισμένες πυρηνικὲς κεφαλὲς προσαρμοζόμενες σέ φορεῖς τακτικῆς χρήσης. Ἐπρόκειτο ἀρχικὰ γιὰ κεφαλὲς τοῦ πυραύλου ἐδάφους — ἐδάφους «Τίμιος Τζόν» (HONEST JOHN), τεχνολογίας 1949-50, περιορισμένης ἀκρίβειας καὶ βεληνεκοῦς 30-40 χιλιομέτρων. Ἀκολούθησαν κεφαλὲς τοῦ ἀντιαεροπορικῶν πυραύλου «NIKH-HPA-KΛΗΣ», σχεδιασμένου γιὰ νὰ διαλύει τοὺς πυκνοὺς σχηματισμοὺς βαρέων βομβαρδιστικῶν πού πετοῦσαν σέ μεγάλα ὕψη καὶ ἀποτελοῦσαν ἀκόμα στὴς ἀρχές τοῦ 1950 — ὅπως καὶ στὸν Δεῦτερο Παγκόσμιο Πόλεμο — τὴ ραχοκοκαλιά μιᾶς μαζικῆς καταστροφῆς ἀεροπορικῆς ἐπίθεσης. Φυσικὰ στὴν ἐποχὴ μας τέτοια βομβαρδιστικὰ καὶ τέτοιοι σχηματισμοὶ δέν ὑπάρχουν. Τέλος, τὸ ὀπλοστάσιο συμπληρώθηκε ἀπὸ πυρηνικὲς κεφαλὲς ὀβιδίων πυροβολικοῦ τῶν 155 καὶ 203 χιλιοστομέτρων.

Ἡ λογικὴ αὐτῶν τῶν παλιῶν πυρηνικῶν ὄπλων τακτικῆς χρήσης εἶχε σχέση μετὰ τὴν ἀκρίβειά τους. Μετὰ τὴν τεχνολογία

της εποχής ήταν δύσκολο να κατευθυνθεί ένας πύραυλος ή μία όβιδα με ακρίβεια στον στόχο τους. Η λύση ήταν να πολλαπλασιαστεί ή καταστροφική τους δύναμη ώστε παρά την αστοχία να υπάρξει κάποιο αποτέλεσμα. Έκτοτε τα ηλεκτρονικά συστήματα κατεύθυνσης βελτίωσαν κατά πολύ την ακρίβεια των ανάλογων όπλων και έκαναν τη χρήση των παλιών αυτών συστημάτων άσκοπη.

Δημιουργήθηκε λοιπόν η ανάγκη της απομάκρυνσης των εν λόγω συστημάτων και της αντικατάστασής τους. Οι Άμερικανοί, όπως είναι και λογικό, έχουν ήδη ανακρινώσει την πρόθεσή τους να αποσύρουν αυτά τα πεπαλαιωμένα συστήματα, πράγμα που η κυβέρνηση του κ. Παπανδρέου είναι έτοιμη να παρουσιάσει σάν μέγιστη απόδειξη δικαίωσης της πολιτικής της. Σ' αυτή την αίσια όμως έκβαση των πραγμάτων, παρουσιάζονται διάφορα ναί μὲν ἄλλὰ πού τήν κάνουν ἄρκετά προβληματική. Πρώτα απ' όλα τό θέμα τῆς ἀντικατάστασής τους καί ἔπειτα ἡ κατάσταση τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Τά δύο αὐτά συνδέονται ἄμεσα καθώς ἡ Τουρκία ἔχει δεχτεῖ καταρχήν τήν ἀντικατάσταση τῶν πυρηνικῶν ὄπλων στό ἔδαφός της μέ ἄλλα πῖο σύγχρονα (προφανῶς Κρούζ ή Πέρσιγγκ) ἐνῶ ἀντίστοιχα ἔχει οὐσιαστικά ἀρνηθεῖ τήν ἰδέα τῆς βαλκανικῆς ἀποπυρηνικοποιημένης ζώνης.

Τό θέμα περιπλέκεται ὡς ἀκολούθως: Οἱ

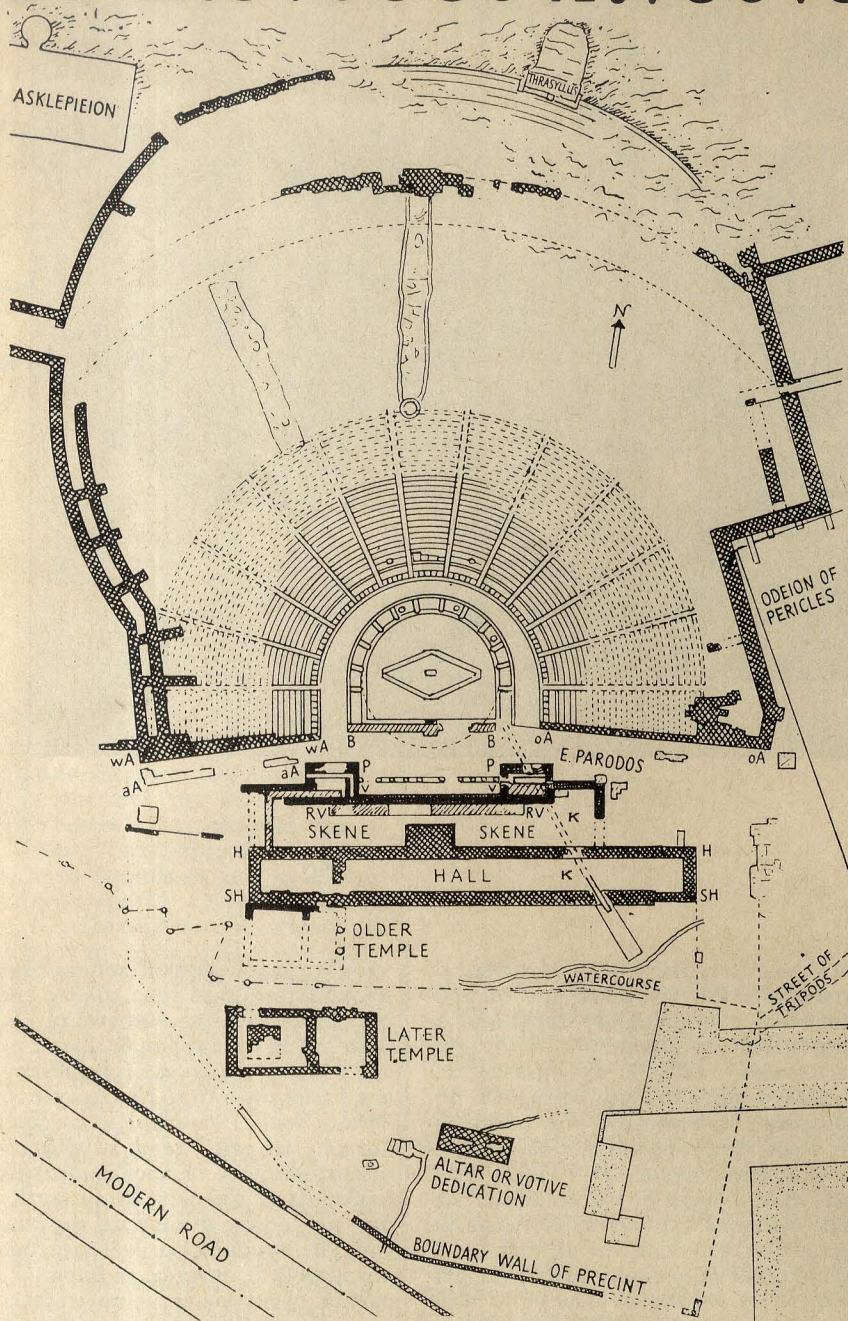
ΗΠΑ γνωρίζουν ὅτι τά ὄπλα αὐτά τούς εἶναι ἄχρηστα καί ἴσως δαπανηρά καί προβληματικά στή συντήρησή τους. Μιά ἀπόφαση ὁμως γιά ἀπομάκρυνσή τους χωρίς ἀντικατάσταση θά προκαλοῦσε περισσότερο προβλήματα καθώς θά δημιουργοῦσε προηγουμένο γιά ἄλλες χώρες στερώντας τους κάποιες διαπραγματευτικές δυνατότητες. Ἡ Ἑλλάδα θά ἠθελε νά τά διώξει γιά νά δικαιώσει κάποιες ἐξαγγελίες ἡ γιά νά βελτιώσει τίς διαπραγματευτικές θέσεις μέ τούς Ἄνατολικούς καί νά ἐνισχύσει τό μεσολαβητικό τῆς ρόλο. Θά ἔπρεπε ὁμως νά τό πετύχει αὐτό διαμέσου μιᾶς διαβαλκανικῆς συμφωνίας πού θά περιλάμβανε καί τήν Τουρκία ὥστε νά μήν ἀποκτήσει αὐτή διπλωματικά ὄφελι ἀπό μιᾶ μονομερή ἑλληνική ἀπόφαση. Ἡ σχετική ὁμως διαβαλκανική συνεννόηση μετά καί ἀπό τίς βουλγαροτουρκικές διαμάχες μᾶλλον θά κερκνοβατεῖ γιά πολύ καιρό. Ἀπομένει λοιπόν καί πάλι ἡ διαπραγμάτευση μέ τίς ΗΠΑ γιά τήν ἀναζήτηση κάποιου συμβιβασμοῦ καί οἱ διαμέσου τοῦ σχήματος τῆς εἰρηνευτικῆς πρωτοβουλίας τῶν ἐξιπίσεις. Ἐδῶ μᾶλλον βρίσκεται καί ἡ ἐξήγηση τῶν δηλώσεων πρὸς δημοσιογράφους καί λαούς, πού ὁμως δέν συνοδεύονται καί ἀπό τίς ἀντίστοιχες συγκεκριμένες διπλωματικές ἡ πρακτικές ἐνέργειες.

Ἄλλα τά στοιχεία μαρτυροῦν μιᾶ πολυ-

πλοκότητα τοῦ θέματος πού τουλάχιστον ἀποκρύπτεται ἀπό τούς πολίτες τῆς χώρας. Σ' αὐτούς ἀπευθύνονται οἱ γεμάτες βεβαιότητα καί ἐπαρση δηλώσεις τοῦ τύπου ἐκείνων πού ἔκανε ὁ πρωθυπουργός στό ταξίδι του ἀπό τό Νέο Δελχί στήν Ἀθήνα: «*Νομίζω ὅτι εἶναι μιᾶ πράξη ἀπλῆς λογικῆς, νά πεῖς "πάρτε τα κύριοι"*». Οἱ καταστάσεις (καί τά προβλήματα) γίνονται ἀπελπιστικά ἀπλοϊκές ὅταν φωτίζονται ἀπό τίς ρόδινες ἀνταύγειες τῆς δημαγωγίας. Μέ παρόμοιες μεθοδεύσεις ὁμως ὑπονομεῦνται συνεχῶς οἱ ὅποιες προθέσεις σέ συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Παραμένουν ἔτσι οἱ πρῶτες ἀπλές διακηρύξεις ἀρχῶν ξεκομμένες ἀπό κάθε πραγματικότητα καί γι' αὐτό ἀνυπόληπτες στίς συνειδήσεις τοῦ κόσμου. Ἐάν κάπου τό ΠΑΣΟΚ ἔχει ἐντυπωσιακά πετύχει, εἶναι στό νά ἀποδείξει διαμέσου τῆς πρακτικῆς του ὅτι ὄλα αὐτά τά ὄραια εἶναι μακρινά καί ἀνέφικτα. Ὅτι δέν μποροῦν νά πάρουν τήν μορφή οὔτε, ἔστω, ἁπλῶν διεκδικήσεων. Ὅτι δέν ἀνήκουν στούς χώρους τῶν πολιτῶν ἀλλά σέ ἐκείνους του τυχαίου ἡ τῆς θείας πρόνοιας. Ἡ φιλολογία ἡ σχετική μέ τήν ἀπομάκρυνση τῶν πυρηνικῶν ὄπλων δέν φαίνεται νά παρουσιάζει κανενός εἶδους ἀνοσία σ' αὐτές τίς μεγάλες ἀσθένειες τῆς πασοκικῆς πρακτικῆς.

Γιώργος Μαργαρίτης

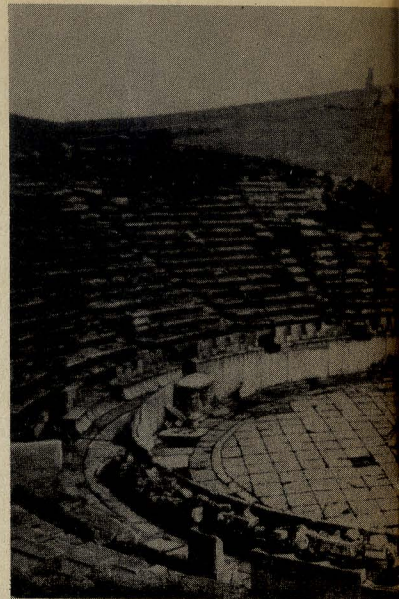
Τό θέατρο του Διονύσου κινδυνεύει

Σχεδιάγραμμα του θεάτρου που έντοπίζει τίς διαδοχικές φάσεις των ύπολειμμάτων.

Tό θέατρο του Διονύσου ήρθε πάλι πρόσφατα στην επικαιρότητα. Για μιά ακόμα φορά μεθοδεύεται ή «αποκατάστασή» του και εκφράζεται ή πεποίθηση ότι σύντομα θά αποδοθεί στον κόσμο του θεάματος, τους Έλληνες, σ' όλη τήν ανθρωπότητα. Πράγματι, τό θέατρο αυτό είναι σήμερα ένα μνημείο που ανήκει στην ανθρωπότητα τήν ανθρωπότητα που περιλαμβάνει βέβαια και τόν κόσμο του θεάματος, αλλά και πολλούς άλλους, που ένδεχομένως δέν έχουν ούτε τίς ίδιες αξίες ούτε τούς ίδιους πόθους μέ τούς πρώτους. Άλλά ούτε βέβαια οι «άνθρωποι του θεάματος» αποτε-

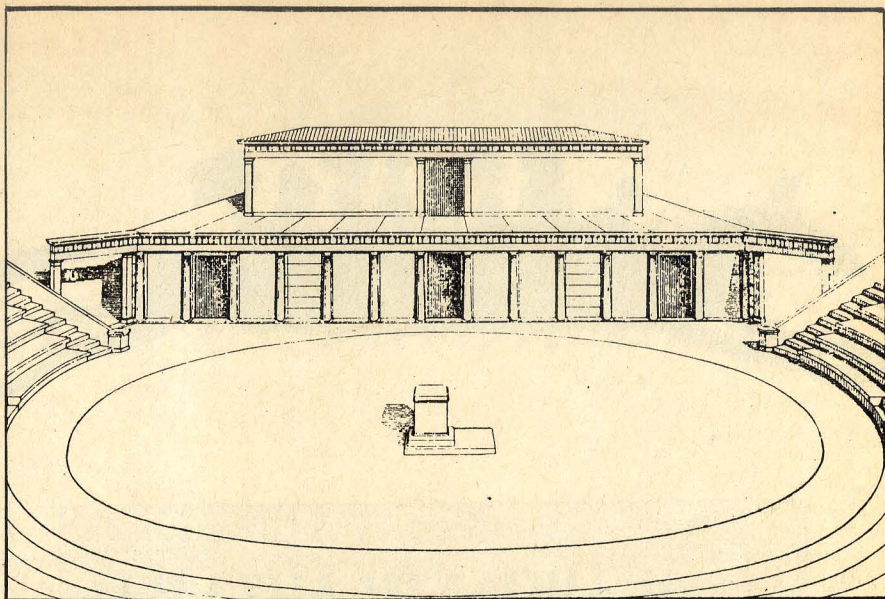
λούν όμοιογενές σύνολο. Μπορεί νά έχουν όρισμένα κοινά χαρακτηριστικά, αλλά δέν όνειρευονται όλοι νά δούν τούς πρωταγωνιστές του ελληνικού θεάτρου νά ζωντανέψουν τό από αιώνες νεκρό αρχαιότερο θέατρο τής Άθήνας. Ούτε επιθυμούν όλοι οι άνθρωποι του θεάματος νά δούν στό θέατρο αυτό τά μαπαλέτα τής Σενεγάλης. Στο κάτω κάτω, «έκατόν δύο πρυτάνεις, καθηγητές και άλλες προσωπικότητες», που περιλαμβάνουν τούς διευθυντές του Έθνικού Θεάτρου και του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Έλλάδος, και που αντιτίθενται στην αναστήλωση του θεάτρου του Διονύσου, ανήκουν κι αυτοί

Ή σημερινή όρχήστρα που ανήκει στη ρωμαϊκή περίοδο (φωτογραφία πριν από τόν πόλεμο).

στόν ελληνικό λαό και τήν ανθρωπότητα και ένμέρει στόν κόσμο του θεάματος (Καθημερινή, 2.2.85). Άνάγκη λοιπόν νά ξαναθυμηθούμε και νά ξαναζυγίσουμε τά δεδομένα, αν δέν θέλουμε νά παραμείνουμε άπλοί θεατές σ' ένα δράμα, που οι πρώτες του πράξεις παίχτηκαν εδώ και αρκετά χρόνια, και που ή τελική του πράξη και κάθαρση μοιάζει πιά νά είναι άπελπιστικά κοντά.

Ήξι πέτρες άπ' αυτές που σώζονται σήμερα ανήκουν στό πρώτο θέατρο του Διονύσου του 6ου αιώνα. Στο θέατρο αυτό ανέβασαν τά έργα τούς ό Αισχύλος και ό Σοφοκλής. Τά τελευταία έργα του Αισχύλου κι αυτά του Σοφοκλή μαρτυρούν ότι γύρω στό μέσο του 5ου αιώνα, τό θέατρο απέκτησε κάποιο σκηνικό (ναό ή παλάτι), τό όποιο, ξύλινο άπ' ό, τι φαίνεται, δέν άφησε ίχνη. Μεγάλες αλλαγές έγιναν στό θέατρο τήν εποχή του Περικλή, αλλαγές που συνεχίστηκαν αρκετά χρόνια μετά τό θάνατό του. Ή όρχήστρα μετακινήθηκε βόρεια καθώς και οι ξύλινες εξέδρες των θεατών. Τό δυτικό τμήμα του νότιου τείχους που χτίστηκε για νά συγκρατεί τά αναχώματα δέν ήταν μάλιστα συμμετρικό προς τό ανατολικό, και τής άσυμμετρίας αυτής που διορθώθηκε άργότερα διασώζονται σήμερα αρχαιολογικά κατάλοιπα. Στο θέατρο αυτό ανέβασε ό Εϋριπίδης τά περισσότερα έργα του. Τρίτη περίοδος του θεάτρου* χρονολογείται στό μέσο του 4ου αιώνα. Στο θέατρο αυτό, του Λυκούργου όπως λέγεται, ανήκουν τά μαρμάρια καθίσματα που βλέπουμε σήμερα — τά πρώτα μαρμάρια καθίσματα του θεάτρου. Ή όρχήστρα μετακινήθηκε πάλι βορειότερα και ό μή συμμετρικός τοίχος ξαναχτίστηκε όπως τόν βλέπουμε σήμερα. Στην ίδια εποχή ανήκει και ή πρώτη πέτρινη σκηνή, που έντοπίζεται από τά ίχνη της. Στο θέατρο του Άλκυόργου παίχτηκαν τά έργα τής μέσης κωμωδίας και τής ύστερης τραγωδίας. Στο ίδιο θέατρο άργότερα ανέβασε τίς κωμωδίες του ό Μένανδρος.

Ἀναπαράσταση τοῦ ἑλληνιστικοῦ θεάτρου

Το ἑλληνιστικό θέατρο, τέταρτο κατά σειράν, ἀπέκτησε στά μέσα περίπου τοῦ 2ου αἰώνα ὑπερσωμένη σκηνή — ἕνα χαρακτηριστικό πού δέν εἶχαν ποτέ τά θεάτρα τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ὅταν ὁ χορός ἦταν ἀκόμα στενά δεμένος μέ τή δράση τοῦ ἔργου. Ἀπό τήν κατασκευή αὐτῆ σώζονται οἱ βάσεις. Γιά πέμπτη περίοδο τοῦ θεάτρου μπορούμε νά μιλάμε ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Νέρωνα, ὅταν ξαναχτίστηκε ἡ σκηνή καί ἐγιναν ἀρκετές μετατροπές. Καί αὐτῆς τῆς ὑπερσωμένης σκηνῆς σώζονται τά θεμέλια. Στή ρωμαϊκή περίοδο ἀνήκουν καί ὀρισμένοι ἀπό τοὺς θρόνους πού σώζονται σήμερα — ἀντίγραφα πιθανῶς τῶν θρόνων τῆς ἐποχῆς τοῦ Λυκούργου.

Μετά τόν 4ο αἰώνα μ.Χ. δέν σημειώνονται ἄλλες ἀλλαγές καί ἡ ἱστορία τοῦ θεάτρου χάνεται κατά κάποιον τρόπο μέχρι τόν 19ο αἰώνα, ὅποτε ἐγιναν καί οἱ μεγαλύτερες καταστροφές στά μαρμάρινα καθίσματα.

Μέ τίς ἐργασίες γιά τήν «ἀποκατάσταση» τοῦ θεάτρου, ποιό θέατρο λοιπόν θά ἀποδοθεῖ στήν ἀνθρωπότητα; Τό θέατρο τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων τραγικῶν τοῦ 5ου αἰώνα ἦταν ἀρχιτεκτονικά πολύ ἀπλό καί μέ ξύλινα καθίσματα. Στό λαμπρό μαρμάρινο θέατρο δέν ἀνέβηκαν καθόλου λαμπρά ἔργα — καί ἐν πάσῃ περιπτώσει δέν σώζεται κανένα τους. Ἀπό τό ἑλληνιστικό καί ρωμαϊκό θέατρο, τοῦ ὁποίου ἡ σκηνή ταιριάζει καλύτερα στίς ἀνάγκες τοῦ σύγχρονου ρεπερτορίου, δέν σώζονται παρά οἱ βάσεις τοῦ προσκήνιου. Ἄν πάλι δέν μιλάμε γιά ἀναστήλωση, ἀλλά γιά νέα ἐλεύθερη διαμόρφωση τοῦ χώρου, τότε γιατί νά μή χτιστεῖ ἀπό τήν ἀρχή κάπου ἄλλοῦ ἕνα θέατρο πού νά ἀνταποκρίνεται στίς σημερινές ἀνάγκες τοῦ θεάτρου καί τοῦ θεάματος; Ἄς ἀφήσουμε τόν παραλογισμό πού παραβλέπει πῶς, νεκρωμένο σχεδόν ἀπό τόν 4ο αἰώνα μ.Χ., τό θέατρο τοῦ Διονύσου ἔχει γίνει πιά μνημεῖο, καί δέν εἶναι δυνατόν νά τό ξαναεπισκευάσουμε σά νά εἶχε διαρκή

ζωή. Ἄς ἐπαναλάβουμε μόνο τή σχετική διατύπωση τῆς ἀνακοίνωσης τῶν πρυτάνων καί τῶν καθηγητῶν:

«Τά ἐρείπια τοῦ θεάτρου ἀποτελοῦν ἕνα πλέγμα ὑπολειμμάτων πολλῶν διαδοχικῶν φάσεων, καμιά ἀπό τίς ὁποῖες δέν εἶναι δυνατό νά ἀναστηλωθεῖ χωρίς τήν καταστροφή τῶν ἄλλων».

Ἀπό σεβασμό στοὺς τραγικούς θά καταστρέψουμε λοιπόν τά λιγοστά ἴχνη τοῦ θεάτρου ὅπου ἀνέβασαν τά ἔργα τους, παραβλέποντας ὅτι:

«Τά λιγοστά καί ἐξαιρετικά εὐπαθῆ ἀρχιτεκτονικά λείψανα... εἶναι ἀνεκτίμητες μαρτυρίες γιά τήν ἱστορία τοῦ ἀρχαίου δράματος καί τῆ λειτουργία τοῦ θεάτρου, ἡ ὁποία ὥστόσο ἐξακολουθεῖ νά παραμένει ἀνοικτό ἐπιστημονικό πρόβλημα»;

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ πρωτοβουλία νά ἀποδοθεῖ τό θέατρο τοῦ Διονύσου στήν ἀνθρωπότητα δέν σκοτίζεται μέ τέτοιες λεπτομέρειες. Ἐδῶ ἐπικρατεῖ ἡ λογική τῆς μπουλντόζας, πού χρησιμοποιεῖ τό ἐνδοξο μεγαλεῖο ὡς ἰδεολόγημα καί πρόφαση. Ποιός θά ψάξει καί ποιός θά καταλάβει. Τά ἰδεολογήματα δέν διακρίνουν φάσεις καί περιόδους. Ἐνα εἶναι τό θέατρο τοῦ Διονύσου καί πρέπει νά ξαναχρησιμοποιηθεῖ. Μέ τήν ἴδια λογική ἕνα κλασικό καί ἕνα ρωμαϊκό θέατρο φιλοξενοῦν γιά χρόνια τώρα τά θερινά μας φεστιβάλ. Κί ὅλοι δείχνουν εὐχαριστημένοι.

Οχι ὅλοι. Σήμερα οἱ ἑκατόν δύο πρυτάνεις καί καθηγητές. Στίς ἀρχές τοῦ 1981 ὅταν πάλι φαινόταν ὅτι τό δράμα θά ὀλοκληρωνόταν, τό περιοδικό *Θέατρο* εἶχε ξεκινήσει μιά καμπάνια γιά τή διάσωση τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου. Τόν Μάρτιο τοῦ 1967 ὁ ἀρχαιολόγος Γιάννης Μηλιά-

δης εἶχε καταγγεῖλει τήν προσπάθεια νά χρησιμοποιηθεῖ τό θέατρο αὐτό, γράφοντας ἕνα κείμενο πού καί σήμερα διαβάζεται ὅπως ὅταν πρωτογράφηκε — τό ἴδιο ζωντανό καί ἐπικαίρο. Τά λόγια του πρέπει νά ξαναδιαβαστοῦν, ὄχι μόνο γιατί τεκμηριώνουν μέ τίς γνώσεις ἑνός ἐιδικοῦ, τίς πῖο οὐσιαστικές πτυχές τοῦ θέματος, ἀλλά καί γιατί ἀποκαλύπτουν τήν ἄλλη καί κρυφή ἱστορία τοῦ δράματος. Τό 1967 ὁ Γ. Μηλιάδης ἔγραφε:

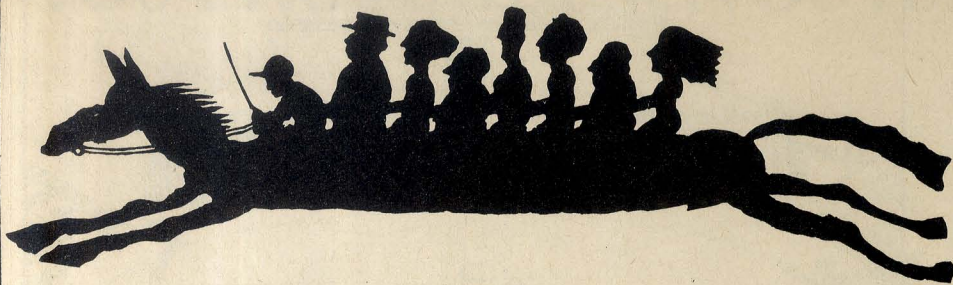
«Μιά καί τά λαίμαργα βλέμματα μερικῶν κυνικῶν "δυναμικῶν" στράφηκαν πρὸς τό λεγόμενο "Θέατρο Διονύσου", ἡ καταδίκη του ἔχει ὑπογραφεῖ. Θά προχωρήσουν στήν ἀρχή προφυλακτικά, θά ξεγελάσουν, θά ὑπαναχωρήσουν κάποια στιγμή καί στήν κατάλληλη εὐκαιρία θά ἐπιτεθοῦν ἀκάθεκτοι».

(Δημοσιευμένο στό περιοδικό *Θέατρο* 64/66, μέ τίτλο «Καταστρέφειν καί χαίρειν»).

Τό θέατρο τοῦ Διονύσου κινδυνεύει. Μαζί του τό πνεῦμα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλή, τοῦ Εὐριπίδη, τοῦ Ἀριστοφάνη, ἀλλά καί τοῦ Μένανδρου καί ὄλων τῶν ἄλλων ἀφανῶν πού συνηργήσαν στή δόξα τῶν ἐπιφανῶν. Ἡ ἀνακοίνωση τῶν πρυτάνων καί τῶν καθηγητῶν ἄς γίνει μιά ἀρχή. Τό θέατρο σώθηκε δυό τρεῖς φορές μέχρι τώρα. Μπορεῖ νά ξανασωθεῖ ἡ τουλάχιστον μπορεῖ ἡ καταστροφή του νά ἀναβληθεῖ γιά μιά ἀκόμα φορά. Δέν εἶναι λίγο αὐτό στοὺς καιρούς μας.

Δημήτρης Κυρτάτας

(Τά ἀρχαιολογικά στοιχεῖα καί οἱ φωτογραφίες εἶναι ἀπό τό βιβλίο τοῦ Α. W. Pickard-Cambridge, *The Theatre of Dionysus in Athens*, Oxford 1946).

Η ΑΠΟΛΥΤΗ ΑΠΡΑΞΙΑ ΑΞΙΟΠΙΣΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η βαθύτατη και πολύχρονη μελέτη του κυκλοφοριακού προβλήματος της Αθήνας από το υπουργείο Συγκοινωνιών δεν απέδωσε, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, τά αναμενόμενα αποτελέσματα. Χρειάστηκε λοιπόν και στο χώρο αυτό να αναζητηθούν τά ίχνη του θεωρητικού δασκάλου της διαχείρισης τέτοιου είδους υπουργείων, τού κ. Τσοχατζόπουλου. Ο Γιάννης Παπαδονικολάκης άνασκουμπώθηκε, φώναξε τόν οδηγό και τó επιτελείο του και άρχισε τís εφόδους.

Οί εφοδοί αυτές τόν οδήγησαν σέ δύο καιρίες διαπιστώσεις. Πρώτον ότι ή χωρητικότητα τών δρόμων είναι δεδομένη και περιορισμένη. Δεύτερον και σπουδαιότερο ότι όταν οί δρόμοι είναι κορεσμένοι, τότε ή ταχύτητα κίνησης τών αυτοκινήτων είναι μικρή! Αυτές οί διαπιστώσεις είναι δείγματα ύψηλης διανοητικής προσπάθειας και μās πείθουν άπόλυτα γιά τís βαθιές ρίζες τής κακοδαιμονίας τού κυκλοφοριακού τής Αθήνας. Μέσα δέ στόν ένθουσιασμό τής ανακάλυψής τους έγιναν άντικείμενο δισέλιδης συνέντευξης σέ πρόσφατη έκδοση άπογευματινής εφημερίδας (*Έλευθεροτυπία*, 25.1.85). 'Αμ' έπος άμ' έργον, τώρα πού έμαθε επιτέλους τó ύπουργείο τί τρέχει ήρθε ό καιρός, νά αναζητηθούν οί λύσεις. Αυτές έκρυβαν τís δικές τους εκπλήξεις.

Γιά νά μήν άδικοΰμε, ός πΰμε πρώτα πός ή βούληση τού ύπουργείου — όπως και εκείνη τών πολιτΰν — είναι άγαθή. Θά 'θελε δηλαδή νά μήν ύπάρχει συγκοινωνιακό πρόβλημα και οί μετακινήσεις τών Αθηναίων νά ήταν άντετες. Ύποχρεώθηκε μάλιστα νά άντικαταστήσει τά παλιά λεωφορεία πού παρέβαιαν στά χρονικά όρια τών μηχανικών τους ιδιοτήτων με καινούργια. Ο κ. Παπαδονικολάκης συμφωνεί ότι αυτή ή άντικατάσταση πού άποφασίστηκε και άρχισε νά εκτελείται πολύ πριν τó 1981 ήταν και ή μοναδική ένέργεια τού ύπουργείου του στήν περίοδο τής άλλαγής. Τό ένδιαφέρον μάλλον βρίσκεται στίς ένέργειες πού δέν έγιναν και πού κατά τά ύπουργικά λεγόμενα δέν θά γίνουν.

Ύπάρχουν δύο τρόποι νά άποσυμφορηθούν οί δρόμοι. Ο πρώτος είναι νά πλατύνουν, νά αλλάξει κυριολεκτικά ή μορφή τους. Αυτό όμως δέν γίνεται εύκολα και γρήγορα, κι ακόμα ό κ. Παπαδονικολάκης άφήνει νά έννοηθεί ότι είναι πρόβλημα τού ύπουργείου Δημοσίων Έργων. Ο δεύτερος είναι τής άρμοδιότητας τού ύπουργείου Συγκοινωνιών και συνίσταται στήν άπόδοση τών ίδιων δρόμων κατά προτεραιότητα στά δημόσια μέσα μαζικής μεταφοράς. Είναι όποσδήποτε πío σίγουρος, πío έφικτός και πío άμεσος. Συνοδεύεται όμως άπό μιά σειρά άξιολογητών άντιρρήσεων τού κ. ύπουργού.

«Τό Ι.Χ. αυτοκίνητο φορολογείται, πληρώνει. Δέν μπορεί νά ύπάρχουν περιοχές δεσμευτικές γι' αυτό», δήλωσε ό κ. Παπαδονικολάκης. Τά μέτρα έναντίον τής έλεύθερης κυκλοφορίας θίγουν «ορισμένες άρχές ήθικής τάξης» (!) και έπιπλέον έχουν και δυσμενή άπήχηση στήν κοινή γνώμη. Άρα, όσο περιορίστηκε περιορίστηκε.

Τό ταξί πάλι δέν μπορεί νά διαχωθεί βιαίως ή με τή βία άπό τó κέντρο τής πόλης. Χρειάζονται κίνητρα γι' αυτό. Άλλά γιά νά δοθούν κίνητρα πρέπει νά συμφωνήσουν οί ταξιτζήδες. Οί τελευταίοι είναι δέσμοι τής «ψυχολογίας τού Έλληνα» και τής «έννοιας τής μικροϊδιοκτησίας» και δέν θέλουν νά ακούσουν γιά καμία μεταβολή. Μέχρι λοιπόν νά αλλάξει ή νοοτροπία τους ούτε και αυτοί μπορούν νά μπουν σέ κάποια τάξη.

Όλα αυτά μās κάνουν νά πιστεύουμε ότι οί κορεσμένοι δρόμοι και ή βραδυπορία τών όχημάτων σ' αυτούς είναι κάτι σάν πεπρωμένο, ένα είδος κισμέτ. Ότι στό ύπουργείο Συγκοινωνιών δέν άπομένει παρά νά κάνει προπαγάνδα γιά νά αλλάξουν οί νοοτροπίες, και ευχέλαια γιά νά μās βοηθήσουν κι οί θεοί σ' αυτό. Έδώ όμως ό κ. Παπαδονικολάκης άναδεικνύεται ισχυρότερος άπό τή μοίρα και παρουσιάζει τó κρυφό του χαρτί: τά διώροφα λεωφορεία. Διότι, λέει, ό κορεσμός είναι όριζόντιος και όχι κάθετος, και όσπου νά κορεσθούν τά ύψη θά έχει λυθεί τó κυκλοφοριακό τής Αθήνας!

Η σκέψη είναι τόσο συνταρακτική πού κανείς άλλος δέν τήν έχει μέχρι τώρα. Ο άπρόσεκτος ύπουργός μας τήν διαψεύδει φυσικά στήν ίδια συνέντευξη: «Ένώ ύπάρχει κόσμος στίς στάσεις, βλέπετε τά λεωφορεία τó ένα πίσω άπό τó άλλο, με 10-20 επιβάτες, δηλαδή με τó 70% τών θέσεων κενές (...). Αυτό σημαίνει ότι τó λεωφορείο γιά νά φτάσει άπό τή μιά στάση στήν άλλη χρειάζεται πολύ χρόνο». Με άλλα λόγια δέν φταίει ή χωρητικότητα τών λεωφορείων γιά όλα αυτά και ή τυχόν αύξηση της δέν θά σήμαινε παρά αραίωση τών δρομολογίων και πριμοδότηση σέ όριζόντιο χώρο τών Ι.Χ. και ταξί... Η ύπουργική λογική είναι πράγματι άπό τís πλέον έντυπωσιακές και στηρίζεται σέ ώριμες σκέψεις.

Η άπάντηση βρίσκεται στήν πρόσφατη άνακοίνωση τού ΟΑΣ, όπου αναφέρεται ότι τó κράτος επιδοτεί με 51 δραχμές τó κάθε εισιτήριο άστικής συγκοινωνίας. Αυτές, μαζί με τó εικοσάρικο πού δίνει ό επιβάτης μās κάνουν κόστος τής κάθε διαδρομής 71 δραχμές. Οί μικρές, συχνές διαδρομές τών ταξί άν και συμπεριλαμβάνουν και τó κέρδος τού ταξιτζή, κοστίζουν πάνω κάτω τó ίδιο. Και ίδου πώς, χάρη στήν έλληνική μας ιδιοτυπία, σμυφέρει τó νά αναλάβουν τά ταξί τή μετακίνηση τού άστικού πληθυσμού τής πρωτεύουσάς μας.

Μέσα σ' αυτό τó χάος ό κ. Παπαδονικολάκης βρίσκει ισχυρό άλλοθι γιά τήν άμήχανη άπραξία του και γιά τήν άσυμφορία τών έπιχειρημάτων πού χρησιμοποιεί.

Γιάννης Μαρκάκης

ΒΡΑΖΙΛΙΑ:

ΜΙΑ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟΧΩΡΕΙ

Οί στρατιωτικές δικτατορίες είναι οι μοχλοί που εξασφαλίζουν πολιτικά μιά διαδικασία έντατικής οικονομικής ανάπτυξης. Ξεασφαλίζουν τό, συντομότατο χρονικά, πέρασμα από την πρωτοβιομηχανική οικονομία στη βιομηχανική. Ξεασφαλίζουν πολιτικά θά πεί κατοχυρώνουν κοινωνικά αυτή τή διαδικασία, εξαλείφοντας, συνθλιβοντας ή άπλωως καταπιέζοντας κάθε κοινωνική αντίδραση ή και κριτική. Αυτή είναι συνοπτικά ή λογική τής βραζιλιανής χούντας — ίσως και τής κάθε χούντας — στά 21 χρόνια τής κυριαρχίας της. Δηλαδή μιά συνεχής βίαιη ύπαγωγή του κοινωνικού στό οικονομικό.

Στά κοινωνικά στρώματα που τό οικονομικό συμφέρον δέν ύπαγόρευε τήν αποδοχή αυτής τής λογικής, ή βραζιλιανή χούντα τήν επέβαλε μέ τά άπλά μέσα τής ατομικής φυσικής βίας και τής γενικευμένης κοινωνικής καταπίεσης. Τά άποτελέσματα είναι έντυπωσιακά. Ή Βραζιλία είναι ή όγδοη βιομηχανική χώρα στόν κόσμο αλλά τό μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα είναι από τά χαμηλότερα. Ή βιομηχανική

περιοχή του Σάο Πάολο έχει ύψηλότερη παραγωγικότητα αλλά στό άγροτικό Νορντέστε άν δέν βρέξει πεθαίνουν από πείνα. Ή βραζιλιανή οικονομία άντεξε τήν κατασκευή έξαρχής μιάς καινούργιας πόλης, του Ρίο ντέ Τζανέιρο, που άποδείχθηκε άχρηστη και ταυτόχρονα οί τενεκεδομαχάλαδες γέμιζαν μέ εκατομμύρια έξαθλιωμένους. Κατασκεύαζε φαραωνικά έργα ύποδομής τήν στιγμή που στίς πόλεις ομάδες πεινασμένων κάνανε εκθέσεις στά σουπερ μάρκετ.

Όμως ή χούντα τής Βραζιλίας, που ήταν τό καμάρι των ΗΠΑ και τό υπόδειγμα γιά τους άπανταχού πραξικοπηματίες, χτύπησε τό ραγισμένο γυαλί όρισμένων άριστερών ιδεών. Χρόνια όλόκληρα ή αντιμπεριαλιστική μας πεποίθηση μάς έκανε νά νομίζουμε, μαζί μέ τή βραζιλιανή Άριστερά, ότι οί στρατηγοί πουλάνε τόν πλούτο τής χώρας στους Άμερικανούς. Ένώ τήν ίδια στιγμή ή χουντική έξουσία άγόραζε από τούς Άμερικανούς ό,τι θεωρείται επιχείρηση κοινωνικής ωφέλειας: τηλεπικοινωνίες, παραγωγή-διανομή ηλεκτρικού

ρεύματος κ.λπ. Και από ό,τι φαίνεται σέ καλές τιμές.

Πιστεύαμε ακόμη ότι τά «παιδιά του Σικάγου» μέ τόν άχαλίνωτο φιλελευθερισμό τους καθοδηγούν τά οικονομικά έπιτελεία τής βραζιλιανής δικτατορίας. Στό μεταξύ στή Βραζιλία κρατικοποιούσαν. Σήμερα, τό 62% περίπου τής έθνικής οικονομίας έλέγχεται άμεσα από τό κράτος. Ο κρατικός έλεγχος στίς τράπεζες φτάνει τό 85%. Τό έξωτετικό δημόσιο χρέος από τόν έντατικό δανεισμό τής χώρας θά μπορούσε νά είναι τό ύστατο καταφύγιο κάποιων αντιμπεριαλιστικών άδταπατών. Δυστυχώς όμως είναι τόσο μεγάλο και ή οικονομία τής Βραζιλίας τόσο δυναμική που και ή στρατιωτική χούντα και ή καινούργιος δημοκρατικός πρόεδρος τής χώρας επιβάλλουν τούς όρους τους στους δανειστές τους. Δηλαδή άποπληρωμή των χρεών χωρίς νά προκληθούν άρνητικές επιπτώσεις όχι μόνο στήν οικονομία γενικά αλλά και στους ρυθμούς ανάπτυξης. Και αυτό μέ τήν πλήρη συμφωνία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του όποιου τήν επέμβαση χρησιμοποίησαν ένμέρει οί στρατιωτικοί γιά νά περιορίσουν τήν έκτεταμένη διαφθορά στους κρατικούς ύπαλλήλους.

Τό πρόβλημα, λοιπόν στή Βραζιλία (και από ό,τι φαίνεται και άλλου) δέν ήταν ή ιμπεριαλιστική έξάρτηση τής χώρας αλλά ή έπιλογή καταρχήν ένός προτύπου ταχύρρυθμης βιομηχανικής και οικονομικής ανάπτυξης, άδιαφορώντας πλήρως γιά τίσ κοινωνικές επιπτώσεις. Μιά θεμελιακή, δηλαδή, έπιλογή που προσδιόρισε τίσ συμμαχίες των στρατιωτικών και — παρά τίσ τσιριχτές φωνές των νεοφιλελευθέρων — τή μεγάλη διεύρυνση του δημόσιου τομέα

τής οικονομίας. Ή συγκέντρωση τής πολιτικής έξουσίας και ή άναστολή των δημοκρατικών διαδικασιών επέτρεπε στή χούντα νά συνθλιβει οποιαδήποτε κοινωνική και πολιτική αντίδραση προκαλούσε αυτή ή τερατώδης μηχανή οικονομικής ανάπτυξης.

Τά άποτελέσματα είναι γνωστά: τεράστιες κοινωνικές άνισότητες, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού έξαθλιωμένα, διαφθορά...

Τώρα, ό δημοκρατικός πρόεδρος Τανγκρέντο Νέβες ύπόσχεται, και φαίνεται ότι θά πραγματοποιήσει, τή μείωση των κοινωνικών άνισοτήτων, τή συμμετοχή στον πλούτο εύρύτερων κοινωνικών στρωμάτων. Κατάλαβε ότι ή σταθερότητα του κοινωνικού συστήματος άπαιτεί διευρύνει συναίνεση. Αυτό τό κατάλαβε και ή χούντα και προετοίμασε τήν όμαλή διαδοχή τής έξουσίας. Άλλωστε είχε ολοκληρώσει τόν στόχο της: ή Βραζιλία μπήκε στον κατάλογο των νέων βιομηχανικών χωρών. Ή βραζιλιανή χούντα διατήρησε τήν έξουσία γιά 21 χρόνια και στό τέλος τήν παρέδωσε. Δέν νικήθηκε αλλά άποχώρησε από τήν έξουσία. Βασική της δύναμη όλα αυτά τά χρόνια δέν ήταν μόνο ή συγκέντρωση όλων των έξουσιών σέ ένα άυταρχικό κράτος αλλά κυρίως ότι άκολουθοϋσε μέ έπιτυχία — άνεξαρτήτως των κοινωνικών επιπτώσεων — ένα πρότυπο οικονομικής ανάπτυξης. Τήν ίδια στιγμή όλες οί τάσεις τής βραζιλιανής Άριστερας, αλλά και τής ευρωπαϊκής, καθοδηγημένοι κατά βάθος από μιά φιλοσοβιετική ιδεολογία, ψάχναμε νά βρούμε τά δυναμικά στηρίγματα των στρατηγών έξω από τή βραζιλιανή κοινωνία: στίς δολοπλοκίες τής CIA και του άμερικανικού ιμπεριαλισμού.

Πέτρος Πιζάνιας

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΥΡΗΝΙΚΑ

Τό Κόμμα γιά τόν Πυρηνικό Αφοπλισμό ήταν ό ευτυχέστερος χαμένος στίς βουλευτικές εκλογές τόν προηγούμενο Δεκέμβριο στήν Αυστραλία. Δημιουργήθηκε πρόσφατα καί απέδειξε ότι είναι πολύ ισχυρότερο άπ' όσο φαντάζονταν οί πολιτικοί αναλυτές καί άπ' όσο έδειχναν οί δημοσκοπήσεις πριν άπ' τίς εκλογές. Θέτοντας μόνο ένα θέμα, αυτό του πυρηνικού αφοπλισμού, κέρδισε ψήφους άπό τό Έργατικό Κόμμα μειώνοντας άπροσδόκητα τήν πλειοψηφία πού κέρδισε ή κυβέρνηση του πρωθυπουργού Μπόμπ Χόκ. Η δημοτικότητα τής ομάδας αυτής γιά τόν αφοπλισμό είναι επίσης ένα μήνυμα στους άξιωματούχους τής Καμπέρα καί τής Ουάσιγκτον γιά τό βάθος του αντιπυρηνικού αισθήματος στήν Αυστραλία. Καί έρχεται λιγότερο άπό πέντε μήνες μετά τήν εκλογή κυβέρνησης στή Νέα Ζηλανδία ή όποία έχει ύποσχεθεί νά άπαγορεύσει τήν παρουσία στα λιμάνια τής άμερικανικών πυρηνοκινήτων ή πλοίων μέ πυρηνικό φορτίο.

«Οί Αυστραλοί φοβούνται όλο καί περισσότερο ότι μπορεί νά γίνουν πυρηνικός στόχος»

λέει ό Πίτερ Γκάρρετ, ό βασικός εκπρόσωπος του Κόμματος γιά τόν Πυρηνικό Αφοπλισμό. Τριανταενός έτών, μέ ξυρισμένο κεφάλι, δικηγόρος αλλά καί ρόκ στάρ. Ο τραγουδιστής καί ό βασικός στιχουργός των "Midnight Oil". «Η θέση μας», λέει, «είναι ότι παύοντας νά συμμετέχουμε στό πυρηνικό σύστημα, ή Αυστραλία μπορεί νά στείλει ένα μήνυμα στίς υπέρδυνάμεις. Καί ή Νέα Ζηλανδία έδειξε ότι μιά κυβέρνηση μπορεί νά τό κάνει».

Στίς εκλογές γιά τή Γερουσία ένας ύποψήφιος του Κόμματος γιά τόν Πυρηνικό Αφοπλισμό ήταν ή πρώτη επιλογή σέ 530.000 ψηφοδέλτια, άπό τά 9.500.000 συνολικά. Στο σύνθετο εκλογικό σύστημα τής Αυστραλίας οί ψηφοφόροι πρέπει νά ιεραρχούν τους ύποψηφίους κατά σειρά προτίμησης. Ένας άπό τους ύποψηφίους του κόμματος, ό J. Valentine, Κουάκερος καί ειρηνιστής, νίκησε στή Δυτική Αυστραλία.

Στίς εκλογές γιά τή Βουλή των Αντιπροσώπων έχασαν όλοι οί ύποψήφιοι του κόμματος. Όμως συγκέντρωσαν 4% καί 7% αντίστοιχα στίς δύο ψηφοφορίες. Τέτοια ποσοστά

είναι σημαντικά στήν Αυστραλία, όπου συχνά οί εκλογές κρίνονται μέ 1 ή 2%. Άν συνυπολογίσουμε καί τίς ψήφους των Αυστραλών Δημοκρατών (άλλο κόμμα πού αντιτίθεται στα πυρηνικά όπλα καί στήν εξόρυξη του ούρανίου), τότε ένας στους έπτά Αυστραλούς πού ψήφισαν ύποστηρίζει τό αντιπυρηνικό κίνημα.

Ο πρωθυπουργός Χόκ άμβλυνη τήν πολιτική του όσον άφορά τά πυρηνικά. Υποστηρίζει τή μείωση των πυρηνικών όπλων καί τή δημιουργία άποπυρηνικοποιημένης ζώνης στον Νότιο Ειρηνικό, όχι όμως τό κλείσιμο των άμερικανικών βάσεων καί τή διακοπή τής εξόρυξης ούρανίου στήν Αυστραλία, ή όποία διαθέτει τό 30% τήν κοιτασμάτων ούρανίου στον κόσμο. Αυτή ή ύπαναχώρηση άπό προηγούμενες θέσεις του θεωρήθηκε άπαράδεκτη άπό τά μέλη του αντιπυρηνικού κινήματος πού ύποστήριζαν τό Έργατικό Κόμμα.

Τό πρόγραμμα του Κόμματος γιά τόν Πυρηνικό Αφοπλισμό έχει τρεις θέσεις: κλείσιμο όλων των ξένων στρατιω-

τικών βάσεων στήν Αυστραλία· άπαγόρευση τής άποθήκευσης πυρηνικών όπλων στήν Αυστραλία ή τής διέλευσής τους άπό τά χωρικά τής ύδατα ή τόν έναέριο χώρο τής διακοπή κάθε είδους εξόρυξης καί έξαγωγής του ούρανίου.

Ο Πίτερ Γκάρρετ επιμένει πώς δέν είναι άντιμερικανός. Τό ίδιο ισχυρίζεται καί γιά τό κόμμα του. Γιά τό ρόλο τής Σοβιετικής Ένωσης στον ανταγωνισμό των πυρηνικών εξοπλισμών λέει πώς «είναι φανερό ότι καί ή άλλη πλευρά είναι τό ίδιο ένοχη». Όμως τό μήνυμά τους άπευθύνεται κυρίως στήν άλλη υπέρδυναμη. Ο Γκάρρετ άποκαλεί τόν άμερικανικό έξοπλισμό «άρρωστημένο, άνήθικο καί άηδιστικό».

Οί δίσκοι των "Midnight Oil" είναι δημοφιλέστατοι στήν Αυστραλία. Πολλοί άπό τους στίχους έχουν αντιπυρηνικά μηνύματα. Τό έξώφυλλο του τελευταίου του δίσκου *Red Sails in Sunset* είναι ένα φωτομοντάζ μέ θέμα τό Σίδνεϊ μετά άπό πυρηνική επίθεση μέ κρατήρες ήφαιστειών σεληνιακής μορφής στή θέση του σημερινού λιμανιού.

Βάσω Κιντή

Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

Ἡ γαλλική τρομοκρατική ὀργάνωση Ἄμεση Δράση καί ἡ γερμανική Ὁμάδα τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ (RAF) ἐνώθησαν. Καί μέ αὐτή τήν εὐκαιρία δημοσιοποίησαν σέ δυτικοευρωπαϊκές ἐφημερίδες ἕνα κείμενο στό ὁποῖο ἐξηγοῦν τά σχέδιά τους ἀλλά καί τήν πολιτική τους ἄποψη. Στόχος τους τό NATO χάριν τοῦ ὁποῖου ἀναπτύσσουν «...μιά μεγάλη κινητοποίηση τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ (τους) ἀντάρτικου...». Καί συνεχίζει τό κείμενο: «...Σήμερα εἶναι ἀναγκαῖο ἀλλά καί ἐφικτό νά ἀναπτυχθεῖ στό ἱμπεριαλιστικά κέντρα, μία καινούργια φάση τῆς αὐθεντικής ἐπαναστατικῆς στρατηγικῆς, (...) τοῦ προλεταριακοῦ ἀγώνα, (...) τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ ἀντάρτικου (...). Οἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον στίς πολυεθνικές δομές τοῦ NATO, (...) ἐναντίον στά σχέδια καί τήν προπαγάνδα του, ἀποτελέσαν τήν πρώτη μεγάλη κινητοποίηση γιά τή δημιουργία μιᾶς προλεταριακῆς πολιτικῆς στρατηγικῆς στή Δυτική Εὐρώπη...». Καί συνεχίζουν: «...Ἡ κύρια ἔκφραση τῆς πολιτικῆς τοῦ NATO βρίσκεται στήν ἐγκατάσταση τῶν εὐρωπυραύλων στή Δυτική Εὐρώπη καί στή δημιουργία τῆς γαλλικῆς Δύναμης Ταχείας Ἐπέμβασης... μέ τή βοήθεια τῆς Γερμανίας μέχρι τήν ἐνσωμάτωση (τῆς τελευταίας) στό NATO...» γιά νά καταλήξουν ὅτι ὁ ἀγώνας τους θά εἶναι «... ταξικός πόλεμος ἐναντίον στόν ἱμπεριαλισμό...».

Τί νά σκεφτεῖ κανεῖς γιά τίς τρομοκρατικές αὐτές ὀργανώσεις. Ὅτι πρόκειται γιά ἀπελπισμένους εἰρημιστές; Γιά ὑπολείμματα μασοϊκῶν; Ἡ μήπως γιά νέου τύπου ἀριστοκράτες; Τό τελευταῖο ἀποκλείεται. Ἄλλωστε, ἡ δημόσια πολιτική ἔκφρασή τους - ἀντινάξεις, δολοφονίες κ.λπ. - ταυτίζεται μέ τίς ἀντίστοιχες τῶν φασιστικῶν ὀργανώσεων

χωρίς φυσικά αὐτό νά σημαίνει ὅτι ἡ Ἄμεση Δράση καί ἡ RAF ταυτίζονται πολιτικά μέ τους φασίστες. Πάντως δέν θά πρέπει νά ξεχνᾶμε τή χοντροκομμένη ἄγνοια καί τή θανάσιμη πολιτική ἀφέλεια πού ὁδήγησε παρόμοιες ἰταλικές ὀργανώσεις νά ἐκπαιδεύονται σέ παράνομα φασιστικά στρατόπεδα στή βόρεια Ἰταλία.

Ἄν θελήσουμε νά σκεφτοῦμε τό φαινόμενο τῶν τρομοκρατικῶν ὀργανώσεων πρέπει νά πάρουμε τίς ἀποστάσεις μας τόσο ἀπό τήν πρακτική τους ὅσο καί ἀπό ἕνα μέρος τῶν ἀναλύσεών τους.

Γιατί ἡ πρακτική τους καθώς καί ἡ μονότονη ἀναφορά στό προλεταριάτο (ἐρήμνη του), στήν αὐθεντική ἐπαναστατικότητά τους (τό λένε οἱ ἴδιοι γιά τόν ἑαυτό τους) καθώς καί ἡ σχεδόν μανιοκαταθλιπτική ἀναφορά στήν ταξική τους στάση, ὅλα αὐτά θά μπορούσαν εὐκόλα νά μᾶς ὁδηγήσουν σέ μία ἐνδιαφέρουσα ἀλλά μονόπλευρη καί ἐν πολλοῖς ἀπολιτική ἀνάλυση. Μέ αὐτήν θά καταλήγαμε νά πούμε ὅτι πρόκειται γιά κάποιους μισότρελους μεσσιανικούς τύπους πού ἐρήμνη τῶν κοινωνικῶν συγκρούσεων ἔχουν ἀναλάβει προσκοπικά τήν ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς τάξης καί, κρατώντας τήν σέ ἀπόσταση ἀσφαλείας (ἴσως γιά νά ἐργάζεται ἀπερίσπαστη στίς φάμπρικες) ἀπό τίς ἄκρως συνωμοτικές ὀργανώσεις τους, σκοτώνουν καί σκοτώνονται στό ὄνομά τους.

Φυσικά ὅλα αὐτά καί ἄλλα ἀκόμη παρόμοια (ὅπως ἡ ἐργολαβική ὑποκατάσταση τῆς ἀριστερᾶς ἐγγένει) ἰσχύουν. Δέν εἶναι ἐκεῖ ὅμως πού θά βροῦμε τό πολιτικό μυστικό τῶν ἐνλόγων τρομοκρατικῶν ὀργανώσεων. Γιά νά τό ἀνακαλύψουμε πρέπει νά ἐξακριβώσουμε τόν πολιτικό τους στόχο. Ἄλλά αὐτόν τόν λένε καθαρά. Εἶναι τό NATO, γενι-

κῶς, καί οἱ πύραυλοι ἰδιαίτερος. Καί ἀκόμη τά πρόσωπα πού ἔχουν πολύ στενή σχέση μέ αὐτά. Οἱ εὐρωπύραυλοι, λοιπόν, καί τό NATO εἶναι ὁ στόχος. Καί τόπος διεξαγωγῆς τῆς «πάλης» τους ἡ Δυτική Εὐρώπη καί μόνον αὐτή. Καί ἐδῶ κάθε νουεχῆς ἀριστερός ἀρχίζει νά ἀναρωτιέται: Οἱ σοβιετικοί πύραυλοι μήπως εἶναι ἀπό γομολάστιχα; Ἄν ὄχι, τότε γιατί αὐτοί μένουν ἄθικτοι; Καί φυσικά, πρακτικά μιλώντας, δέν εἶναι δυνατή κάποια ἀπόπειρα τῶν ἐνλόγων τρομοκρατικῶν ὀργανώσεων ἐναντίον τῶν σοβιετικῶν πυραύλων καί τοῦ Συμφώνου τῆς Βαρσοβίας. Ἄλλά τότε ὁ «διεθνῆς ἀγώνας», πού διατείνονται ὅτι διεξάγουν, ἀφορᾶ μόνο τους δυτικούς πυραύλους. Ἄλλωστε τό λένε καθαρά: «...Τό NATO... στή Δυτική Εὐρώπη...».

Οὔτε μιά λέξη οὔτε ἕνα ὑπονοούμενο δέν ὑπάρχει στό κείμενό τους ἐναντίον τῶν ἀντίστοιχων σοβιετικῶν πυραύλων καί ἐναντίον τοῦ Συμφώνου τῆς Βαρσοβίας. Οὔτε καν γιά τίς δύο ὑπερδυνάμεις. Πποτε.

Εἶναι προφανές. Πολιτικά βρισκόμαστε ἀπέναντι σέ κάποιες ὀργανώσεις μέ βαθιά φιλοσοβιετικό πολιτικό προσαυτολισμό. Πρόκειται γιά τήν

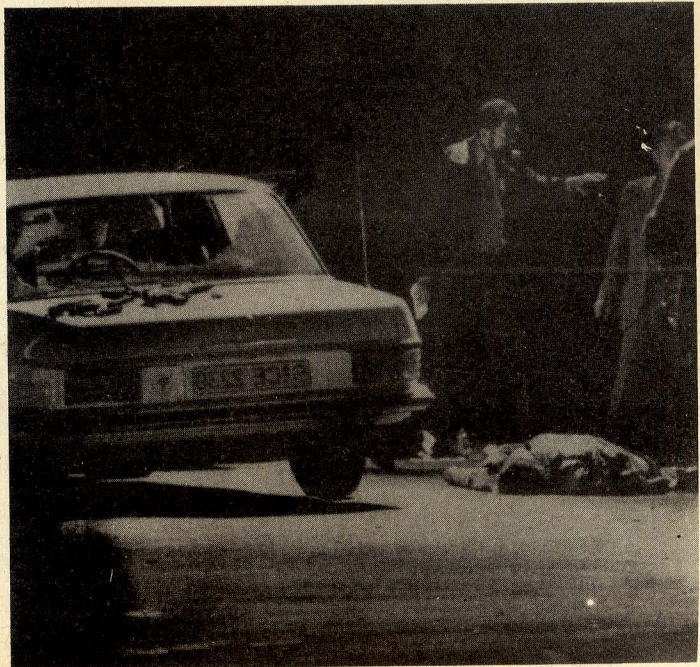
πλήρη ἀποδοχή τῆς σοβιετικῆς ἐρμηνείας στό ζήτημα τῶν πυρηνικῶν ὄπλων πού λέει ὅτι οἱ σοβιετικοί πύραυλοι εἶναι ἀμυντικοί ἐνῶ τοῦ NATO ἐπιθετικοί. Καί ἀκόμη περισσότερο, ἡ Ἄμεση Δράση καί ἡ RAF, ἀλλά καί ἄλλες τρομοκρατικές ὀργανώσεις, ἀκολουθοῦν τήν τακτική τῶν ἀπανταχοῦ φιλοσοβιετικῶν: Γιά αὐτούς σοβιετικοί πύραυλοι δέν ὑπάρχουν καί συνεπῶς δέν τους ἀναφέρουν.

Ὁ ἥρωισμός τους, πού κοινωνικά καί πολιτικά εἶναι ἀνευσίασθήποτε σημασίας, κρύβει τόν βαθύ πολιτικό καί ἰδεολογικό τους συντηρητισμό.

Ἄλλά τό μεγάλο ἐρώτημα πού δέν μπορεῖ νά ἀπαντηθεῖ εἶναι ἂν καί κατά πόσο εἶναι ἄπλως καί μόνο φιλοσοβιετικοί. Ὁ πρόεδρος τῆς Ἰταλίας Σάντρο Περίνι, μετά τήν πρόσφατη φασιστική ἐνέργεια σέ τρένο τῆς Ρώμης, ὑπέδειξε ὡς κέντρο τῶν τρομοκρατικῶν ἐνεργειῶν τό ἐξωτερικό.

Μήπως λοιπόν πρέπει νά ξανασκεφτοῦμε τόν μυστικό πόλεμο μεταξύ τῶν δύο ὑπερδυνάμεων μέ διαφορετικούς ὁρους ἀπό ὅτι τοῦ Τζέιμας Μπόντ καί μέ θύματα (πρῶτα καί καλύτερα) τους ἴδιους τους «ἀριστερούς» τρομοκράτες;

Π.Π.

Οι νεολαίοι της πολωνικής αντίστασης στη διάρκεια της απεργίας

Παράνομες εκδόσεις – ύπόγεια επικοινωνία

Η αντίσταση των Πολωνών εργαζομένων απέναντι στο καθεστώς Γιαρουζέλσκι, με όποια μορφή κι αν επιχειρεί να εμφανίζεται τό τελευταίο, αγκαλιάζει όλους τους τομείς της ζωής. Καί δέν θά μπορούσε παρά νά είναι έτσι, γιατί πρόκειται γιά ένα κίνημα λαϊκό, ένα κίνημα μέ ρίζες, μέ συνέχεια. Μέ εφευρετικότητα καί φαντασία, οι Πολωνοί δέν παραμελούν τίς «ήπιες» μορφές αντίστασης, ιδιαίτερα σέ περιόδους πού τό καθεστώς έχει επιβάλει φαινομενικά τό νόμο του.

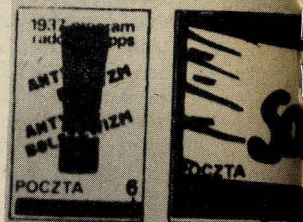
Η σειρά των γραμματοσήμων της Πολωνικής 'Αντίστασης είναι μιá τέτοια μορφή αντίδρασης. Δέν είναι γραμματόσημα πού θά μπουδν σέ γράμματα, τήν άνοιχτή δημοσιότητα τή βλέπουν μόνο στό έξωτερικό, στήν Πολωνία κυκλοφορού χέρι μέ χέρι. Η ίδια ή επιλογή των θεμάτων πού τά γραμματόσημα άπεικονίζουν μαρτυρά γιά τή διάθεση των «έκδοτών» τους νά συμπεριλάβουν όλους όσοι αντίστέκονται στό καθεστώς. Θέματα από τήν ιστορία της 'Αλληλεγγύης, από τή σοσιαλιστική παράδοση, από τήν 'Αντίσταση τά παλιότερα χρόνια, από τήν 'Εκκλησία, γραμματόσημα μέ τή μορφή του Ποπιελούσκο· άκόμα καί της Παναγίας. Είκόνες πάλι πού κοροϊδεύουν τήν κρατική άστυνομία.

Τελικά όμως ή μορφή αυτή αντίστασης δέν είναι καί τόσο ήπια. Τί άλλο συμβολίζει αυτή ή σειρά από τήν ανάγκη γιά ελευθερη επικοινωνία, μιάν επικοινωνία πού τό καθεστώς παρεμποδίζει όταν δέν τήν ποινικοποιεί; Μιά επικοινωνία πού ή 'Αλληλεγγύη καί τό λαϊκό κίνημα διεκδικούν γιά όλους; 'Αλλά γραμματόσημα εκδίδει, σέ όλον τόν κόσμο, μόνο τό άρμόδιο κράτος. Οι Πολωνοί του άμφισβητούν άκόμα κι αυτό τό δικαίωμα. 'Εμείς θά αναλάβουμε τή διακίνηση των τροφίμων, είχαν πεί παλιότερα. Τώρα εκδίδουν «παράνομα» γραμματόσημα. Αύριο καί άλλο. 'Εμμεσα, πολύμορφα, ύπαινετικά, οι Πολωνοί εργαζόμενοι άμφισβητούν συνολικά τή σημερινή έξουσία. Σωστότερα, έδώ κι εκεί τήν ύποκαθιστούν. 'Εστω καί συμβολικά.

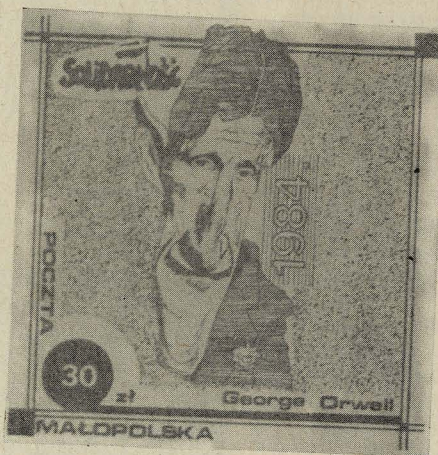
Τά γραμματόσημα της Πολωνικής 'Αντίστασης

Τρεις φορές Αύγουστος:
1920: Νίκη ενάντια στους Σοβιετικούς
1944: 'Εξέγερση της Βαρσοβίας
1980: 'Ιδρυση της 'Αλληλεγγύης

Οι σοσιαλιστές του "Robotnik"

'Οργουελ: προσηνής, αινιγματικός, προφητικός

'Ο Ποπιελ

α
στασης

Ζωολογία των μηχανισμών καταστολής (λογοπαίγνια)

ικές παραδόσεις (γραμματόσημα «Ο εργάτης»)

οῦσκο

Ο Πάπας

Ο καρδινάλιος Βισίνσκι

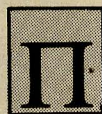

Η Παναγία προστάτις της Πολωνίας

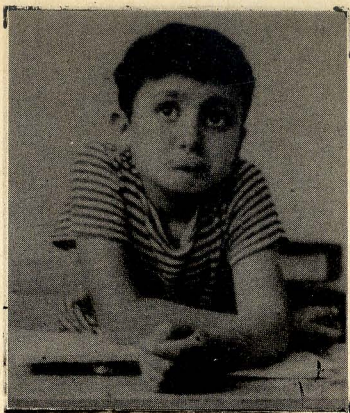
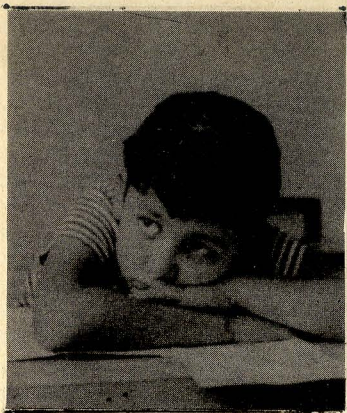
«Τό νόημα καί τά ὄρια μιας ἀριστερῆς παρέμβασης στόν πολιτισμό»

Ἡ Ἀριστερά καί ὁ πολιτισμός. Ἡ Ἀριστερά γιά τόν πολιτισμό. Ὁ πολιτισμός στήν ἀριστερά. Ἀριστερή παρέμβαση καί πολιτισμός. Τελειωμένα καί ἀναλλοίωτα; Τό ἓνα κόντρα στό ἄλλο; Τό ἓνα ἐργοδότης τοῦ ἄλλου; Τό ἓνα θεραπευτής τοῦ ἄλλου; Τό ἓνα καταλύτης τοῦ ἄλλου; Ἡ μήπως μιά ἀπλή παράθεση; Τί σημαίνει λοιπόν μιά ἀριστερή παρέμβαση στόν πολιτισμό; Τί σημαίνει γιά τόν πολιτισμό καί, κυρίως, τί σημαίνει γιά τήν Ἀριστερά; Ἐρωτήματα γνωστά, ὅμως δύσβατα, πού συχνά καταλήγουν σέ λόγο μυθοποιημένο ἢ ιδεολογικοποιημένο. Ἀλλά ἐπίσης ἐρωτήματα ὀδυνηρά ἢ πικρά πού ὀδηγοῦν κατά κανόνα σέ παρελκυστικές ἢ τυποποιημένες ἀπαντήσεις. Ἐρωτήματα πού, πρὸς τό παρόν, μένουν εὐτυχῶς ἀνοιχτά γιατί προφανῶς ἡ ἐπεξεργασία τους δέν ταυτίζεται μέ μονολεκτικές ἀπαντήσεις ἢ μέ συνθηματολογικές συνταγές. Ἐρωτήματα πού μέσα στίς συνεχιζόμενες ἀπόπειρες νά ἀπαντηθοῦν πρέπει νά μένουν ταυτόχρονα ἀνοιχτά, τουλάχιστον ἐφόσον ὁ ἀριστερός λόγος δέν δημιουργεῖ τούς ὅρους γιά μιά κριτική, δηλαδή μιά ριζική παρέμβαση.

Στό τριήμερο συζητήσεων πού διοργάνωσε τό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ στό Πολυτεχνεῖο, στίς 25-27 Ἰανουαρίου, μέ γενικό τίτλο «Κράτος καί πολιτιστική πολιτική», στή συζήτηση τῆς πρώτης μέρας («Τό νόημα καί τά ὄρια μιας ἀριστερῆς παρέμβασης στόν πολιτισμό») συμμετείχαν οἱ Μ. Ἀναγνωστάκης, Ἀ. Βογιατζός, Ἀ. Ἐλεφάντης, Δ. Μαρωνίτης, Τ. Πατρίκιος, Δ. Ραυτόπουλος καί Γ. Σεβαστίκογλου. Δημοσιεύουμε σέ αὐτό τό τεύχος δύο ἀπό τίς εἰσηγήσεις αὐτές καί θά συνεχίσουμε στό ἐπόμενο τεύχος μέ ἄλλες. Κι αὐτό ὄχι γιά ἀπλή ἐνημέρωση ὅσων δέν ἔτυχε νά παρευρεθοῦν, ἀλλά μέ τήν ἐπιδίωξη νά προκληθεῖ μιά συζήτηση πού τό περιοδικό πρόθυμα θά φιλοξενήσει.

Πρέπει νά εὐχαριστήσουμε τούς ὀργανωτές, τούς συντρόφους τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ., γιατί μᾶς δίνουν τή δυνατότητα νά κουβεντιάσουμε ἀπόψε γιά θέματα πού σχετίζονται μέ τήν Ἀριστερά καί τόν πολιτισμό. Ἡ εὐχαριστία μου αὐτή δέν εἶναι ἀπλή ἐκφραση ἀβροφροσύνης. Θέλω προκαταβολικά νά ἐπισημάνω ὅτι ἡ συζήτηση καί οἱ ἐπεξεργασίες γιά τήν πολιτική τῆς Ἀριστερᾶς στά πολιτισμικά ζητήματα μᾶλλον σπάνιζαν τά τελευταῖα χρόνια. Καί τό φαινόμενο εἶναι κάπως ἀνησυχητικό διότι αὐτά τά χρόνια, μεστά σέ ζυμώσεις, προβληματισμούς, ἀνακατατάξεις, ἀποστρατεύσεις, ἐπιστρατεύσεις, ἀπογοητεύσεις ἀλλά καί συνάμα ριζικές ἀλλαγές στά πολιτισμικά πρότυπα καί τίς συμπεριφορές τῶν Νεοελλήνων, ἡ ἀνανεωτική Ἀριστερά παρουσιάστηκε μᾶλλον ἀμήχανη ἢ, τό συνηθέστερο, καλύφθηκε κάτω ἀπό τά ἀβέβαια ιδεολογήματα τοῦ πλουραλισμοῦ, ἐνός πλουραλισμοῦ ὅμως πού καταντᾶ νά σημαίνει ὅτι τά πάντα εἶναι ἀποδεκτά, τά πάντα εἶναι σωστά, τά πάντα ἐντάσσονται στό στερέωμα τῶν ἀριστερῶν ιδεῶν. Εἶναι, λοιπόν, τό λιγότερο ἐνδιαφέρουσα ἢ πρωτοβουλία αὐτή τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ. γιατί δείχνει ὅτι μποροῦν νά ὑπάρξουν καί ἄλλα ἤθη, ὅτι δέν εἶναι ὑποχρεωτικό νά περνᾶμε συνεχῶς δίπλα στά προβλήματά μας, ὅτι δέν εἶναι ὑποχρεωτικό νά ἀναγορεύουμε κι ἐμεῖς οἱ ἀριστεροί τήν ἀδιαφορία σέ ἀρετή, ὅτι δέν εἶναι μόira νά ἐξουσιοδοτοῦμε, συνεχῶς, τούς κρατικούς μηχανισμούς καί τά δημοσιογραφικά συγκροτήματα γιά νά καθορίζουν αὐτοί, μέ τό εἶδος τῶν συγκατοικήσεων πού ἐπιβάλλουν, τή θεματική, τά ὄρια καί τό ὄψος τοῦ διαλόγου.

Τό νά παρεμβαίνεις κριτικά στήν κοινωνία πού ζεις είναι σά νά παίρνεις τό μέρος τών δικών σου ιδεών. Πού σημαίνει πώς πρέπει νά έχεις ιδέες άρα και νά τις φτιάχνεις.

Τούτων λεχθέντων, άς περάσουμε στό θέμα μας έτσι όπως τό όρισαν οί οργανωτές: Διαβάζω τόν τίτλο του: «*Τό νόημα και τά όρια μιās άριστερης παρέμβασης στόν πολιτισμό*». Μέ παραξενεύει αυτός ό τίτλος. Άν σωστά τόν καταλαβαίνω, λέει ότι από τή μιά υπάρχει ό πολιτισμός κι άπέναντί του στέκουμε έμεις οί άριστεροί, ή ή Άριστερά, προβληματιζόμενοι για τό άν μπορούμε νά τόν άγγίξουμε, μέχρι ποιά σημείο θά μπορούσε νά είναι θεμιτή και θετική ή παρέμβασή μας, ποιά ένδεχομένως είναι τά μέσα πού πρέπει νά χρησιμοποιήσουμε παρεμβαίνοντας, τί πρέπει ν' άποφύγουμε. Δηλαδή αυτή ή διατύπωση του θέματος έμπεριέχει τουλάχιστον δύο κεφαλαιώδεις θέσεις, και πρέπει νά τις συζητήσουμε γιατί δέν είναι καθόλου αυτονόητες:

Η πρώτη: Άνάμεσα σέ μās τούς άριστερούς και τόν πολιτισμό υπάρχει μιά σχέση έξωτερικότητας. Αυτός κι έμεις.

Η δεύτερη: Άφού τίθεται θέμα όρίων στην όποια παρέμβασή μας, ό πολιτισμός μοιάζει σάν κάτι αυτόνομο, πολύτιμο, άνώτερο, ιερό. Και οί δύο θέσεις σηκώνουν πολλή συζήτηση.

Καταρχήν, δέν νομιζώ ότι ανάμεσα στην Άριστερά και σ' αυτό πού όνομάζουμε πολιτισμό υπάρχει σχέση έξωτερικότητας. Βρισκόμαστε όλοι, άριστεροί και μή άριστεροί, μέσα στόν ίδιο πολιτισμό, μέ όσα στοιχεία, συμπεριφορές, πρότυπα κι άξίες έμπεριέχει. Κανείς δέν μπορεί νά έννοήσει τόν έαυτό του έξω άπ' αυτόν, άν βέβαια θεωρήσουμε ως πολιτισμό όχι μόνο τήν τέχνη, τις καλλιτεχνικές εκφράσεις και τήν έπιστήμη, πού σίγουρα άποτελούν βασικά του στοιχεία, αλλά και τόν τρόπο πού φτιάχνουμε τά φαγητά μας,

πώς διακοσμούμε τά σπίτια μας, τις ένδυματολογικές συμπεριφορές πού υιοθετούμε ή μās επιβάλλονται, τις ήθικές άξίες πού πρεσβεύουμε και σεβόμαστε, τις κοινωνικές ιεραρχίες πού όφιστάμεθα, τις πολιτικές άξίες πού επιλέγουμε, τις οικογενειακές, τά σεξουαλικά ήθη, άπειρες καθημερινές πρακτικές και τις συνάδουσες μέ όλα αυτά ιδεολογίες. Άν διαφέρουμε σέ κάτι μεταξύ μας οί Νεοέλληνες, άριστεροί και μή άριστεροί, είναι ή διαφορετική σχέση πού έχουμε ως προς τά πολιτισμικά πρότυπα πού βιώνουμε, μιά σχέση πού όρίζεται τόσο από κοινωνικά, ταξικά δεδομένα, όσο κι από αυστηρώς πολιτικοϊδεολογικά.

Έμεις λοιπόν οί άριστεροί, όντας έντός του αυτού πολιτισμικού προτύπου, πού όσο έτερογενές, ρευστό, μετακινούμενο, άντιφατικό κι άν είναι έχει ωστόσο τις συναρθρώσεις του και τις συνοχές του, όποτίθεται ότι έχουμε ή θέλουμε νά έχουμε μιά διαφορετική σχέση μαζί του. Ποιά είναι αυτή ή σχέση πού έχουμε, πού θέλουμε νά έχουμε ή θά 'πρεπε νά έχουμε;

Μ' αυτό τό έρώτημα έρχομαι στή δεύτερη θέση πού, κατά τή γνώμη μου, έμπεριέχεται στή διατύπωση του άποψινού θέματος: ότι ό πολιτισμός είναι πράμα άνώτερο, ιερό, πολύτιμο και δουλειά μας είναι νά παρεμβαίνουμε στά χωράφια του μέ προσοχή, μέ φειδώ, ώστε τά πολιτιστικά άγαθά νά διαφυλάσσονται, νά διορθώνονται έποικοδομητικά, νά προοδεύουν και νά προοδεύουμε κι έμεις μαζί τους για τό καλό του λαού και του τόπου. Άσως τό παρατραβάω, αλλά αυτή ή έννοια της προόδου στά πολιτισμικά και πολιτιστικά πράγματα, ή όποια εϋθέως μās παρέμπει σέ ποσοτικές άποτιμήσεις, είναι

εϋρύτατα διαδεδομένη και άποτελεί τή λυδία λίθο άξιών και άπαξιών, τό μέτρο κάθε συζήτησης, ίσως και κάθε πολιτικής.

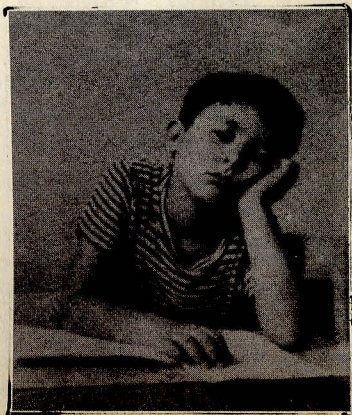
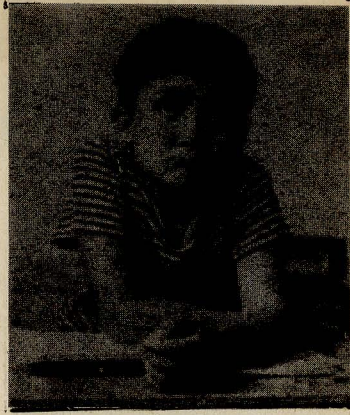
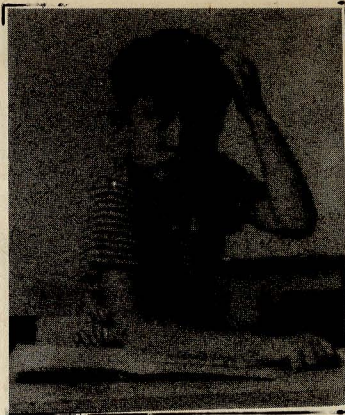
Και θέλω νά τήν άρνηθώ.

Διότι: Άν τό σύνολο τών στοιχείων ενός πολιτισμού είναι διάφορες κοινωνικές συμπεριφορές και κοινωνικές παραγωγές, άν αυτό πού ζούμε ως πολιτισμένοι άνθρωποι πού είμαστε, συνοδεύεται άναγκαστικά από όρισμένες ιδεολογίες, από ένα γενικότερο ιδεολογικό λόγο πού τις έννοματώνει και τις συγκροτεί, και μέσω αυτού του ιδεολογικού λόγου ένσωματώνονται στίς κοινωνικές τάξεις, τις κοινωνικές ομάδες και τά άτομα, τότε είμαστε ύποχρεωμένοι νά σταθούμε άπέναντί του κάπως διαφορετικά άπ' ό,τι μās ύπαγορεύουν οί όποιοσδήποτε περί προόδου ποσοτικές θεωρήσεις.

Ό πολιτισμός μας είναι σημαδεμένος άπό τήν άστική ιδεολογία. Η διατύπωση αυτή είναι πολύ γενική έτσι πού, ίσως, δημιουργεί περισσότερα προβλήματα άπ' όσα λύνει. Ωστόσο, κι άς μείνει άναπόδεικτος ό ισχυρισμός, οί πολιτισμικές συμπεριφορές της καθημερινής και της «άνώτερης» πολιτιστικής ζωής κολυμπούν μέσα σέ μιά πληθώρα από άστικά, μικροαστικά, άναρχίζοντα, ιρασιοναλιστικά, ρεφορμιστικά, παραγωγιστικά, σεξιστικά, λαϊκιστικά, έλληνοχριστιανικά ή έλληνοκεντρικά ιδεολογήματα, είναι έντέλει αυτά τά ιδεολογήματα πού όρίζουν τις μορφές πρακτικής, τις άξίες, τις ιεραρχίες, είναι αυτά τά ιδεολογήματα πού όργανώνουν τόν κόσμο της παιδείας και του πολιτισμού, πού έμπεδώνουν τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις και τις σχέσεις παραγωγής, οί όποιες όπως όλοι ξέρουμε είναι σχέσεις εκμετάλλευσης και σχέσεις ύπαγωγής. Αυτός είναι, τελικά, ό πολιτισμός μας. Κι αυτός ό πολιτισμός δέν διορθώνεται μέ τίποτε, δέν έξωραϊζεται, δέν προοδεύει. Αυτός ό πολιτισμός πρέπει νά καταστραφεί. Κι άπ' αυτή τήν άποψη τό νόημα μιās άριστερης παρέμβασης στόν πολιτισμό δέν μπορεί νά είναι άλλο από τήν πάλη νά αλλάξει ριζικά, νά άνατραπεί, νά άντικατασταθεί συνολικά μέ τόν πολιτισμό της συμπιλίωσης του ανθρώπου μέ τόν έαυτό του και τόν άνθρωπο. Άνευ όρων άνευ όρίων.

Τά προβλήματα, βέβαια, άρχίζουν από δω και μετά γιατί ή θέση της Άριστερας είναι προβληματική. Τό συνολικό της όραμα, δηλαδή ή άνάδειξη ενός άλλου ανθρώπινου πολιτισμού, δέν υπάρχει μόνο στό χώρο της ουτοπίας. Η άριστερά ήρθε στόν κόσμο και υπάρχει ως πολιτική και κοινωνική δύναμη· τό όραμα της λοιπόν δοκιμάζεται μέσα στην πραγματική κοινωνία, ανάμεσα στους πραγματικούς ανθρώπους και έχει νόημα μόνο στό βαθμό πού γίνεται στρατηγική, όργάνωση και πάλη σέ όλα τά επίπεδα, και στό χώρο του πολιτισμού.

Στή σύγκρουση όμως αυτή δέν παίζουμε μόνοι μας, αλλά μέ αντιπάλους και μάλιστα πανίσχυρους. Και επειδή ή πάλη της Άριστερας έχει νά κάνει όχι μόνο μέ πανίσχυρους αντιπάλους, αλλά συχνά έχει αντίπαλό της άκόμη και τόν έαυτό της τόν ίδιο, τά σχετικά ζητήματα, τά πολιτικά, τά ιδεολογικά, τά θεωρητικά και

τά πρακτικά δέν είναι μαχουρλίκι και σουλάτσο αλλά άγώνας και άγωνία.

Πού στηριζόμαστε; Ποιά είναι ή άφετηρία μας αλλά και ό στόχος μας κάθε φορά; Νομίζω ότι τό κύριο βρίσκεται στην ίδια τήν κίνηση τών κοινωνικών κινήματων, στίς σχέσεις σύγκρουσης πού αναπτύσσονται μέσα στό κοινωνικό σώμα, στην αυθόρμητη κριτική πού προσβάλλει τά αστικά δημιουργήματα, τίς άξίες, τίς συμπεριφορές ή άντιστέκεται — μέ όποιον τρόπο άντιστέκεται — σ' αυτά. Έτσι, τόσο τά επώνυμα έργα τέχνης και πολιτισμού όσο και ή άέναη, άνώδυμη αντίσταση τών ανθρώπων στην έκβαρβαρωτική επενέργεια τής αστικής ιδεολογίας άποτελούν τίς έκ τών ών ούκ άνευ προϋποθέσεις τής σοσιαλιστικής πράξης και συνάμα τά σπέρματα του μελλοντικού λαϊκού πολιτισμού, τά προδρομικά του στοιχεία, γιατί είναι κριτική και άρνηση τών έμπεδωμένων αστικών σχέσεων και άξιών. Πρίν από κάθε επανάσταση, άλλωστε, προηγήθηκε πάντα μία έντονη προεργασία κριτικής πού, μάλιστα, ήταν πολύ πιό έντονη στα πνευματικά ζητήματα και τά ζητήματα τής τέχνης, προεργασία πού δημιούργησε τά προπλάσματα τών νέων μορφών. Αυτή ή προεργασία ήταν εκείνη πού άλλαξε τίς πνευματικές και τίς ψυχικές διαθέσεις, δημιούργησε δηλαδή νέες δυνάμεις και νέους συσχετισμούς. Είναι αδύνατο έπομένως νά ένοήσουμε τήν πολιτική δράση τής Άριστερās άν τής άφαιρέσουμε τό στοιχείο τής αντίστασης, τής αντιπαράθεσης, τό στοιχείο τής κριτικής, τής κριτικής από

τή σκοπιά του σοσιαλισμού. Όμως ή αυθόρμητη πολιτιστική δραστηριότητα γίνεται δράμα νέου πολιτισμού μόνον όταν, άρθρωμένη μέ τήν έπιστήμη του κοινωνικού, τόν μαρξισμό έν προκειμένω, τή σοσιαλιστική ιδεολογία και τήν αυτόνομη πολιτική όργάνωση τών εργαζομένων, ξεπερνά τά όρια πού θέτουν οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους και προσβάλλει τό σύνολο τών σχέσεων τής αστικής κοινωνίας. Τότε είναι πού διαμορφώνονται οι όροι ενός λαϊκού ήγεμονικού συγκροτήματος σέ πλήρη αντίθεση μέ τό αστικό.

Ξέρουμε βέβαια όλοι ότι στην παράδοση τής κομμουνιστικής Άριστερās, παντού στον κόσμο και στον τόπο μας, είχαν επικρατήσει άποπνικτικές, στρεβλωτικές και χρησιμοθηρικές πρακτικές πού καταργούσαν τή λαϊκή αυθορμησία και τήν επώνυμη δημιουργία, στέρευαν τό στοχασμό και τελικά άφόπλιζαν τό κίνημα του σοσιαλισμού. Οι καταστάσεις αυτές δέν άποτελούν ιστορία. Ζούν και βασιλεύουν άκόμη κατά τά μέρη του ύπαρκτου σοσιαλισμού, στό χώρο πού έλέγχει τό ΚΚΕ, αλλά βρίσκουν και πρόσφορο έδαφος νά αναπαραχθούν μέ νέες μορφές, ίσως άκόμα και άνάμεσα μας κι άς ύποτίθεται ότι έχουμε ξεκόψει άπ' αυτές τίς πρακτικές.

Όμως στό χώρο τής αναεωτικής άριστερās καταδικάζοντας, και όρθώς, τίς κομματικές διοικητικές παρεμβάσεις, φτάσαμε στό σημείο νά άρνηθούμε συνολικά τήν κριτική. Άρνούμενοι τά διοικητικά και πληβειακά μέσα καταλήξαμε

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

—ή σημασία της και τά όριά της—

Σήμερα προβάλλει πολύ έντονα ή ανάγκη της έκσυγχρονισμένης πολιτιστικής πολιτικής της 'Αριστεράς, θά έλεγα μάλιστα ότι ή 'Αριστερά δέν μπορεί ν' ανανεωθεί ούσιαστικά παρά μόνο άπ' αυτό τό δρόμο.

στην άρνηση της κριτικής ένγένει κι άπονευρωμένοι βρήκαμε καταφύγιο στό δικαωματικό μύθο του πλουραλισμού. 'Αλλά άν είναι σωστό, ότι στόν στοχασμό και στόν πολιτισμό δέν ισχύουν τά μονολιθικά κατασκευάσματα, άν είναι άπαραδεκτοί οι κομματικοί διοικητικοί προκαθορισμοί της 'Αλήθειας, τότε πώς βρίσκουν την έκφρασή τους οι άριστερές, οι μαρξιστικές ιδέες, άφού οι άριστεροί έχουν τή συνήθεια — και όρθως — νά είναι οργανωμένοι; 'Αν μιλήσουν μέ τις ιδέες τους γιά τά πολιτιστικά πράγματα, όντας οργανωμένοι, κινδυνεύουν νά κατηγορηθούν γιά ζντανοφισμό ή και νά ύποπέσουν στό άδίκημα του ζντανοφισμού. Κι άν πάλι, γιά νά διατηρήσουν τήν «άγνότητά» τους, σιωπήσουν, άφήνουν έλεύθερο τό πεδίο στους αντίπαλους τους και τότε ή 'Αριστερά, οι άριστεροί, δέν υπάρχουν ως δύναμη άνατροπής, ως φορείς ενός νέου πολιτισμού.

Φαίνεται ότι σέ μία εποχή όπου λύθηκε ή μακρόχρονη «έντός των τειχών» πολιορκία του άριστερού και ιδίως του άριστερού διανοούμενου, γιά κείνον έξοδος στην έλευθερία σήμαινε άλαλία. 'Η σιωπή αυτή κατέληξε σέ μαρασμό του κριτικού λόγου, αλλά και του λόγου ύπαρξης του πολιτικού και πνευματικού φαινομένου που λέγεται 'Αριστερά, άριστερός, μαρξιστής, διανοούμενος. 'Αλλά από κεί και πέρα άρχίζει τό μοναχικό περπάτημα όλων μέσα σέ μία κοινωνία που έχασε τήν κριτική της φωνή, τή δυνατότητα νά έλέγχει τόν έαυτό της, και ζήτω ό φόβος όλων γιά όλα.

'Ιδού λοιπόν τά κρίσιμα, κατά τή γνώμη μου, έρωτήματα — και θέλω νά τελειώσω μ' αυτά.

Πώς θά άνταποκριθούν οι μαρξιστές, οι άριστεροί στην ύποχρέωση νά αναλάβουν τήν κριτική της κοινωνίας τους;

Πώς θά χρησιμοποιήσουν τά έννοιολογικά εργαλεία του μαρξισμού που ίσως χρειάζεται νά τά ξαναπλάσουν από τήν άρχή;

Πώς θά πετύχουν τό μεγάλο στοίχημα που είναι ή σύνδεση του μαρξισμού μέ τις μάζες;

Πώς ό κριτικός λόγος δέν θά στηλιτευτεί προκαταβολικά ως άφερέγγυος, πώς θά άντιμετωπίσει τό φάσγανο της επί ζντανοφισμό κατηγορίας που βαραινεί έναντι του;

Πώς θά σταματήσει ή κατασκευή ζντανοφισμού άφού ό καθέννας που θά έπιμένει ότι «ό μαρξισμός είναι ή φιλοσοφία της εποχής μας» κι ότι έτούτος ό κόσμος πρέπει νά αλλάξει ριζικά θά είναι ύποπτος ως πράκτορας της παρούσας και της μέλλουσας στρατοπεδικής κοινωνίας;

Πώς ή άριστερή κριτική δέν θά περιπέσει στό φαρισσαϊσμό της άντικειμενικότητας, πώς δέν θά μείνει χωρίς θέσεις, χωρίς εκείνο τό πάθος νά αλλάξει ό κόσμος, χωρίς νά παίρνει μέρος στην άγορά των ιδεών, χωρίς νά παίρνει τό μέρος των δικών της ιδεών;

Γιατί τό νά παρεμβαίνεις κριτικά στην κοινωνία που ζεις είναι σά νά παίρνεις τό μέρος των δικών σου ιδεών. Πού σημαίνει πώς πρέπει νά έχεις ιδέες, άρα και νά τις φτιάχνεις.

'Αγγελος 'Ελεφάντης

A

ντιπαρέρχομαι τό ζήτημα της άσάφειας του θέματος. Π.χ.: Ποιά 'Αριστερά; Σύμπασα ή σως. 'Αλλά και πάλι, μέ ποιά άκριβώς μορφή νοούμε έδώ τήν 'Αριστερά; Τήν ιδεολογία; Τά κόμματα; Τήν ίντελιγκέντσια της 'Αριστεράς;

'Ας θεωρήσουμε ότι τό θέμα άριστερή παρέμβαση στόν πολιτισμό περιορίζεται, κάπως άφαιρετικά, σέ δυό τρία συγκεκριμένα πράγματα και ότι αυτά είναι: 1) 'Η πνευματική και καλλιτεχνική δημιουργία που έμπορεύεται από τά ιδανικά της 'Αριστεράς και ιδιαίτερα εκείνα τά έργα που έχουν ένα ιστορικό ή κοινωνιολογικό υπόβαθρο. 2) 'Η στάση της πολιτικής της 'Αριστεράς άπέναντι στην τέχνη και τό στοχασμό και γενικότερα ή πολιτιστική της πολιτική.

Θ' άρχίσω διατυπώνοντας ένα έρώτημα: Γιατί σήμερα ή παρέμβαση αυτή —όπως τήν προσδιόρισα παραπάνω— είναι άποσπασματική, εύκαιριακή, άδύνατη; Είναι μήπως κάτι παροδικό, συγκυριακό ή πρόκειται γιά τήν εκδήλωση γενικότερης κρίσης; Και ποιά είναι ή κρίση αυτή;

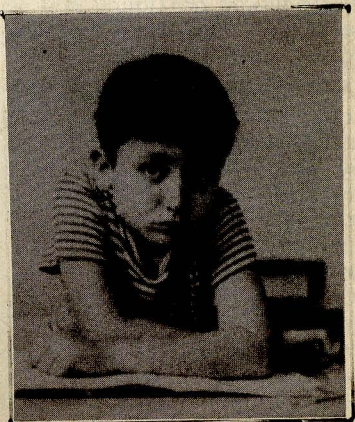
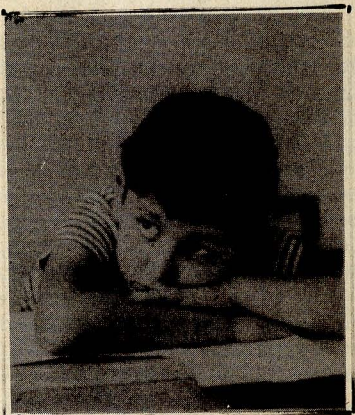
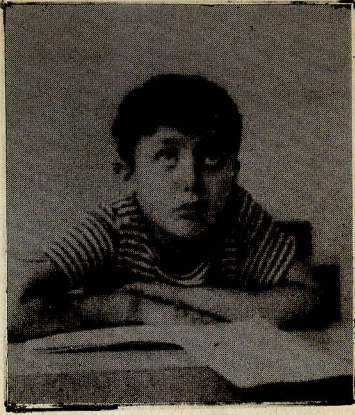
Γιά νά μή γενικολογώ, θά έντοπίσω τό έρώτημα στό θέμα της λογοτεχνίας, σέ μία άπορία που γίνεται αισθητή και από τό ένημερωμένο κοινό: Γιατί σήμερα δέν υπάρχουν έργα της σημασίας, άς πούμε, της Τριλογίας του Τσίρκα, του 'Αξιον έστι του 'Ελύτη ή —έστω— της διηγηματογραφίας του Δημ. Χατζή; Δέν έννοώ βέβαια ότι δέν ύπάρχει καλή λογοτεχνία, ότι στέρεψε ή λογοτεχνική δημιουργία. Καλή ποίηση και καλή πεζογραφία υπάρχουν, υπάρχουν αξιόλογα κείμενα πρωτοπορίας, όπως τό έργο του Γιώργου Χειμωνά. 'Εκείνο που λείπει είναι τά έργα που μετουσιώνουν σέ μορφές στέρεες και ταυτόχρονα αναγνωρίσιμες από τό μεγάλο κοινό τις έθνικές έμπειρίες, έργα που νά γίνονται κοινό αγαθό της παιδείας μας, έργα τέλος που βάζουν τή σφραγίδα των προοδευτικών ιδεών και των προβληματισμών στά χρόνια μας.

Γιατί πολλοί άριστεροί συγγραφείς του μεταπολέμου σιωπούν ή γράφουν δύσκολα ή γράφουν κείμενα άλλοθι; ('Ετσι μου φαίνονται κάποτε άλλοτε). Γιατί, άς πούμε πάλι γιά τόν Τσίρκα, γιατί άποτυχαίνει στό τελευταίο του έργο (τή *Χαμένη άνοιξη*); Γιατί τό καλύτερο μυθιστόρημα από τήν έμπειρία της δικτατορίας δέν είναι έργο άριστερού συγγραφέα; ('Εννοώ τήν

'Αντιποίηση άρχης του 'Αλέξανδρου Κοτζιά). Γιατί και ό Δημ. Χατζής ούσιαστικά δέν γράφει τίποτα μετά τή δικτατορία εκτός από τό άμφιλεγόμενο εκείνο *Διπλό βιβλίο*; Γιατί τό τελευταίο μεγάλο ή τουλάχιστον σημαδιακό μυθιστόρημα ιδεών της 'Αριστεράς είναι τό *Κιβώτιο* του 'Αρη 'Αλεξάνδρου (γραμμένο στά χρόνια της δικτατορίας);

'Εδώ σταματάω τά έρωτήματα γιατί θά μπορούσα νά συνεχίσω ως τό τέλος της όμιλίας μου και νά μήν πώ τίποτα άλλο. 'Εβαλα τελευταίο τό *Κιβώτιο* —πού άλλωστε, γιά μένα, είναι όριακό έργο— γιατί κατά ένα οξύμωρο σχήμα, στό άδειο κιβώτιο περιέχεται ή άπάντηση — μία άπάντηση τέλος πάντων. 'Η συνείδηση του δημιουργού άγγίζει τό κενό, τό μη περιεχόμενο, τήν άρνηση. Μήπως λοιπόν γι' αυτό δέν βγαίνει καμιά *Αριάγνη*, καμιά *Νυχτερίδα*, κανένας *Σαμπεθά Καμπιλης*; Μήπως γι' αυτό ό Χατζής στριφογυρίζει στις λειψές έμπειρίες του της Δυτικής Γερμανίας και δέν μιλάει γιά τίς φοβερές έμπειρίες του στό βουνό, στην 'Ανατολική Γερμανία, στά ούγγρικά; Μήπως εκείνο που τόν μπλοκάρει και δέν μπορεί νά επαναπατριστεί δημιουργικά είναι αυτό τό άγραφο μυθιστόρημα, τό χάος του Κιβώτιου; 'Ερωτήματα πάλι, που γεννούν άλλα. Τά ίδια ισχύουν ίσως γιά τόν 'Αντρέα Φραγκιά και γιά άλλους. Σέ άντίθεση κατεύθυνση μάλλον, τό ίδιο ισχύει και γιά τό Βασιλικό: από τή λιτότητα, τό λυρισμό και τόν έκρηκτικό ψυχισμό της νεανικής διαμαρτυρίας της δικής του Τριλογίας, πέρασε σέ μία πολυγραφία, σ' έναν πληθωρισμό μυθιστορηματικό παραδοσιακού ρεαλισμού που δέν συγκροτεί τήν 'Ανθρώπινη Κομωδία της εποχής μας. Γιατί όλ' αυτά;

Λειτουργούν κι έδώ μήπως (κι αυτό είναι τό τελευταίο μου έρώτημα) οι ίδιοι ψυχικοί μηχανισμοί άμυνας που κάνουν νά μήν ύπάρχει κανένα άριστούργημα ή κανένα μεγάλο έργο από τήν έμπειρία των χιτλερικών στρατοπέδων συγκέντρωσης ή από τό άρχιπέλαγος Γκουλάγκ; Τά έρωτήματα αυτά ξεπερνάνε βέβαια τό θέμα μας. Τά διατυπώνω γιά νά πώ ότι ή δημιουργική παρέμβαση στην κουλτούρα είναι πρόβλημα άλλης φύσης και κλίμακας από τήν πολιτιστική πολιτική. Και, άσφαλώς, ή δεύτερη, όταν έχει αξιώσεις κηδεμονίας μόνο άρνητικά έπηρέαζει τή δημιουργία.

Ἄς ἔρθουμε τώρα στὴν πολιτιστικὴ πολιτικὴ. Φαινόμενα μόνο μπορούμε νὰ θίξουμε κι ἐδῶ, καὶ μόνο ἐπιφανειακά. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Μανώλης Ἀναγνωστάκης αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσει μὲ ποιά ἔννοια ἡ συζήτηση αὐτὴ εἶναι «καπελωμένη». Γιατί, γενικά, αὐτό πού ὀνομάστηκε «καπέλωμα», δηλαδή ἡ οἰκειοποίηση γιὰ κομματικούς σκοπούς, ἡ ἐξαργύρωση δραστηριοτήτων, ὀνομάτων κ.λπ. εἶναι ἕνα φαινόμενο πού χαρακτηρίζει τὴν πολιτικὴ σ' αὐτό τό χώρο — ἰδιαίτερα τὴν Ἀριστερά — μαζί μὲ τὴν τάση κηδεμονίας τῆς κουλτούρας. Τὰ «κινήματα» τὰ πολιτιστικά, οἱ «φορεῖς», οἱ ἐκδηλώσεις, ἀλλὰ καὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ καλλιτέχνες σάν φυσικά πρόσωπα γίνονται κάτι σάν τραπεζογραμμάτια ἐπιρροῆς, ἀκτινοβολίας ἢ ἀπλῶς ψήφων, καὶ πλύσης ἐγκεφάλου.

Φυσικά, τὸ ἀριστερό κόμμα στὴν ἐξουσία σήμερα ἔχει πρὸς τό σκοπὸ αὐτό στὴ διάθεσή του τό κράτος, τό εἰδικὸ ὑπουργεῖο, ἔχει τὴν ἐκπαίδευση, ἔχει τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης (τὰ ὅποια χρησιμοποιεῖ ὅπως χρησιμοποιεῖ) καὶ ἄλλα πολλά. Ἄλλοι ἔχουν μικρότερα μέσα ἄλλα ὄχι εὐκαταφρόνητα. Καὶ τὸ ΠΑΣΟΚ, μέσα ἀπὸ τὸν κρατισμὸ, πού ὀγκώνεται συνεχῶς, καὶ τὸ ΚΚΕ, ἐκτός ἀπὸ τὴν δημαγωγία τοῦ λαϊκισμοῦ, ἀσκοῦν στὸν πολιτιστικὸ χώρο μιά πίεση πού φτάνει τὰ ὅρια τῆς ἰδεολογικῆς τρομοκρατίας.

Ἐπειδὴ βέβαια ζοῦμε σὲ ἐποχὴ ἐκπτώσεων, δὲν ζητιέται πιά ἀπὸ τό δημιουργὸ κάποια αἰσθητικὴ πειθαρχία παρά μόνο ἰδεολογική, οὔτε καν αὐτὴ καλὰ καλὰ, μόνο πολιτικὴ, ἢ καὶ μόνο μιά παρουσία: ὁ διανοούμενος ξόανο, κράχτης πελατείας καὶ μὲ μόνο τό ὄνομά του.

Τὸ κόμμα πού μᾶς φιλοξενεῖ, εἴτε γιατί εἶναι πολιτικὴ μπουτίκ ἀπέναντι σὲ σοῦπερμάρεκετ εἴτε γιατί ἡ ὅποια ἀνανεωτικὴ τάση του προσελκύει τοὺς διανοούμενους πῶς αὐθόρμητα εἴτε, τέλος, γιατί εἶναι κληρονόμος κάποιων προβληματισμῶν (ἐποχῆς ΕΔΑ, Ἐπιθεώρησης Τέχνης καὶ «Ἐπιτροπῆς Κουλτούρας»), ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτὸ του τὴν πολυτέλεια τῆς ποιότητας καὶ τῆς διακριτικότητας, χωρὶς νὰ εἶναι κι αὐτὸ ἀναμάρτητο καπελωτικῶν τάσεων.

Ἐχουμε ἀγγίξει ἔτσι καὶ τό θέμα τῆς στρατεύσης καὶ τῆς ἐπιστρατεύσης τῶν διανοουμένων, θέμα μακρὸ, περιπετειῶδες καὶ ὀλίγο σκοτεινὸ. Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε παρά ἐλάχιστα πράγματα ἐδῶ καὶ σὲ σχέση βέβαια μὲ τό θέμα τῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς. Οἱ σχετικὲς ἰδέες στὴν Ἀριστερά κινοῦνται ἀνάμεσα σὲ Λένιν — Μάο ἀπὸ τὴν μιά καὶ Γκράμσι ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ πρῶτο ρεύμα, πού ἐπιβάλλει τὴν κηδεμονία τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας πάνω στὴν τέχνη, ἀποκρυσταλλώνεται σὲ «σοσιαλιστικὸ ρεαλισμὸ», πού εἶναι αἰσθητικὴ θεωρία καὶ κρατικὸ δόγμα ταυτόχρονα. Τὰ ἀποτελέσματά του εἶναι πασίγνωστα. Ὅ, τι δημιουργήθηκε — ἐλάχιστα δηλαδή — ἢ ὅ, τι ἐπὶ σὴν τὴν χώρα ὅπου κυρίως ἴσχυσε καὶ ἰσχύει ὁ «σοσιαλιστικὸς ρεαλισμός», εἶναι σὲ σχέση εὐθέως ἀνάλογη μὲ τὴν παρέκκλιση ἀπὸ αὐτὸ τό δόγμα ἢ μὲ τὴν δυνατότητα διαφυγῆς τοῦ ἐλέγχου του.

Ἡ σκέψη τοῦ Γκράμσι, ἀντίθετα, ἀναγνώρισε αὐτονομία σὲ πολιτιστικὸ φαινόμενο, συγκέντρωσε τὴν προσοχὴ στὴν κίνηση τῶν ἰδεῶν, ἔφερε ἔννοιες ὅπως *πολιτιστικὴ ἐξουσία καὶ κατάκτηση τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν*. Σ' αὐτὴ τὴν κατεύθυνση κινεῖται λίγο πολὺ ἡ προωθημένη προβληματικὴ τῆς ἀνανεωτικῆς Ἀριστερᾶς. Στὴν ἴδια ἐπίσης κατεύθυνση, ἀλλὰ σὲ μιά πρακτικίστικη καὶ μικροπολιτικὴ ἔκπτωσή της, μοιάζει νὰ τείνει ἡ πολιτιστικὴ πολιτικὴ πού σχεδιάζουν καὶ ἐφαρμόζουν κάποια σοσιαλιστικὰ κόμματα στὴν ἐξουσία.

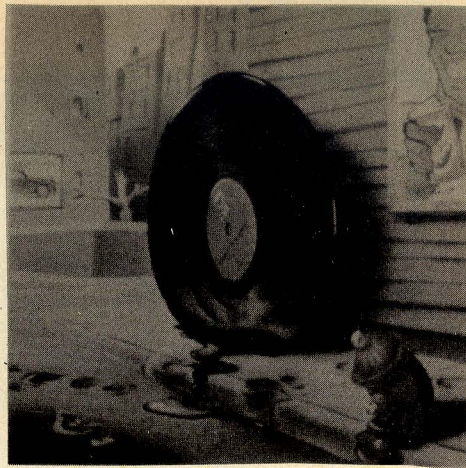
Ἀλλὰ ἡ ἀκτινοβολία τῶν σχετικῶν ἰδεῶν τοῦ Γκράμσι εἶναι τέτοια, πού καὶ συντηρητικὲς πολιτικὲς ἰδεολογίες ἀντλοῦν ἀπ' αὐτές, ρίχνοντας βάρος σὲ *μεταπολιτικὸ*, δηλαδή στὸν ἰδεολογικὸ ἐξοπλισμὸ. Ἐτσι, ἡ νεοδεξιὰ ἰδεολογία στὴ Γαλλία λ.χ. (ἐπιθεωρήσεις *Nouvelle Ecole*, 1965 καὶ *Elements* 1973, Ὁμάδα Ἐρευνῶν καὶ Σπουδῶν γιὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸ Πολιτισμὸ — GREECE) ἔχει κάνει σαφές ὅτι γκραμισιανὲς ἔννοιες σχετικὲς μὲ τὴν ἡγεμονία καὶ τὴν κατάκτηση τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν τὴν ἐνδιαφέρουν πρακτικά. Σ' ἕνα ὁμαδικὸ σύγγραμμα διανοουμένων αὐτῆς τῆς Δεξιᾶς διατυπώνεται ἡ πρόκληση: «Γιατί νὰ μὴν ἔχουμε κι ἕνα γκραμισμὸ δεξιό;».

Μπροστὰ σὲ τέτοια μεταχείριση τῆς κουλτούρας καὶ τέτοιες βουλιμίες, νομίζω ὅτι οἱ διανοούμενοι ἔχουν δικαιολογημένα διλήμματα καὶ ἀποθήσεις ἀπέναντι στὴν στρατεύση. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἡ σύγχυση πού ἐπικρατεῖ στὶς πολιτιστικὲς πολιτικὲς, ἡ ἄκρατὴ ἰδεολόγηση τῶν πάντων καὶ οἱ προσμίξεις ἰδεολογιῶν ἀντιθετικῶν μὲ κριτήρια ὀρτορουνιστικὰ καὶ δημαγωγικὰ περιπλέκουν τό πρόβλημα.

Δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγει π.χ. ὅτι πολλὰ συνθήματα καὶ ἰδεολογήματα τῆς σοσιαλιστικῆς καὶ τῆς δογματικῆς Ἀριστερᾶς σήμερα στὴν πολιτιστικὴ τους πολιτικὴ εἶναι ἐπανάληψη τῶν συνθημάτων τοῦ ναζισμοῦ καὶ ὅλων τῶν ὀλοκληρωτισμῶν: ἐπιστροφὴ στὶς ρίζες, στὶς παραδόσεις, ἐθνικισμός, τοπικισμός, ἀντικοσμοπολιτισμός, ἀναδίπλωση τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἄμυνά του ἀπὸ τὸν πολιτιστικὸ ἱμπεριαλισμὸ (τὸν δυτικὸ, ἐκλεκτικὰ).

Σήμερα νομίζω ὅτι προβάλλει πολὺ ἔντονα ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἐκσυγχρονισμένης πολιτιστικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀριστερᾶς, θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι ἡ Ἀριστερά δὲν μπορεῖ νὰ ἀνανεωθεῖ οὐσιαστικά παρά μόνο ἀπ' αὐτό τό δρόμο. Καὶ ἄξονες αὐτῆς τῆς ἀνανέωσης εἶναι, κατὰ τὴν ἄποψή μου: Ἡ ἀποκρατικοποίηση τῆς κουλτούρας καὶ ἡ ἀποκομματικοποίησή της. Ἡ ἀναθεώρηση τῶν ἀντιλήψεων περὶ κουλτούρας πού ἀντιστοιχοῦν σὲ κλειστὲς οικονομίες. Ἡ ἀναγνώριση τῆς αὐτονομίας τοῦ πολιτιστικοῦ φαινομένου. Καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς δημοκρατίας σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἰδιαίτερα στὴν ἐπικοινωνία καὶ στὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Καὶ τέλος, ὁ ἐκπολιτισμὸς τῆς πολιτικῆς, ἡ παιδεία τοῦ προσωπικοῦ της, τό ἦθος της καὶ ἡ ἠθικὴ της.

ΚΟΚΤΟ ΤΟΥΙΝΣ: «ΤΡΕΖΑ»

Τό *Treasure* (θησαυρός) είναι τό τρίτο κατά σειρά άλμπουμ τών Κόκτο Τούινς. Στο *Γκάρλαντς* πρόβαλε, στό *Χέντ* "Οουβα Χίλς" ξεκαθάρισε και στό *Τρέζα* επιβεβαιώθηκε ή μοναδικότητα ενός απόλυτα προσωπικού ήχου, ενός ήχου πού από μίλια αναγνωρίζεται σάν Κόκτο Τούινς. Καί ξέρουμε πόσο δύσκολο είναι νά ήχει κανείς μοναδικός μέσα στή σημερινή πληθώρα τής παραγωγής τής βιομηχανίας του δίσκου. Κι αν αυτό καμιά φορά συμβεί, εύκολα συγχέεται τό μοναδικό μέ τό καλό και ποιοτικό μόνο και μόνο εξαιτίας τής διαφοροποιητικής του ιδιότητας. Άλλά αυτή ή διαφοροποίηση από μόνη της, στή μουσική τουλάχιστον, δέν αποτελεί στοιχείο - κριτήριο γιά κάποια αξιολόγηση. Τό "This is not a love song" γιά παράδειγμα, παρόλο πού είναι μιά κλασική περίπτωση τραγουδιού μέ αυστηρά προσωπικό στυλ τόσο σέ εκτελεστικό όσο και λειτουργικό επίπεδο, δέν ξεφεύγει από τά όρια του μέτριου ή του βαρετού παρ' όλες τής καλές (κι αυτό μέ κάποιες επιφυλάξεις) προθέσεις του Τζόνι Ρότεν. Οί Κόκτο Τούινς σίγουρα δέν ανήκουν σ' αυτό του είδους τής ιδιαιτερότητας και σίγουρα δέν διαφέρουν απλώς και μόνο γιά νά διαφέρουν. Νομίζω πώς αν ο Σαίξπηρ ζούσε σήμερα δέν θά 'χε αντίρρηση μιά θεατρική παράσταση του "Ονειρου καλοκαιρινής νύχτας" νά συνοδεύεται από τό «Μπιάτριξ» ή τό «Ντόνιμο» τών Κόκτο Τούινς.

Αυτή ή εκατό τοίς εκατό βρετανική πρόταση είναι ίσως ή απάντηση στην άλλη πλευρά του Άτλαντικού, όπου ή άνθηση τών ψυχεδελικών ήχων είναι πανταχού παρούσα. Θα μπορούσε εύκολα νά αποτελέσει μιά εναλλακτική λύση ανάμεσα στις σκοτεινές αναζητήσεις τών Κιούρ και τά σκουπίδια τών επίσημων δισκογραφικών προσφορών.

Τό *Τρέζα* δέν είναι από τους δίσκους πού βγάζουν τή μιά επιτυχία μετά την άλλη, ούτε απ' αυτούς πού σκαρφαλώνουν στις κορυφές τών καταλόγων επιτυχιών, ούτε, ακόμη, απ' αυτούς πού οι εταιρείες διαφημίζουν κατά κόρον από τό ραδιόφωνο και τήν τηλεόραση. Είναι όμως ένας δίσκος πού ακούγεται ολόκληρος απ' τήν αρχή μέχρι τό τέλος, χωρίς νά χρειαστεί νά προχωρήσεις τή βελόνα του πικάπ από τό πρώτο στό τέταρτο κομμάτι, γιά νά μήν ακούσεις τις μετριότητες πού παρεμβάλλονται.

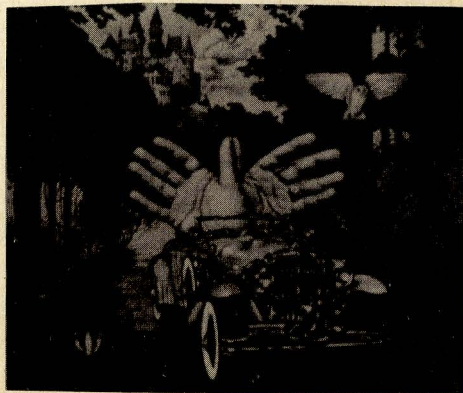
Αν μέ ρωτούσατε νά σάς πω τί μουσική ακριβώς κάνουν οι Κόκτο Τούινς, δέν θά μπορούσα εύκολα νά σάς απαντήσω, γιατί πραγματικά δέν ανήκουν σέ γνωστές σχολές και καθιερωμένα είδη. Όμως φανταστείτε κάποιο φωτεινό ανοιξιάτικο μεσημέρι στην έξοχή, έναν κήπο μέ πελώριες λεύκες και σιντριβάνια κι ανάμεσά τους πολύχρωμα κρυστάλλινα ρυάκια. Τό άτμοσφαιρικό *Τρέζα* σάς παίρνει μαζί του μακριά από τό κρύο διαμέρισμα τής πολυκατοικίας σας, είναι οι μεταμορφωμένοι ήχοι τών ρυακιών, μιά μεγάλη πεταλούδα πού αίωρείται ανάμεσα στις λεύκες μέ σάς στά φτερά της. Υπάρχει τέτοια άρμονική σύνδεση τής φωνής και τών όργάνων, πού καμιά φορά δυσκολεύεται νά πείς πού σταματάει τό ένα και πού αρχίζει τό άλλο.

Τό *Τρέζα* είναι ή πιό ολοκληρωμένη δουλειά τών Κόκτο Τούινς και συνιστάται άνεπιφύλακτα στά ευαίσθητα, ρομαντικά άτομα πού έχουν καλές σχέσεις μέ τά βρετανικά νεοψυχεδελικά ακούσματα τών Έκο εντ δέ Μπάνιμεν ή τών Τιαντροπ Έξπλουντς, χωρίς νά συγγενεί μουσικά μέ αυτά τά τελευταία.

Είναι ένα δίσκος «διαφυγής», και όλα αυτά τά γυναικεία όνόματα μακρινών τόπων και εποχών πού θυμίζουν κάστρα μέ ιππότες και θρύλους κάθε άλλο παρά σέ προσγειώνουν στις σύγχρονες αστικές ζούγκλες του δυτικού κόσμου. Ξεχάστε ότι δήποτε έχει σχέση μέ μηνύματα, κοινωνική κριτική, καταπίεση και άγχος. Σέ τέτοιες περιπτώσεις καταφύγετε σέ πιό σκληρές λύσεις, όπως στους εξαιρετικούς Μόμπ γιά παράδειγμα. Οί κυνηγοί επιτυχιών από τήν άλλη θά άγνοήσουν επιδεικτικά τό *Τρέζα*, γι' αυτό και δέν θά ναι παράξενο αν στην Ελλάδα κυκλοφορήσει σέ περιορισμένα αντίτυπα.

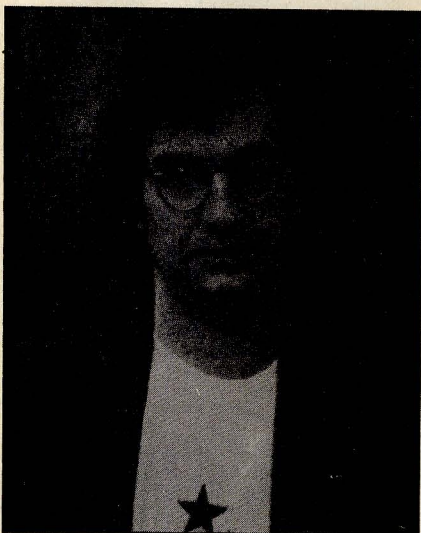
Τό *Τρέζα* άσφαλώς δέν είναι άνεκτίμητο διαμάντι. Σίγουρα όμως είναι ένα στολίδι ακριβού γοστού.

Σπύρος Χυτήρης

Πίσω, στή σκληρή πατρίδα

«Παρίσι, Τέξας» του Βίμ Βέντερς

Η περιπλάνηση έχει ένα μικρό ειδικό βάρος: τή μοναξιά. Οί σταθμοί της δέν ανεφοδιάζουν, ούτε ξεκουράζονται — άπλως παραγεμίζουν τήν ίδια τή μυθολογία της μέ εικόνες κι άποσπάσματα. Κι έρχεται κάποια στιγμή πού τό ταξίδι τελειώνει, οί ράγες χάνονται στήν άμμο κι ή επιστροφή δέν είναι πιά περιπλάνηση άφου σημαδεύεται από βέβαιες μνήμες.

Η περιπλάνηση είναι μιά πράξη χαμού αλλά και μιά πράξη έλπίδας. Κρύβει έναν άγριο πόθο, ένα όραμα βίαια καταργημένο πού αυτοκαταστροφικά προσπαθεί νά έξορκιστεί. Σνήθως μάταια. Σχεδόν πάντα τυφλά.

Πόσο άντέχει ένας άνθρωπος νά τρέφει τά όνειρα πού τόν ξεπερνούν μέ τήν ίδια τή ζωή του; Ποιά στιγμή σκύβει τό κεφάλι έξαίσια ήττημένος; Και τότε, έντελως άπροσδόκητα, ανακαλύπτει στήν καρδιά της έρήμου τό Έλδοράδο του;

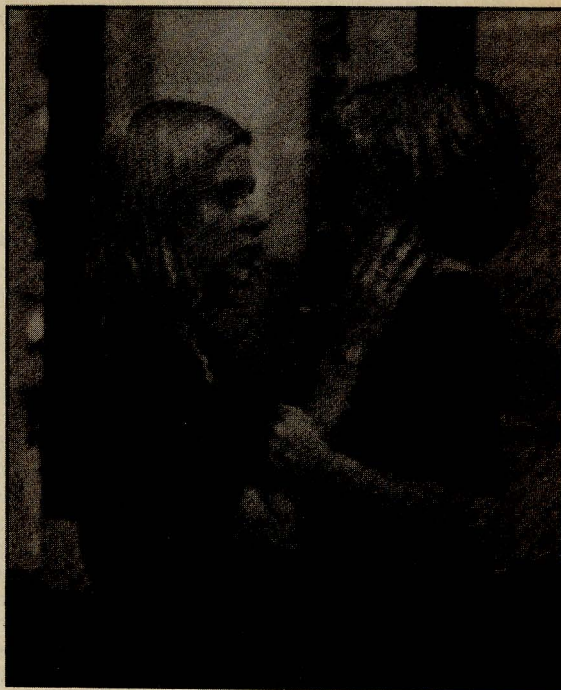
Ο Βέντερς τό καλοκαίρι κλείνει τά σαράντα: άκριβώς δεκαπέντε χρόνια άφότου γύρισε τήν πρώτη ταινία του: *Καλοκαίρι στήν πόλη*. Και φαίνεται ότι επιστρέφει σ' αυτήν έχοντας γνωρίσει καλά τό κλειδί πού τόν έβγαλε στό δρόμο: τόν άμερικανικό κινηματογράφο. Έχοντας γνωρίσει καλά τούς μηχανισμούς, τή γιγαντιάία βιομηχανία πού τόν κινεί, τόν

παντοδύναμο κοινό νου πού τόν έλέγχει.

Άλλά άν δέν πάσχιζε γιά τέσσερα απογοητευτικά χρόνια νά διηθήσει τόν θεμελιακό γι' αυτόν λόγο του Χάμετ στήν κρισάρα του άμερικανικού γούστου, ίσως δέν υπερέβαινε ποτέ τήν έμμομη κινηματογραφοφιλία του γιά νά φτάσει στίς *καθάρές*, άμερικάνικες εικόνες του *Παρίσι, Τέξας*. Η τριβή μέ τά εργαλεία του όνειρου άποκάλυψε και διέλυσε τίς άφελείς (και λίγο αθάίρετες) συνεπαγωγές της κινηματογραφοφιλίας χαρίζοντάς του — όχι χωρίς σκληρότητα — τό άπλο σαν ψέμα δίδαγμα του άμερικανικού κινηματογράφου: Νά διηγείσαι ιστορίες, «νά άφηγείσαι χωρίς προϋποθέσεις ή ένδοιασμούς».

Αυτό άκριβώς είναι τό *Παρίσι, Τέξας*: Μιά άριστουργηματική πλαστογραφία του άμερικανικού σινεμά πού διέτρεξε δλόκληρη τή σημειολογική διαδρομή της άνάγνωσής του πριν «ανακαλύψει» τήν άφοπλιστική του άπλότητα, πέρα από σημεία και μνήμες. Άλλά ποτέ δέν θά είναι μιά άμερικανική ταινία: άκριβώς γιατί βγαίνει από μιά βασανιστική έπιρροή και άσκηση, από μιά διαρκή περιπλάνηση δεκαπέντε χρόνων σέ άναζήτηση της ρίζας της.

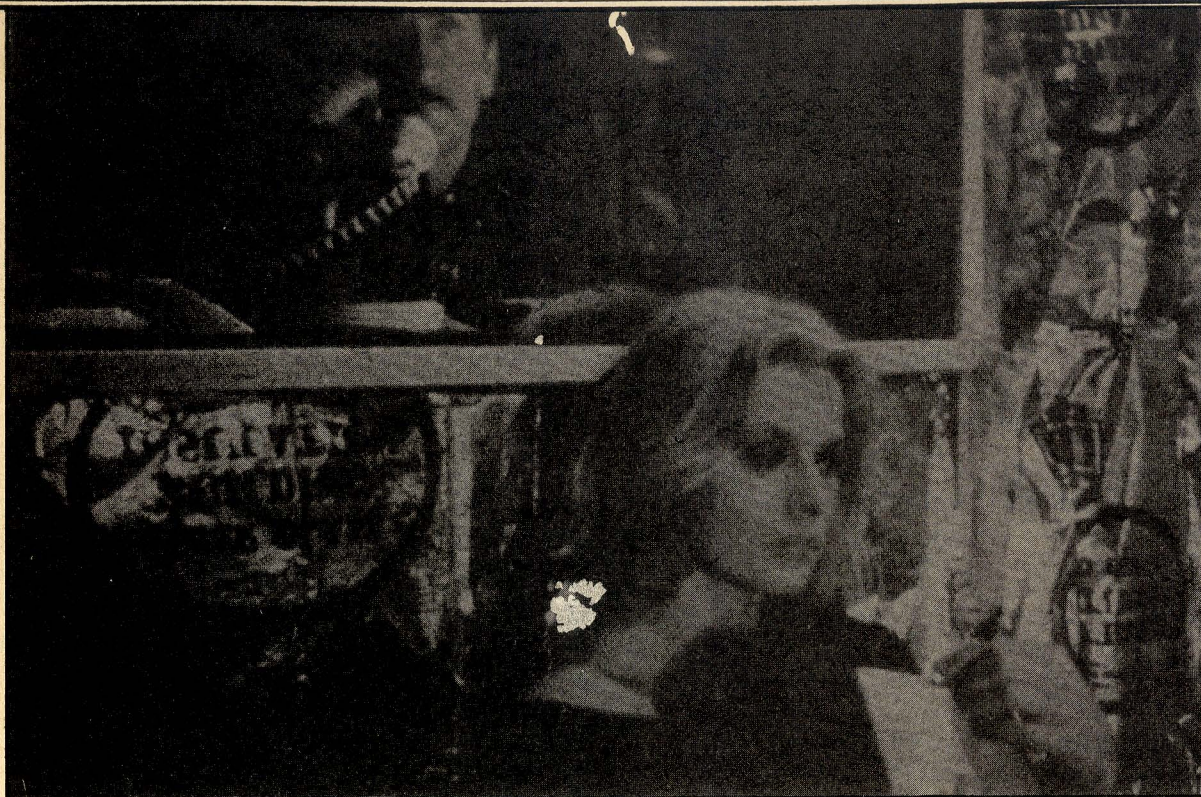
Δεκαπέντε χρόνια ο Βέντερς μιλούσε γι' αυτή τήν άναζήτηση. Τώρα μιλάει γι' αυτή τή ρίζα: «Μ' αυτή τήν ταινία μου τελειώνω μέ τήν Άμερική, πού μ' έχει ά-

πασχολήσει σέ τόσες ταινίες μου. Στήν πραγματικότητα είναι ή πρώτη μου ταινία γιά τήν ίδια τήν Άμερική κι όχι γιά τίς δικές μου σχέσεις μέ τήν Άμερική. Η ταινία μου αυτή είναι ή πιό άμερικανική. Τώρα αισθάνομαι τήν άνάγκη νά μιλήσω γερμανικά, νά μιλήσω γιά τή Γερμανία. Τό *Παρίσι, Τέξας* θά είναι ή τελευταία μου άμερικανική ταινία. Τουλάχιστον γιά ένα μεγάλο διάστημα».

Στό φίλμ αυτό ο Τράβις άναζητά στή Δύση της Άμερικής τό σημείο πού ή μητέρα του τόν συνέλαβε. Είναι ή πρώτη φορά πού κάποιος βρίσκει αυτό πού ζητά σέ φίλμ του Βέντερς. Άκόμα κι άν είναι κάτι προκλητικά άδιάφορο και ξένο: ένα περιφραγμένο χωράφι έρήμου πού τό σκιάζει τό πέταγμα του όρνεου, μιά φωτογραφία πολαρόιντ άνάμεσα σέ άλλες, οίκογενειακές, πού προσκαλούν κι αυτές σέ ένα παράλληλο όδοιπορικό.

Μπορεί ο Βέντερς νά άνοίγει και νά κλείνει μόνος τά προσωπικά του κινηματογραφικά κεφάλαια, αλλά — έδω έγκειται ή όμορφιά του — θέλει πάντα νά τά έπενδύει μέ έναν σπάνιο ποιητικό στοχασμό πού τέμνει μέ άγάπη άλλες πικρές, δικές μας ιστορίες. Τό *Παρίσι, Τέξας* πέρα από δλοκλήρωση του μοναχικού ταξιδιού του, είναι μαζί έξαιρετη σπουδή πάνω στή φύση και λειτουργία της οίκογένειας, τών ρόλων πού διαμοιράζει και τών ταυτοτήτων πού παράγει ή άμερικανική κοινωνία, στίς έξαρτημένες και έξουσιαστικές σχέσεις του έρωτα, τήν άρχέτυπη μορφή της στοργικής μητέρας. Κι είναι αυτή μιά τόσο βαθιά κι άληθινή συμπάθεια πού μπορεί νά κάνει τόν πρωταγωνιστή Χάρι Ντίν Στάντον νά δηλώνει: «Ποτέ δέν είχα οίκογένεια σέ όλη μου τή

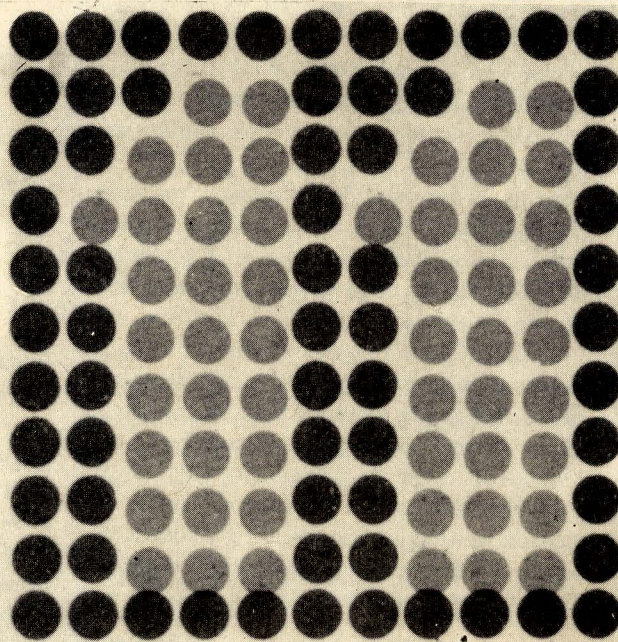
ζωή. Έκανα ένα δύο παιδιά στη ζωή μου, αλλά δέν είμαι παντρεμένος και αισθάνομαι ότι μου λείπει. Γι' αυτό στην ταινία δέν παίζω είναι ένα προσωπικό ψάξιμο και απογοητευτήκα απ' τό τέλος της ταινίας γιατί δέν μπορούσα νά επιστρέψω στη γυναίκα και τό παιδι μου. Αισθάνθηκα χαμένος, όταν ο Βίμ μου είπε πώς δέν μπορούσα νά έχω οικογένεια, έπρεπε νά φύγω. Γι' αυτό δέν προσποιόμουνα. Αισθάνθηκα πραγματικά πληγωμένος».

Μπορεί νά τόν παρηγορήσει άραγε τό ότι έτσι χαμένος νιώθει και ο Βέντερς μετά απ' αυτή τήν ταινία; Τό ότι ή ολοκλήρωση αυτού του ταξιδιού, αυτής της περιτάνησης, καταλήγει σέ ένα παράξενο συχασμό, σέ μιά διευθέτηση, σέ μιά τυπική επιστροφή στην Ίθάκη; Κι άκόμα τό ότι «τουλάχιστον για ένα μεγάλο διάστημα» ο γενέθλιος τόπος των ονείρων θά καταργηθεί θεληματικά. Έστω κι αν οι μνηστήρες ξεπαστρεφτούν σέ μιά νύχτα;

Άν και τά όνειρα ποτέ δέν καταργούνται παραμερίζονται στό σκοτάδι ώσπου νά παιχτεί ένα προκλητικό καλλιτεχνικό στοίχημα και μετά διεκδικούν όδυνηρά τό χαμένο τους χρόνο.

Κι αυτό είναι ή μεγαλύτερη εκδίκηση τους όταν ο χρόνος έχει επικίνδυνα λιγοστέψει ή, έστω, συσσωρεύσει τήν πίκρα από σαράντα καλοκαίρια στην πόλη.

Στάθης Τσαγκαρουσιάνος

POP ELEVEN

POP ELEVEN

Τό καλύτερο δισκάδικο στην Άθήνα
πολλές επιλογές δίσκων
ανεξάρτητες παραγωγές
άποκλειστικές εισαγωγές

ΠΙΝΔΑΡΟΥ ΚΑΙ ΤΣΑΚΑΛΩΦ, 1ος ΟΡΟΦΟΣ
ΤΗΛ. 3630868

‘Σύμφωνοι, θά πεθάνουμε όλοι μας· άλλά προς τί;’

ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ, ‘Ημερολόγιο ενός άθεατου’ Απριλίου, “Υψιλον, 1984

Πόσο μπορούμε νά πιστεύουμε τούς ποιητές;

Πόσο μπορούμε νά πιστέψουμε τόν ‘Οδυσσεά’ Ελύτη, πού κάποτε μάς βεβαίωσε πώς ‘στό μυχό τής ψυχής του άράζει στόλος άστρων’ και ‘μέ τό λύχνο του άστρου τούς ούρανούς γυρίζει’, και τώρα μονολογεί: «Κάπου, φαίνεται, θά διασκεδάζουν... Μπορεϊ και μακριά πολύ μέσα στών ούρανών τ’ άποκαΐδια, τήν ‘Ανδρομέδα, τήν ‘Αρκτο ή τήν Παρθένο...»;

Πόσο πράγματι μετρούν τά λόγια τουτα:

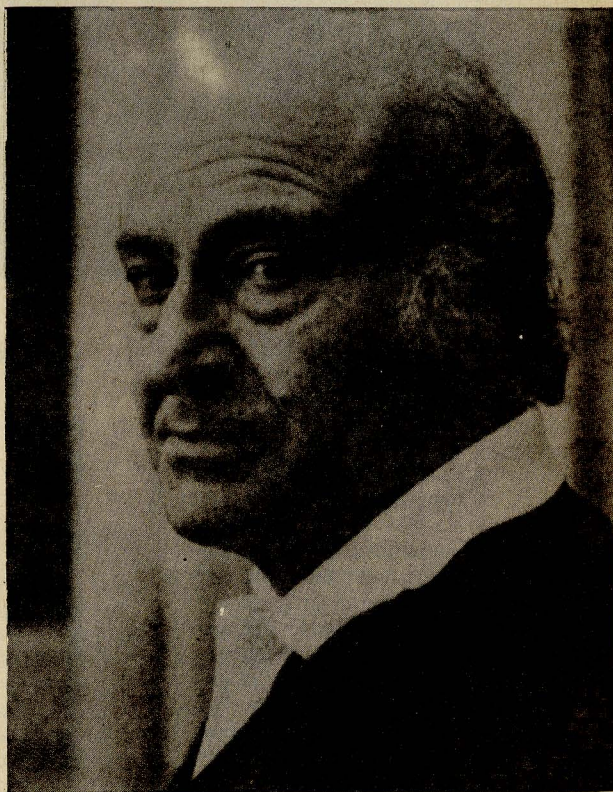
έχω τόσο πολύ άποξενωθεί από τίς συγκινήσεις, πού ξαναβρίσκει ο έξωτερικός κόσμος τήν ίσορροπία του και τήν όμαλή του διάταξη

όταν, στ’ αυτιά μας άντηχούν ακόμη οί διαβεβαιώσεις του ποιητή πώς ‘έκόλπωσε τίς εὐωδιές’, ‘τάισε τά λουλούδια χίτρινο’, ‘βουκόλισε τούς λόφους’, ‘έπυροβόλησε τήν έρημιά μέ κόκκινο’;

Γιατί ο ‘Οδυσσεάς’ Ελύτης έχει τόσο έκτεθει πολιτικά, έχει τόσο δουλέψει για τό λόγο πού εὐαγγελίζεται τό Μαΐστρο, τήν ‘Αμοργό, τό άγρίμι τής μυρτιάς και τό χρυσοκύανο του Γαλαξία σελάγισμα, έχει δηλώσει τόσο κατηγορηματικά πώς ‘θά ρίξει άνάσκελα τόν Μάη, θά τόν σφίξει στά μπράτσα του, θά τόν δείρει, θά τόν σπαράξει’, μά και πρόσφατα πώς ‘τίς νύχτες είχε νόημα — τό ‘δινε σ’ όλα τ’ άηδόνια’ και ‘στήν εὐνή των βοτάνων βύζαινε τή λουίζα’, ώστε μέ δυσκολία πολλή και έκπληξη βαθιά τόν παρακολουθούμε τώρα νά φιλοτεχνεί μιά έφιαλτική εικόνα τής πρωτομαγιάς, μέ ‘πολλά σερνάμενα ή πετούμενα’ τέρατα παρδαλά, ‘έτοιμα όλα τους νά πάν στόν χορό των μεταμφιεσμένων του ‘Αδη’.

Πόσο, λοιπόν, μπορούμε νά πιστεύουμε τούς ποιητές και νά νιώθουμε άσφαλείς, ήσυχοι και χαλαροί, στούς γνώριμους τόπους των οικείων σημείων τους; Και πόσο δικαιούμαστε νά υποβάλουμε τέτοιου είδους έρωτήματα; Ν’ άπαιτούμε άπ’ αυτούς τέτοιου είδους συνέπεια: Νά καταγίνονται πάντα μέ όμότροπα δηλούμενα του κόσμου, καλλιεργώντας συναφή δηλούντα τής γλώσσας;

‘Αδικα, βέβαια, αυτά τά έρωτήματα και οί ένστάσεις, κι ίσως, ακόμη πίο πολύ: άκυρα και άστοχα. Τό όρθό είναι πώς ή συνέπεια (ίδεολογική) πού πρέπει νά περιμένουμε και ν’ άπαιτούμε άπό τούς ποιητές είναι αυτή πού άφορά τήν ‘ίδια τήν ποίηση, όχι τή στάση τους άπέναντι στόν κόσμο, τή θυμική τους ή τή

θεματική τους. ‘Η άμφιθυμία και άστασία των ποιητών, οί σημειακές τους και άλλες μεταλλαγές κι άλλογνώμιες, δέν μπορούν ν’ άποτελέσουν κριτήριο άξιας, άληθείας ή ψεύδους. Οί ποιητές έλέγχονται στό άν προδίδουν ή όχι τήν ποίηση — αυτό πού πάνω άπ’ όλα είναι ταγμένοι νά ύπηρετούν. Τά δηλούντα —τά μόνα πράγματα τής ποίησης— είναι άξιόπιστα ή δέν είναι.

Κι ώστόσο, είναι δύσκολο νά διώξει κανείς τή βαριά σκιά τής δέσμευσης σέ συγκεκριμένες στάσεις, περιεχόμενα και μορφές, πού ακολουθεϊ κατά πόδας ένα καλό και πλούσιο σέ έργο ποιητή — σκιά πού πέφτει και όρίζει και τόν άναγνώστη, όταν ξάφνου, συνηθισμένος σέ άλλου είδους τοπία, άν όχι ήλιόλουστα, πάντως γλαυκά ή πέτρινα, βρεθεί στήν ‘ψύχρα των άνοιχτών κήπων’ και ‘στis έρημιές των νερών του βάλτου’ τής τελευταίας του συλλογής, έτοιμος, μαζί μέ τόν ποιητή του, ‘για τά χείριστα’.

Καλώς ή κακώς, ο ‘Ελύτης επαινέθηκε ή κατηγορήθηκε (πού είναι τό αυτό) ως ποιητής του Αίγαίου, του πέτρινου μεσημεριού, πού ‘τό μέγα μυστήριο στ’ άγκαθόφυλλα μέσα του ήλιου άναζητεί’. Και κακώς παραγνωρίστηκαν, κακώς δέν κρίθηκαν στο

βάθος και τήν έκταση πού θά έπρεπε, άλλα στοιχεΐα του έργου του, σκοτεινότερα ή άπλωσ ανάποδα, από τό 'άλλο μέρος', πού έμφανίζονται σ' όλες του τίς συλλογές, και κατεξοχήν στίς "Εξη και μία τύψεις για τόν ουρανó και στό Φωτόδεντρο, άλλα και στό "Αξιον εστί, συχνά, και κάποια ίχνη ακόμη και στον "Ηλιο τόν ήλιότορα, για να μή μιλήσουμε για τά τελευταΐα του έργα. Κι ακόμη, λάθος και έλλειψη τής κριτικής πού δέν εστιάστηκε σε στοιχεΐα μελαγχολίας και μοναξιάς (μιās ιδιότυπης, έπηρμένης μοναξιάς), πού είναι συνεχώς παρόντα κι έπίμονα σ' όλη του τήν ποίηση, μέχρι και τούτο τό "Ημερολόγιο ενός άθέατου "Απριλίου, πού λυγίζει κάτω άπ' τό βάρος 'εκείνης τής πολύ γνωστής (πού λευκάνθηκε στίς άγριες έρημιές) άπελπισίας'.

"Ομως, αν τό Αϊγαίο έβλαφε κάπου τόν ποιητή, άλλο τόσο και τόν ωφέλησε (κι αυτόν, και μάς και τήν ποίηση). Κι αν τό όνομα του 'Ελύτη δέν φέρνει συνειρμικά στό νοϋ τούς στίχους

Κι όταν, ό ένας του άλλου τρώγοντας τά σπλάχνα,
λιγοστέφει ό άνθρωπος

άλλά 'τά νησιά μέ τό μίνιο και μέ τό φούμο', τό κακό όχι μεγάλο. Κάτι, όπωςόποτε, σημαίνει (και ούτως ή άλλως, κέρδος ύπάρχει) πού αυτά έχουν μείνει στα κρσπεδα τής μνήμης κι όχι εκείνα. Κι άλλωστε, ό ίδιος ό ποιητής δέν θέλησε να συνδέσει τ' όνομά του, και μάλιστα αναγραμμισμένο, δηλαδή κρυφά, μυστικά, δηλαδή βαρυσήμαντα, μέ τόν "Ερωτα, τή Θάλασσα, τή Μαρίνα, τόν "Ηλιο και τήν "Αθανασία;

'Αλλά και πάλι θά 'ταν άδικο και άστοχο να κρίνουμε τήν άξιοπιστία των νέων του ποιημάτων μέ τέτοιες προϋποθέσεις και προκαταλήψεις, όσο κι αν ό ίδιος μάς βοήθησε αρκετά να τίς σχηματίσουμε. "Οπως εξίσου άδικο θά 'ταν αν κι ό ποιητής δέν περίμενε πως οι αναγνώστες του, και μάλιστα οι πιστοί, θά ξαφνιαστοϋν, όταν βρεθοϋν αντιμέτωποι μέ τέτοια μετατόπιση, τέτοια αλλαγή θυμοϋ και πνεύματος, και θά δυσπιστήσουν κατ' αρχήν, ωστόσο ή 'ίδια ή ποίηση τούς παρασύρει και τούς βοηθήσει να κάνουν τό άλμα και να δουν τά ποιήματα ως ποίηση.

Εάφνιασμα, λοιπόν, προκαλεί τό "Ημερολόγιο ενός άθέατου "Απριλίου του "Οδυσσέα 'Ελύτη. Εάφνιασμα πού τά 50 ποιήματα τής συλλογής είναι, σχεδόν όλα, ποιήματα συστολής, ματαιώσης, ανατροπής, μοναξιάς, απάθειας ή βαρυθυμίας, άλλα προπάντων ποιήματα θανάτου. Τι προετοιμασία ύπάρχει, αν ύπάρχει, στην ποίηση και τόν αναγνώστη, γι' αυτή τή ριζική μεταβολή; Τι νύξεις ύπάρχουν στα προηγούμενα έργα;

Στους Προσανατολισμούς, όπου ή ζωή και ό έρωτας οίστηλατοϋν τίς βουλητικές προβολές του ποιητή στον κόσμο, ό θάνατος 'άχρηστεύεται' άπ' τή νεότητα, πού είναι 'πληρωμή του ήλιου', 'αΐμάτινη στιγμή'. "Ο άθώος και έφηβικός λόγος 'νύνει μετέωρες έννοιες' ζωής πού 'παντού μιμείται τόν εαυτό τής'.

Θά πρέπει να φτάσουμε στο "Αξιον εστί και τίς "Εξη και μία τύψεις για να δοϋμε πολλές νύξεις να διατυπώνονται, χωρίς, ωστόσο, και πάλι, ν' αντιμετωπίζεται ό θάνατος σαν άπτή και άφευκτη πραγματικότητα, σαν όξυ και φριχτό ένδεχόμενο. Είναι μάλλον ή έννοια του θανάτου (πού όρίζεται σαν ένα από τά τέσσερα μεγάλα Κενά στη γη και τό σωμα του ανθρώπου), είναι ό

θάνατος ως ρήγμα και αναίρεση τής ζωής, όχι τό γεγονός του, προκείμενο ή άμεσα επικείμενο, πού έναΐει κάποιους παρεμβατικούς άλλα όξεις λόγους του ποιητή πού αισθάνεται 'στά χέρια του θανάτου άχρηστο σκεϋος'. "Ο τόνος είναι θριαμβευτικός κι άναστασιμος, ό ποιητής 'ό νικήσαντας τόν "Αδη', κι ό θάνατος (κι αυτός κι ό άλλος) καταλύσιμος, γιατί τό 'χέρι του χαρίζει τή Ζωή και ό ύπνος δέν ύπάρχει'.

Τά στοιχεΐα πού είσαι, /ήμέρες και νύχτες,
ήλιοι κι αστέρες, θύελλες και γαλήνη, /άνατρέπω
στην τάξη κι έναντίον τά βάζω /του δικου μου
θανάτου, πού σύ τόν θέλησες.

"Η δριμύτητα τής διατύπωσης άπηχεί τόν (τραχύτερο, όπωςόποτε) λόγο, σ' ένα πρώιμο ποιήμα του, ενός μεγάλου "Αγγλου μεταφυσικού ποιητού, του Τζών Ντάν:

But I'll undo the world by dying.

(Μά θά ξεκάνω τόν κόσμο πεθαίνοντας.)

"Αν ύπάρχει έδω κάτι κοινό είναι ό άφελής και δραστικός λόγος, πού τόν ύπαγορεύει μια άκατανίκητη αΐσθηση ζωής κι ένα πνεϋμα αντίστασης, μια έγωπαθής εναντιολογία πού, ωστόσο, στον 'Ελύτη δέν γίνεται και φιλέκδικο πάθος (παρόλο πού άργότερα θά πει πως 'άπ' τά χείλη του εξαρτάται ό κόσμος').

"Ηδη όμως στο Φωτόδεντρο πέμπεται τό μήνυμα πως 'ή τάξη δέν πρόκειται ν' ανατραπεί', και τό σήμα, όσο ασθενές κι αν είναι, είναι αρκετό για να προκαλέσει ρίγος:

'Αλλά τί να 'ναι αυτό πού χαμηλά περνάει κι
ανάτριχιάζει

Σάν άλλον κόσμο πού έφτασε αεράκι;

Θάρρος: ό θάνατος αυτός είναι

Στήν παπαρούνα τήν πλατιά

και στο λιανό-λιανό χαμομηλάκι.

Αυτή ή άλλη πραγματικότητα κάνει όλο και πιο έντονη πιά τήν παρουσία της στα έπόμενα έργα, άλλα οι αντίστασεις είναι άκόμα ισχυρές και οι άπόπειρες υπέρβασης γενναίες, και στο Μονόγραμμα και στη Μαρία Νεφέλη:

κι οι χιλιάδες ύστερα χρόνοι, μ' άκοϋς
λαμπερά θά μάς κάνουν πετρώματα
κι ακόμη

ό μόνος θάνατος ό μόνος είναι αυτός
πού έφτιαξαν μέ τό νοϋ τους οι άνθρωποι

'Ωστόσο, στο τωρινό "Ημερολόγιο ενός άθέατου "Απριλίου, όλα μεταβάλλονται άρδην: ό θάνατος είναι τώρα 'γεγονός πού επικείται', ή άποδοχή του άπρόθυμη άλλα πλήρης μέχρι παραιτήσεως, ό τόνος ελάσσων, ή στιχική άνάσα ήρεμη και κανονική, ό λόγος βραχύς, φαιός, και συχνά αδιάφορος. Κι ωστόσο, ή εικονική είναι γνώριμη, ή εικόνα έξουσιάζει και πάλι τό στίχο, κι ό ποιητής, πιστός στην έντολή πού κάποτε έθεσε
—ανάγκη να μετατρέπομαστε κάθε στιγμή σε /είκόνα—

ὄχι μόνο ἀνιχνεύει καί ἀποπειράται νά ζωγραφίσει νέους τόπους εἰκόνων, ἀλλά καί μέ τήν ἴδια, χαρακτηριστική του δεξιοτεχνία:

«Ὀλοένα τ' ἄλογα μασοῦν λευκά σεντόνια κι ὀλοένα εἰσχωροῦν θριαμβευτικά μέσα στήν Ἀπειλή».

«Δροῦς, ὄξιές, βαλανιδιές, ἀκούω νά σέρνονται στή σκεπή τῆς παλιᾶς καρότσας ὅπου ρίχθηκα ὅπως ὅπως νά φύγω».

«Κάπου κλαῖνε καί θολώνει μεριές μεριές ὁ ἀέρας».

«Καί συχνά κάθομαι τ' ἀπογέματα ἔξω στό πεζούλι καί κρατιέμαι στίς κακοκαιρίες ὅπως τό γεράνι».

«Κομμάτια σπίτια πού ἐπιπλέουν, μπαλκόνια μέ μπροστά στό κοντάρι τους, ὁ ἀέρας».

«Πάλι μέσ στήν κοιλιά τῆς θάλασσας τό μαῦρο ἐκεῖνο σύννεφο πού ἀνεβάζει κάπνες ὅπως φωνές ἐπάνω ἀπό ναυάγιο».

Ἡ διάθεση καί ἡ ὀπτική μπορεῖ νά εἶναι διαφορετικές (ἄν καί προεικασματα ὑπάρχουν στό παλαιότερο ἔργο του), οἱ εἰκόνες ψυχρότερες καί πικρότερες, ἢ καί ἄτερπνες, ἀλλά τό χέρι εἶναι τό ἴδιο ἐκεῖνο 'δεξιό' χέρι πού 'βουτοῦσε στό σεμνό τενεκέ μέ τό χρωμα' καί τώρα ζωγραφίζει 'κεῖνο πού τό πονεῖ δαιμονικά' — ὄχι τό σπαράγγι καί τό ριθιό καί τό σγουρό περσέμοιο, ἀλλά 'μεγάλες σάπιες ἀνεμῶνες τοῦ νεροῦ', νουφαρα καί ναρκίσσους. Τά σημεῖα μπορεῖ νά 'ναι διαφορετικά, ὁ χαρακτήρας τοῦ αἰσθήματος ἄλλος, ἀλλά ἡ φαντασία ἡ ἴδια. Τά σπίτια πού 'ἀκουμποῦσαν γλυκά τό 'να στ' ἄλλο', ἔγιναν τώρα 'κομμάτια πού ἐπιπλέουν'. Τό πέτρινο, ἐκτυφλωτικό πεζούλι ὅπου στεκόταν ἡ Μυρτώ, γίνεται πεζούλι μισοκατεστραμμένης πόρτας ὅπου κάθεται ὁ ποιητής καί κρατιέται στίς κακοκαιρίες. Κι ἕνα 'στῆθος βράχου' πού ὀρθώθηκε 'γιά νά χαράξει ἐκεῖ τά σπλάχνα τῆς ἡ ἐλπίδα, μέ φωτιά μέ λάβα μέ καπνοῦς' ἔγινε 'στήν κοιλιά τῆς θάλασσας, τό μαῦρο ἐκεῖνο σύννεφο πού ἀνεβάζει κάπνες, ὅπως φωνές ἐπάνω ἀπό ναυάγιο'. Ἡ παγανιστική ἀθωότητα τοῦ νῦν καί ὁ χρυσός αἰώνας τοῦ αἰέν δίνουν τή θέση τους στήν ἐφιαλτική πρόοδο τοῦ ὀλοένα — ἐπιρρήματος, οὕτως ἢ ἄλλως, δεινοῦ καί ἐπίφοβου, πού ἐμφανίζεται τώρα μέ μεγάλη συχνότητα.

Στίχοι ὅπως οἱ παραπάνω ὄχι μόνο πιστοποιοῦν τήν ταυτότητα τοῦ δράστη, ἀλλά καί συνιστοῦν καθαυτοί νέα καί ἀξιόπιστα σημεῖα. Κάτι παραπάνω: εἶναι στίχοι καλοί, *κέρματα* ἀπεφθης γλωσσικῆς ὕλης πού μποροῦν μέ σιγουριά ν' ἀποθησαυριστοῦν.

Ἡ ποίηση τοῦ *Ἡμερολογίου*, ὅπως κι ὅλη ἡ ποίηση τοῦ *Ὀδυσσεά* Ἐλύτη, φέρει ἔκτυπα τά χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου καί τοῦ ἐγώ. Ὁ ἴδιος, ἄλλωστε, ποτέ δέν ἀκολούθησε τήν ἐντολή τοῦ Ἐλιοτ γιά τόν καλλιτέχνη, πού πρέπει συνεχῶς ν' ἀποσβῆνει τήν προσωπικότητά του. Ἀνήκει στούς 'ρομαντικούς' (ὅπως καί οἱ ὑπερρεαλιστές καί οἱ μπήτ), ὄχι στούς 'νεοκλασικούς' τῆς νεώτερης ποίησης. Εἶναι κατεξοχὴν λυρικός, κι ἀκόμη, νιώθει 'πολιτικός τοῦ ὁράματος', ἢ, καθῶς λέει ὁ Σέλλεϋ γιά τούς

ποιητές, 'ἱερέας μιᾶς ἀσύλληπτης ἔμπνευσης, κάτοπτρο γιγαντιαίων σκιῶν πού τό μέλλον ρίχνει πάνω στό παρόν':

Πρέπει νά βγάλω τά ἄμφια, νά φορέσω πάλι τόν χρυσό μου θώρακα καί νά βγῶ μέ τή ρομφαία στό χέρι.

Ἔτσι, ἡ 'ἐρωτοπαθής' ψυχὴ του θά τόν σύρει καί ἐδῶ κάποτε σέ ἐγωπαθητικές ἀκρότητες, διαστολές καί ὑψηλοῦς τόνους, πού ἡ γλωσσική τους κύρωση δέν εἶναι ἐξίσου ἰσχυρή (μπορεῖ καί λόγω τῆς συντομίας τῶν ποιημάτων) ὥστε νά ἀποσπάσει τήν κατάφαση καί/ἢ συγκίνησή μας:

Κεῖ πού ἀνέβαινα τό στενό, βρεμένο καλντιρίμι — πᾶνε κάπου τρακόσια τόσα χρόνια — ἔνωσα ν' ἀρπάξομαι 'διά χειρός' Ἰσχυροῦ Φίλου καί, πραγματικά, ὅσο νά συνέλθω, ἔβλεπα νά μ' ἀνεβάζει μέ τίς δύο γιγάντιες φτεροῦγες τοῦ ὁ Δομήνικος, ψηλά στούς οὐρανοῦς του

κι ἄλλοῦ

Ἔγινε χιλιάδων ἐτῶν καί ἤδη χρησιμοποιῶ τή Μινωική γραφή μέ τόση ἄνεση πού ὁ κόσμος ἀπορεῖ καί πιστεύει στό θαῦμα.

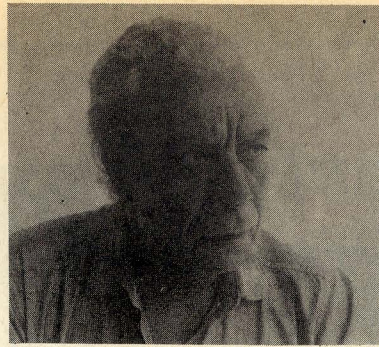
Τό εὐτύχημα εἶναι ὅτι δέν καταφέρνει νά μέ διαβάσει.

Τό 'ἄλλοθι' τοῦ τελευταίου στίχου (παρορμητικοῦ καί ἐπηρμένου, δίσημου, ἀλλά καί ἀφελοῦς) εἶναι εὐτύχημα πού καταρρίπτεται εὐκόλα ἀπό τήν ἐνάργεια καί ποιητική πεισμονή δεκάδων ἄλλων στίχων, μά καί πολλῶν ποιημάτων.

Ὁ ποιητής εἶναι πολύ πιό σωστός καί πειστικός στούς χαμηλοῦς τόνους (πού, ἐξἄλλου, κυριαρχοῦν), στήν ἀθυμία του, στήν ἀπορία καί μοναξιά του, στή νοσταλγία ἐνός ἀνεκλάητου Παράδεισου, στή ματαίωση τῆς ἀπόπειρας νά ἀναιρέσει 'τό Δέν καί τό Ἀδύνατον τοῦ κόσμου τούτου':

Ἔχω κάνει ἐργάτης ἐδῶ σ' αὐτά τά μέρη
χρόνους πολλοῦς κι ἀπόμεινα μέ καμένα τά δάχτυλα
πάνω στήν ὥρα πού ἤθελα λιγάκι ἀκόμη
νά δῶ ἀπό πέρα πῶς ἀνθίζουν τά νερά
καί πῶς ἀνοίγουν, σιγοπερπατώντας, τήν οὐρά
οἱ Παράδεισοι.

Αὐτό πού προσφέρει καί ὑπόσχεται ὡς δυνατότητα ἡ νέα αὐτή συλλογή εἶναι αὐτός ὁ ἄλλος τόνος, μιᾶ ἠπιότερη στάση καί θέαση, ἕνα ἄλλο βλέμμα, πού ἀντιμετωπίζει τόν κόσμο χωρίς οὐρανομήκεις (ὅσο κι ἄν, κάποτε, τελεσφόρες) ὑπερβάσεις, μά καί χωρίς ἀβρότητες (γιατί 'εἶναι ἀγένεια νά κάνεις τοῦ Χάρου χειροφιλήματα') — ἕνας λόγος, ἐντέλει, ἐνωπιότερος στά πράγματα. Ἡ ἄλλη αὐτή στάση μπορεῖ νά μὴν ἔδωσέ σ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ μεγάλα καί ἐντελὴ ποιήματα. Κι ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, ἄλλωστε, μέ κριτική καί ποιητικὴ εὐστοχία, ἀποκαλεῖ τά ποιήματα τοῦ *Ἡμερολογίου* 'τῆς ψυχῆς ἀποτσίγαρα κι ἀποποιηματάκια'. Ἀλλά αὐτός ὁ ἄλλος τόνος μπορεῖ ν' ἀποφέρει (ὅπως καί ἀπέφερε) μεγάλα κέρδη στὸν βραχὺ καί ἀρτιωμένο λόγο καί στὸν στίχο. Γιατί ἄλλο τό ποίημα κι ἄλλο ἡ ποίηση. Ἡ ποίηση δέν ἐνοικεῖ μόνο στό ποίημα· ἐνδημεῖ, πολύ συχνότερα, στὸν στίχο. Κι ἐκεῖ, κυρίως, ἀσκεῖ μιᾶ σπουδαία λειτουργία τῆς, δωρίζοντας ἕνα χρηστικό κέρμα, πού ἡ μιᾶ του ὄψη ἀποτελεῖ τὴ γλωσσικὴ κύρωση τοῦ αἰσθήματος, κι ἡ ἄλλη τὴν αἰσθητικὴ κύρωση τῆς γλώσσας.

Τό Γαλλικό Ίνστιτούτο τιμᾶ τή μνήμη τοῦ Τσίρκα

Στίχοι μένουν στή μνήμη, ὄχι ποιήματα, καί μέ στίχους συχνά πορευόμαστε, κι ἡ δόξα τῶν ποιητῶν (Καβάφης) εἶναι ὅταν οἱ στίχοι τους μπαίνουν στή φυσική γλώσσα. Ὁ στίχος

Σύμφωνοι· θά πεθάνουμε ὅλοι μας, ἀλλά πρὸς τί;

πού θά μπορούσε νά 'χε γραφεῖ μέ μαύρη μπογιά σέ τοῖχο ἀπό χέρι ἀναρχικό, εἶναι λόγος ἀπρόβλεπτος καί σημαίνων, ἐννοηματικός καί μαζί λυρικός, δηλαδή ποιητικός. Ὅταν δεκάδες στίχοι πάλλουν μέσα στή συλλογή σάν 'ἀόρατες ἀορτές νεροῦ', θά 'μαστε μίξερει ἕως στριμμένοι, ἄν γογγύζουμε (σέ τέτοιους καιρούς ἔνδειας) πού λείπει Τό Ποίημα.

Τό 1976 ὁ Ἐλύτης ἐδημοσίευσε στό περιοδικό *Νέα Δομή* μία σειρά ἐπτά ποιημάτων μέ τόν τίτλο *Καί μέ φῶς καί μέ θάνατον*. Τά ποιήματα αὐτά συμπεριελήφθησαν καί στήν *Ἐκλογή 1935-1977*, μέ τή βιβλιογραφική σημείωση πῶς συγκροτοῦν, μαζί μέ ἄλλες δύο σειρές, τό ἀνέκδοτο ποιητικό ἔργο *Ὁ Μικρός Ναυτίλος*. Τό ἔργο αὐτό παραμένει ἀκόμη στήν ὀλότητα του ἀνέκδοτο. Τά ἐπτά δείγματα πού δημοσιεύτηκαν εἶναι πλήρη ποιήματα, συναφῆ πρὸς ἄλληλα καί πρὸς τόν τίτλο τῆς σειράς: *Καί μέ φῶς καί μέ θάνατον*. Φαίνεται ν' ἀποτελοῦν μέρη ἑνός συνθετικοῦ ἔργου καί μιλάνε γιά τό θάνατο (καί γι' αὐτόν καί γιά τόν ἄλλον), μέ τόνους ὑψηλούς καί μεγάλους διασκελισμούς, συνεχίζοντας τή ρητορική τοῦ *Ἄξιον ἔστί* καί τοῦ *Μονογράμματος*:

Θά φανοῦν ἀργότερα τά ὀστά μου φωσφορίζοντας ἕνα γαλάζιο / πού τό πάει ἀγκαλιά ὁ Ἀρχάγγελος καί στάζει μέ τεράστιους / διασκελισμούς διαβαίνοντας τήν Ἑλλάδα τή δεύτερη τοῦ ἐπάνω κόσμου.

Ἡ βεβαιότητα καί εὐπιστία τούτου τοῦ Μικροῦ Ναυτίλου θά γίνεῖ ἐνδοιασμός καί ἀπορία στους πρόσγειους στίχους τοῦ *Ἡμερολογίου*:

Κεῖθε περνᾶω καί πάω — πού ξέρεις; — γιά μιά κοιλιά γλυκύτερη ἀπ' τήν πατρίδα.

Κι ἄν ἀκόμη ὀλοκλήρωνε ὁ Μικρός Ναυτίλος τό ταξίδι του, δέν θά μπορούσε ποτέ νά σβῆσει ἀπ' τή μνήμη καί νά ἀναιρέσει τό ποιητικό κύρος τῶν τεφρῶν στίχων τῆς *Μεγάλης Τετάρτης*, 22, τῆς τελευταίας τούτης συλλογῆς:

Ὀλοένα οἱ κάκτοι μεγαλώνουν κι ὀλοένα οἱ ἄνθρωποι ὀνειρεύονται σάν νά 'ταν αἰώνιοι. Ὅμως τό μέσα μέρος τοῦ Ὑπνου ἔχει ὄλο φαγωθεῖ καί μπορεῖς τώρα νά ξεχωρίσεις καθαρά τί σημαίνει κεῖνος ὁ μαῦρος ὄγκος πού σαλεύει

*Ὁ λίγες μέρες πρὶν ἀκόμη μόλις ἀναστεναγμός
Καί τώρα μαῦρος αἰώνας.*

** Ἀρης Μπερλῆς*

Υ.Γ. ἐπί τοῦ πιεστηρίου: Οἱ ἐξηγήσεις πού δόθηκαν ἀπό τόν ποιητή γιά τό ἴδιο τό ἔργο του στήν προχθεσινή συνέντευξή του στό *Βῆμα* (καί πού θά μπορούσαν νά λειτουργήσουν ὡς χειραγωγικά τῆς κριτικῆς μέσα καί νά ὀδηγήσουν στήν κλασική «προθετική πλάνη») δέν δεσμεύουν τόν ὑπογράφοντα τοῦτο τό κείμενο καί δέν μεταβάλλουν τίς θέσεις του.

Τό Γαλλικό Ίνστιτούτο σέ συνεργασία μέ τόν *Σύνδεσμο Ἑλλήνων Αἰγυπτιωτῶν* ὀργανώνει *τρεῖς βραδιές-ἀφιέρωμα* στόν *Στρατῆ Τσίρκα* μέ ἀφορμή τά πέντε χρόνια ἀπό τό θάνατό του.

• 11 Φεβρουαρίου, 8.30 μ.μ. Ἀκυβέρνητες Πολιτείες (ἀνάγνωση, μοντάζ). Ἐπιμέλεια: Εἰρήνη Λεβίδη-Χρῦσα Προκοπάκη. Διαβάζουν οἱ ἠθοποιοί: Κίτυ Ἀρσένη, Γιώργος Κέντρος, Λύδια Κονιόρδου, Σοφοκλῆς Πέπας, Ἀλεξάνδρα Σακελλαροπούλου. Ἡ μουσική εἶναι τοῦ Γιώργου Κουρουπού.

• 12 Φεβρουαρίου, 8.30 μ.μ. *Στρογγυλή τράπεζα*. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Τσίρκα στή σύγχρονη λογοτεχνία. Συμμετέχουν: Φίλιππος Δρακονταειδής, Μένης Κουμανταρέας, Χρήστος Μηλιώνης καί Μαρίνα Φανιουδάκη. Τή συζήτηση συντονίζει ὁ Παῦλος Ζάννας.

• 13 Φεβρουαρίου, 8 μ.μ. Ὁμιλία στά γαλλικά τοῦ Γιάννη Μαγγανάρη: Ὁ Στρατῆς Τσίρκα, ὁ συγγραφέας καί ὁ ἀγωνιστής.

ἈΠΌΨΕΙΣ

πού δέν ἀφοροῦν
μόνο τή *Γλυφάδα*

Ἰδρύθηκε πρόσφατα ἡ *Αὐτόνομη Δημοτική Κίνηση Γλυφάδας* ἀπό ἀριστερούς πού δέν ἀντέξαν ἄλλο τή σκέπη πού τοῦς προσέφερε ἡ σέ δημοτικό ἐπίπεδο συνεργασία τους μέ τό ΠΑΣΟΚ. Κυκλοφορώντας τό *πρῶτο φύλλο* τῆς μηνιαίας ἐκδόσης *Ἀπόψεις ἡ Κίνηση* διαπιστώνει ὅτι ὁ ὅρος «λαϊκή συμμετοχή» «εἶναι πολλές φορές κενός περιεχομένου καί ὅτι πρέπει νά ἀναζητηθοῦν τρόποι καί μορφές γιά νά ἀποκτήσει οὐσιαστικό περιεχόμενο», οὐσιαστική προϋπόθεση γιά τό ὅποιο εἶναι «ἡ αὐτονομία τῶν φορέων τοῦ θεσμοῦ ἀπό τήν κεντρική διοίκηση». Ἡ ἴδρυση τῆς Κίνησης καί ἡ ἐκδοση τῆς εφημερίδας ἀποτελοῦν ἤδη μιά *πρώτη μορφή ἀναζήτησης* γιά τήν αὐτόνομη ἀσκηση τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς. Ὅσο γιά τά περαιτέρω, αὐτά θά ἀναζητηθοῦν καί θά συζητηθοῦν σέ ἐκδήλωση πού διοργανώνεται σήμερα στίς 7 τό ἀπόγευμα, στό Πνευματικό Κέντρο τοῦ δήμου Γλυφάδας.

Ἐκδοτικές ἐκδοχές

Πνεῦμα ὑψηλό, μοῦ τάδωσες ὄλα, ὄλα ὄσα ζήτησα. Μάταια τῆ μορφῆ σου δέ μοῦ ἔδειξες στή φλόγα.

(Φάουστ, σελ. 202).

Γιά τὰ ἐκδοτικά μας ἦθη λόγος πολὺς ἔγινε καί γίνεται. Γιά τή βιασὴν δηλαδή καί τὴν τσαπατσουλιὰ, τὴν ξιπασιά καί τὴν προχειρότητα, τὴν εὐκολία καί τὴν κουτοπονηριά ὄλα τοῦτα, σέ συμπλέγματα ποικίλα, πρὸσπαθοῦν νά θεραπεύσουν τὴν ἀπρασία καί ν' ἀντέξουν στὸν ἀνταγωνισμό. Στὴν ἀγορά τῶν ιδεῶν, τὸ βιβλίο-ἐμπόρευμα σφραγίζεται ἀπὸ τὴ μοίρα τῶν προϊόντων ταχείας καταναλώσεως.

Μέ τὴν προσημείωση πὼς δέν ἔχουμε τίς κεραίες μας στραμμένες πάντα — καί μόνο — στὸ κακό καί στὸ μίζερο, ἄς μᾶς ἐπιτραπεί νά ἀναφερθοῦμε δειγματοληπτικά στίς ἀπολήξεις τῆς ἐκδοτικῆς συμπεριφορᾶς οἰκῶν κατὰ τεκμήριο σοβαρῶν.

1. Μᾶλλον πικρὸ ἦταν τὸ γέλιο μας πρὸ μηνῶν, ὅταν πληροφορηθῆκαμε πὼς ἡ κυβέρνησις τοῦ ΠΑΣΟΚ τσοντάρισε τὸ περιβόητο «μετρό» με ἀυτοκόλλητο στίς σελίδες τοῦ Πενταετοῦς Προγράμματος. Τὸ τωρινὸ ἀυτοκόλλητο συνάντησε μόνο τὴν πίκρα. Ἐξηγοῦμεθα: Οἱ ἐκδόσεις «Θεωρία» ἐξέδωσαν πρόσφατα τὸν Φάουστ τοῦ Γκαίτε. Πολλοὶ συγγραφεῖς μας πάλεψαν με τίς λέξεις καί τίς ιδέες τοῦ ποιητῆ, προσπαθώντας νά τίς μετεγγράψουν σέ γλώσσα ἑλληνική: Γεώργιος Στρατήγης (1887), Ἀριστομένης Προβελέγγιος (ἐπίσης τὸ 1887), Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς (1889), Μάρκος Αὐγέρης (1914), Κωνσταντῖνος Χατζόπουλος (1916)...

Τῆ μετάφραση ἀκριβῶς τοῦ Χατζόπουλου ἐπέλεξε γιά νά ἐπανεκδώσει ἡ «Θεωρία». Μόνο πού τὸ ὄνομα τοῦ μεταφρα-

στή τὸ προσθέσανε ἐκ τῶν ὑστέρων μ' ἓνα ἀυτοκόλλητο χαρτάκι: «Κ.(;) Χατζόπουλος». Καμιὰ ἄλλη ἀναφορά στὴν ἱστορία τῆς μετάφρασης καί τοῦ μεταφραστῆ. Καμιὰ ὑποσημείωση γιά ὅποιες ἐπεμβάσεις ἔγιναν· π.χ.: Μεφιστοφελῆς — Μεφιστοφελῆς. Καί καμιὰ ἐπεξήγηση γιά τὴν παράλειψη τῆς ἑμμετρῆς ἀφιέρωσης τοῦ ἴδιου τοῦ Γκαίτε (*Τρεμουλιαστές μορφές ἔρχεστε πίσω/σεῖς πού νωρίς εἶδε ἡ ματιά ἢ θολή...*), πού θά ἔπρεπε νά προτάσσεται τοῦ σώματος. Ἐλπίδα μνήμης ἢ λήθης;

Ὁ ἴδιος ὁ Χατζόπουλος, γνώστης ὄχι μόνο τῆς γερμανικῆς ἀλλὰ καί τῶν δυσκολιῶν τοῦ Φάουστ, σημείωνε (ἀντιγράφουμε ἀπὸ τὴν τρίτη ἐκδοση τοῦ 1932, τοῦ «Ἐλευθερουδάκη», ἐκδοση ἐμπλουτισμένη «μετὰ 17 εἰκόνων τοῦ Χάνς Βίλδερμαν»): «Ὁ μεταφραστῆς γνωρίζει πρῶτος πὼς καί ἡ τωρινὴ μορφὴ δέν εἶναι κείνη πού θά μπορούσε νά θεωρηθῆ σάν ἡ τελειωτικὴ στή γλώσσα μας, καί πὼς ἀπομένει πάντα μιά δοκιμὴ, ἴσως μάλιστα παράτολμη, ὅσο ἡ καθαυτὴ τῆς πρόθεσις δέν εἶναι νά μεταφράσῃ κατὰ λέξη, ἀλλὰ ν' ἀποδώσῃ ποιητικά, σέ μιά γλώσσα πού τώρα σχηματίζεται, ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ποιητικὰ δημιουργήματα τῶν αἰώνων». Σίγουρα θά χαιρόταν νά τὸν ὑπερβεί κάποιος ἐπίγονός του πού θὰ ἐκμεταλλεῖται τίς ἐν τῷ μεταξὺ κατακτήσεις τῆς δημοτικῆς. Φοβούμαστε ὅμως πὼς δέν περιμένε αὐτὴ ἡ ὑπέρβαση νά γίνει με τὴν παραγραφή τοῦ ὀνόματός του καί τὴν ἐκ τῶν ἐνότων λύση τοῦ προβλήματος με εὐτελιστικά ἀυτοκόλλητα.

2. Τὸ βιβλίο τοῦ Ἰακώβου Φιλίππου Φαλμεράνερ *Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων* (ἐκδόσεις Νεφέλη, Ἀθήνα 1984) ἔχει ἀποκτήσει τοὺς ἀντιπάλους τοὺς πρὶν κὰν προλάβει νά ἐκδοθῆ στὰ ἑλληνικά. Καί δέν ἀναφερόμαστε τόσο στίς γενιές τῶν ἱστοριογράφων μας πού ξεοδεύτηκαν πολεμώντας τίς ἀπόψεις τοῦ Γερμανοῦ «μισέλληνα», ὅσο στίς ἀντικατασκοπευτικὲς ἰκανότητες τῶν *Νέων* πού, ἤδη ἀπὸ τίς 2.12.84, ἀνακάλυψαν (ἐφεύραν μᾶλλον) καί τὸν ἐλαφρῶς ἀδύνατο «ἀντισοβιετισμὸ» τοῦ Φαλμεράνερ (δές καί *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, τεῦχος 29).

Ἐμεῖς πάντως ἀποσβολωθῆκαμε χωρὶς νά χρειαστεῖ νά προχωρήσουμε στὸ «ἀνθελληνικό» περιεχόμενο τοῦ βιβλίου. Κι ὁ λόγος βρίσκεται στὰ «αὐτιά» τοῦ ἐξωφύλλου, ὅπου κατὰ παράδοση φιλοξενεῖται τὸ βιογραφικὸ τοῦ συγγραφέα. Κι ὁμως, στὴν ἐνλόγω περίπτωσι ἀνατρέπονται τὰ καθιερωμένα καί δημοσιεύεται ἐκτενέστατο βιογραφικὸ τοῦ μεταφραστῆ-παραουσιαστῆ τοῦ βιβλίου, τοῦ κ. Κωνσταντῖνου Π. Ρωμανοῦ, μαζί με φωτογραφία του. Στίς 250 λέξεις τοῦ βιογραφικοῦ, πού γιά νά χωρέσουν ἦταν ἀναγκαῖα ἡ ἐπέκτασις καί στὸ οἰκεῖο τμήμα τοῦ ὀπισθόφυλλου, πληροφοροῦμαστε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, πὼς ὁ κ. Ρωμανὸς «ἔλαβε κριτικὴ καί ἴσως ἀνταγωνιστικὴ θέσι ἀπέναντι στὸ ρασιοναλιστικὸ Διαφωτισμὸ τῶν Νεωτέρων Χρόνων, πασχίζοντας νά βρεῖ στὴν ἐννοια τῆς Ζωῆς τὸ μίτο τῆς Ἀριάνης γιά τὴν ἐξοδὸ τοῦ ἀπὸ τὸ λαβύρινθο τῶν φιλοσοφικῶν καί πολιτικῶν ἀποριῶν, πού τὸ κληροδότησε τὸ παρελθὸν του». Ἄς ἐλπίσουμε πὼς γιά τοῦτα τὰ λόγια ἐνέχεται κάποιος ἀπὸ τὸ διαφημιστικὸ τμήμα τοῦ ἐκδοτικοῦ κι ὄχι ὁ ἴδιος ὁ μεταφραστῆς.

Θά ἴτανε καθ' ὄλα νόμιμος ὁ ὑπερτονισμὸς τῆς προσφορᾶς τοῦ μεταφραστῆ-παραουσιαστῆ ἂν εἶχαμε νά κάνουμε με κριτικὴ παρουσίασι τῶν ἀπόψεων τοῦ Φαλμεράνερ. Κι ἂν τώρα ἡ ἐκδοσις κινδυνεύει νά μοιάζει προσχηματικὴ, ἓνας λόγος εἶναι ὅτι οἱ εἴκοσι σελίδες τῆς εἰσαγωγῆς εἶναι μᾶλλον εὐάλωτο ἐπιχειρημα γιά νά δοθεῖ ἡ πρωτοκαθεδρία ἐπὶ τὸν μεταφραστῆ, ὅταν ἀκολουθοῦν οἱ ἐκατὸ σελίδες με τίς σκέψεις τοῦ συγγραφέα, τοῦ Φαλμεράνερ κίβλας.

3. Ἡ ποίησις (ἢ τυπωμένη) ὡς δῶρο, με συσκευασία ἑορταστικὴ. Δυὸμισι χιλιάδες δραχμές εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ τὸ μέσο μεροκάματο. Καί τόσο στοιχίζει ἡ πρόσφατη ἐκδοσις τοῦ «Ἰκαρου» με τὰ ποιήματα τῆς Σαπφῶς, σέ ἀνασύνθεσι καί ἀπόδοσι τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἐλύτη. Ὁπωσδήποτε καί χρειάζοταν ἡ δουλειὰ τοῦ νομπελιστά ποιητῆ μας· εἶναι, τουλάχιστον, προϊόν πάθους καί μόχθου. Ἡ ἀμέσως προηγούμενη μεταφραστικὴ ἐκδοχή, ὅπου ὁ Σωτήρης Κακίσης μετέφερε τὰ σπαράγματα τῆς ποιήτριας σέ ἀχαμνοὺς δεκαπεντασύλλαβους, με τὸν τρόπο τοῦ Προκρούστη (ἐκδόσεις Κέδρος, 1979), μᾶλλον συναντοῦσε δυσκολίες στὸ νά πείσει τοὺς μὴ κατέχοντες τὴ γλώσσα τῶν προγόνων γιά τὸ ὕψος καί τὸ ὕφος τῆς Σαπφῶς. Βέβαια, ὁ Ἐλύτης ἀνασυνθέτει. Καί προσεγγίζει τὴ «μακρινὴ ἔξα-

δέλφη» του μέ γλωσσικούς τρόπους δοκιμασμένους καί στά δικά του έργα.

Έν προκειμένω, ἐλέγχεται ἡ ἐκδοτική σύλληψη-πρόταση: Γράμματα πολύ μεγάλα, δεκαεξάρια, δύο ἑκατοστά ἀπόσταση ἀπό στίχο σέ στίχο, ἑννέα πόντοι τό πλάτος τοῦ κειμένου μέσα στούς εἰκοσιέναν τῆς σελίδας· μεγάλο τό κενό. Κι αὐτή ἡ τυπογραφική ἐλάττωση ὑπέρ τοῦ λευκοῦ ἐντείνεται βέβαια ἀπό τήν εἰκόνα θραύσματος πού δίνουν τά ἴδια τά ποιήματα. Σπατάλη πού δέν φαίνεται νά ἐξυπηρετεῖ κάποιον στόχο, ἐκτός ἀπό τήν πλήρωση τοῦ προ-σχήματος, οὔτε καί ὁδηγεῖ σέ αἰσθητική ἀπόλαυση. Καί πού δέν χρειάζοταν γιά νά ὑποστηριχθεῖ ἡ τιμή, ἀφοῦ ἤδη τό δίδυμο Σαπῶ-Ἐλύτης στέκει ὑψηλά. Δέν εἶναι δηλαδή ἡ σιγκουνιά μας αἰτία τῆς ἐνστασης.

4. Ἔχουμε συνηθίσει σέ διασκευές θεατρικῶν ἔργων ἢ, ἔστω, μυθιστορημάτων, ὅπου γενναῖες περικοπές καί γλωσσικές ἀπλουστεύσεις καταντάνε τούς «ποταμούς» ρυάκια. Γιά χάρη τῶν παιδιῶν ἢ τῆς «πλατιάς μάζας»· πολλά τά προσχήματα. Νά ὁμως πού εἰσάγονται καί οἱ διασκευές μονογραφιῶν: «Βουτώντας μέσα στήν ἀκατάσχετη γλυκιά φλουρία τῆς ἐξαιρετικῆς μονογραφίας τοῦ Joe Adamson (...) ὁ Γιάννης Τζώρτζης ἔκοψε, ἔραψε καί παρουσιάζει μιά ὑποκειμενική ρετροσπεκτίβα τῆς τρελῆς Ἱστορίας τῶν Ἀδελφῶν Μάρξ καί μιάς Σάτιρας τοῦ Ὑπόλοιπου Κόσμου» διαβάζουμε στό ὀπισθόφυλλο τοῦ βιβλίου *Groucho, Harpo, Chico, Zeppo — Ἡ ἱστορία τῶν ἀδελφῶν Μάρξ* (ἐκδόσεις ΕΡΑΤΩ, Ἀθήνα, 1984).

Ἄν τουλάχιστον ὑπῆρχε μιά σαφῆς ἐξήγηση γιά τό «πόθεν ἔσχες» τῆς διασκευῆς, ὄλο καί θά ναρκωνόταν ὁ ἐρεθισμός μας. Ὅμως ὄχι. Οὔτε πότε καί πού πρωτοκυκλοφόρησε τό βιβλίο, οὔτε ποιός ἀκριβῶς ὁ συγγραφέας του, οὔτε κἀν πόσες σελίδες ἔκοψε ὁ Γιάννης Τζώρτζης γιά νά ράψει τίς 140 πού διασώθηκαν. Καί προπαντός, δέν ὑπάρχει μιά κάποια αἰτιολόγηση γιά τό ψαλίδισμα αὐτῆς τῆς τόσο «ἐξαιρετικῆς», μολαταῦτα, μονογραφίας. Ἄν τάχα τό βιβλίο κρίθηκε ἀξιόλογο καί ἀναγκαῖα ἡ ἐκδοσή του, πρὸς τί ἡ ἐπέμβαση. Καί τό παράπονο, ἐπειδή ἄρκετοί τυγχάνομεν μαρξιστές γκραουσκικοῦ τύπου μέ ἀρποτσικικές ἀποκλίσεις. Ἔστω κι ἂν προτιμᾶμε τούς ἀδελφούς Μάρξ ἐπὶ σκηνῆς, ζῶντες καί δρῶντες.

Ἔχοντας μπροστά μας τήν (ἀνατυπωμένη) ἀγγλική ἐκδοση τοῦ βιβλίου *Groucho, Harpo, Chico and Sometimes Zeppo* (Coronet Books, Holder and Stoughton, London, 1974), μπορούμε νά μετρήσουμε τήν ἔκταση τοῦ κειμένου πού ὑπετάγη στήν κοπτική-ραπτική: 464 σελίδες, διπλάσιες περίπου περιεκτικότητας ἢ καθεμιά ἐν συγκρίσει μέ τήν ἀντίστοιχη ἐλληνική, λόγω διαστάσεων καί μεγέθους στοιχείων. Γλίτωσε δηλαδή κοντά τό ἕνα τρίτο γιά νά τροφοδοτήσει τήν ντόπια ἀγορά. Χωρίς ὁμως αὐτό νά σημαίνει ταυτόχρονη ἐπίρρωση τῆς μέριμνας γιά ἱκανοποιητικότερη μετάφραση. Ἔτσι, τό «fantastics» μεταφέρεται εὐκόλως μέ τήν πολλὰκις προσβληθεῖσα ἐκδοχή τοῦ «φανταστικοί» (οἱ κωμικοί). Ἡ κατόρθωσαν νά διαλάβουν ἀγγλισμοί τοῦ τύπου: «Ἐνα ὠραῖο πράγ-

μα νά πει κανεῖς». Κι ἀκόμα ἀστοχίες σάν τό «ἐμβριθές ἀρχέγονο χάος» (ἄς ὄψεται ἡ ὑποταγή στό πρωτότυπο). Ἄπό τά μπόλικα ὀρθογραφικά-τυπογραφικά λάθη, μένουμε σ' αὐτό τῆς σελίδας 30, ὅπου σέ πέντε ἀράδες μέσα πρέπει νά διαλέξουμε *Γκάμπο* ἢ *Γκάμο* Μάρξ, καί στά χαριτωμένα «καθαρκτικά» τῆς ἀμέσως προηγούμενης σελίδας.

Μέ τέτοιες διασκευές, πῶς νά μὴ θεωρεῖται πιά φυσική ἐκείνη τοῦ τσαγκάρη τῆς Πανδρόσου, τοῦ «λαϊκοῦ ποιητῆ» Σταύρου Μελισσινοῦ, πού στό βιβλίο του *Καβάφης - Μελισσινός: Ποιήματα παρ' ἄλληλα* ἀποπειράται νά μετεγγράψει τά «Ἀποκηρυγμένα» τοῦ Κ.Π. Καβάφη. Παραθέτουμε τεμάχια ἀπό τό σχετικό δελτίο τύπου καί δύο τρία δείγματα «παραλληλίας»:

«Μέ τόν ἐξευγενισμό καί τή φαντασία τῆς ποιητικῆς του ἀντιληπτικότητας (ὁ Μελισσινός) σύνθεσε ἄλλα ποιήματα, μέ σκοπό νά τά ἀξιοποιήσει κατὰ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο, προσθέτοντάς τους συνάμα καί μιά ἰδέα λυρικότητας... καί εἰσάγοντας μέσα τους μέρος ἀπό τόν ἑαυτό του. Ἔτσι, ἡ «παραλληλία» τῶν ποιημάτων Καβάφη — Μελισσινοῦ, ἀφενός ρίχνουν καινούριο φῶς στά ψυχολογικά κίνητρα τῆς ἀκρως «ἐγωτικῆς» πρωτότυπης δημιουργίας τους καί ταυτόχρονα τοῦ πρῶμα καί ἀκροτελευτία δεδηλωμένου καθαφικοῦ «μανιερισμοῦ», καί ἀφετέρου...δικαιώνουν τόν κλασικόμορφο ποιητικό «περφεκτιοναλισμό» τοῦ Μελισσινοῦ».

Καί οἱ διασκευές:

Κ.Π. Καβάφης («Ἐρωτος ἄκουσμα»)

Στοῦ δυνατοῦ ἔρωτος τό ἄκουσμα τρέμε καί συγκινήσου σάν αἰσθητής

ΣΤ. ΜΕΛΙΣΣΙΝΟΣ («Ἐρωτάκουσμα») *Στοῦ ἔρωτος, τοῦ δυνατοῦ, τ' ἄκουσμα — ἀπ' τά φτερά — σάν αἰσθητής, ἡδονικά, τρέμε καί συγκινήσου*

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ («Οἱ μιμίμβοι τοῦ Ἡρώδου»)

Ἐπί αἰῶνας μένοντες κρυμμένοι ἐντός τοῦ σκότους Αἰγυπτίας γῆς

ΣΤ. ΜΕΛΙΣΣΙΝΟΣ («Οἱ μιμίμβοι τοῦ Ἡρώδη»)

Γιά αἰῶνες συναπτοῦς μείναν κρυμμένοι μέσ σέ σκοτάδι, στήν Αἰγύπτια γῆ

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ («Σπίτι μέ κῆπον»)

Ἦθελα νάχω ἕνα σπίτι ἐξοχικό μ' ἕναν πολύ μεγάλο κῆπο

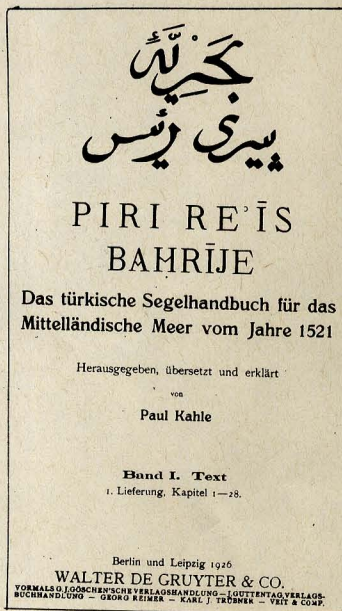
ΣΤ. ΜΕΛΙΣΣΙΝΟΣ («Ἐξοχή»)

Πῶς ποθῶ ἕνα σπίτι νάχα ἐξοχικό, γιά τόν κῆπο, ἰδίως, πού ἤθελα μεγάλο

Ἐδῶ, τουλάχιστον, μπορούμε νά κρυφοῦμε πίσω ἀπό τήν ἀθωότητα, τήν ἀφέλεια ἔστω.

Παντελής Μπουκάλας

Αἴσθησις ἔθνικοῦ χρέους καὶ γλωσσικὴ πλατυποδία

«BAHRIYE, Κατακτητικὴ ναυσιπλοΐα στό Αἰγαῖο (1521)»

Ἡ παραγωγή τῆς ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας εἶναι πολὺ πενιχρή σέ ἐκδόσεις ὑλικῶν ποῦ ἀφορᾶ τὴν τουρκοκρατία. Γιὰ νὰ ἐξηγουμαστε: μιλῶ γιὰ ὑλικὸ ποῦ ἔχει καταγραφῆ στὴν τουρκικὴ γλῶσσα. Ὁ λόγος εἶναι ἕνας καὶ μόνος: Αἴγιοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποῦ γνωρίζουν τὴ γλῶσσα κι ἔχουν τὴν παιδεία νὰ ἐπιχειρήσουν μιά ἐκδοσὴ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ συνείδηση τῆς ἀναγκαιότητας γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς ἱστοριογραφίας μὲ τέτοιου εἴδους «ἐργαλεῖα δουλειᾶς» γίνεται στὶς μέρες μας ὀλοένα καὶ πιὸ πιεστικὴ.

Συνεπῶς, ὅποτε παρουσιάζεται μιά τέτοια ἐκδοτικὴ προσπάθεια δικαίως χαρακτηρίζεται «γεγονός» καὶ δικαίως ἀνάλογη εἶναι ἡ ἀναμονὴ καὶ ἡ προσδοκία ἐνός ἀρκούντως ὑποψιασμένου κοινοῦ.

Ἐφορμὴ γιὰ τίς παραπάνω διαπιστώσεις — καθόλου πρωτότυπες — μοῦ ἔδωσε ἕνα βιβλίον ποῦ πρόσφατα κυκλοφόρησε ἀπὸ τίς ἐκδόσεις «Τελέθριον» σέ συνεργασία μὲ τὸ Ἰνστιτούτο Πολιτικῶν Μελετῶν. Πρόκειται γιὰ τὴ μετάφραση ἐνός μέρους (στό θέμα αὐτὸ θὰ ἐπανέλθω) τοῦ πορτουλάνου τοῦ Πιρί Ρεῖς μὲ τὸν τίτλο: *BAHRIYE, Κατακτητικὴ Ναυσιπλοΐα στό Αἰγαῖο (1521), Στρατηγικὴς πληροφορίες γιὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς βίαιης κατάκτησης τοῦ Ἑλληνικοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τοὺς Τούρκους τοῦ 16ου αἰ. στό πλαίσιο τοῦ*

τουρκικοῦ ἐπεκτατισμοῦ (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μου). Ἐκδόθηκε μὲ εἰσαγωγή τοῦ Παύλου Χιδίρογλου, μετάφραση τῆς Μαρίας Φαράντου καὶ σχόλια παρατηρήσεις τῆς ἴδιας μὲ τὴ συνεργασία ἐπιτροπῆς ἐδικῶν ἐπιστημόνων. (Καλὸ θὰ ἦταν νὰ ὑπέγραφαν ἐπωνύμως).

Τέλος, ἐκτενῶς παρουσιάστηκε ἡ ἐκδοσὴ αὐτὴ κατ' ἀποκλειστικότητα, ὅπως δηλώνεται, στό *Βῆμα* τῆς 7ης Νοεμβρίου 1984.

Ἐνημερωτικά, τὸ βιβλίον (χωρὶς εἰσαγωγικὰ παρακαλῶ) τοῦ Πιρί Ρεῖς, γνωστὸ στὴ διεθνή βιβλιογραφία ὡς *KITAB-BAHRIYE*=*Βιβλίον Ναυσιπλοΐας* (καὶ ὄχι *Κατακτητικὴ Ναυσιπλοΐα στό Αἰγαῖο* οὔτε πολὺ περισσότερο *Στρατηγικὴς πληροφορίες γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ Αἰγαίου* κ.λπ. κ.λπ.) εἶναι ἕνας πορτουλάνος τοῦ 16ου αἰ., ἕνας ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους *δυτικούς* ποῦ κυκλοφοροῦν.

Ἀποτελεῖ μιά πηγή, ὅπως ἀποδέχονται καὶ οἱ συγγραφεῖς τοῦ προλόγου μὲ τὴν πρώτη κιόλας πρότασή τους, τὸν ὁποῖο ὑπογράφει ἡ ἐπιτροπὴ ἐδικῶν ἐπιστημόνων.

Πηγὴ ἱστορικῆς γεωγραφίας τὴν ξέραμε κι ἐμεῖς (ὁ πληθυντικὸς δὲν εἶναι μεγαλοπρεπείας, ἀφορᾶ τὸ ὑποψιασμένο κοινὸ) καὶ ἀναμέναμε τὴν ἑλληνικὴ τῆς ἐκδοσῆς.¹ Καὶ τὴν γνωρίζουμε διότι ἡ «ἀνακάλυψη»² εἶχε προηγηθεῖ καὶ ἐπακολού-

καὶ τώρα μὴ μὲ ἀρχίζεις εὐφρολογίες, τὰ «ποῦ οἱ Ἕλληνες;» καὶ «ποῦ τὰ ἑλληνικά πίσω ἀπ' τὸν Ζάγρο ἐδῶ, ἀπὸ τὰ Φράτα πέρα». Τόσοι καὶ τόσοι βαρβαρότεροί μας ἄλλοι ἀφοῦ τὸ γράφουν, θὰ τὸ γράψουμε κι ἐμεῖς. Καὶ τέλος μὴν ξεχνᾶς ποῦ ἐνίοτε μᾶς ἔρχοντ' ἀπὸ τὴν Συρία σοφισταί, καὶ στιχοπλόκοι κι ἄλλοι ματαιόσπουδοι. Ὡστε ἀνελλήνιστοι δὲν εἴμεθα, θαρρῶ.

«Φιλέλλην», Καβάφης

θησαν πολλαπλές ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη ΔΟΚΙΜΗ ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου τοῦ Πιρί Ρεῖς, ποῦ δὲν ὀλοκληρώθηκε ποτέ, ἔγινε τὸ 1926.³ Τὴ χρησιμοποιοῦν χωρὶς νὰ τὸ δηλώνουν οἱ ἐκδότες τοῦ «Τελέθριου», ἀφήνοντας μάλιστα νὰ ἐννοηθεῖ ὅτι τὸ μεταφράζουν καὶ τὸ ἐκδίδουν κατευθείαν ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τοῦ Βερολίνου.⁴

1. Στὴν καλύτερη περίπτωσι: Ἀναπαραγμὸ τοῦ τουρκικοῦ κείμενου, μετάφραση ἑλληνικῆ, ἐρμηνευτικὰ σχόλια καὶ μιά εἰσαγωγή ποῦ θὰ μᾶς κατατόπιζε γιὰ τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον καὶ στὴ χειρότερη περίπτωσι: Μιά ἐκλαϊκευμένη ἐκδοσὴ ὅμοια μὲ ἐκείνη τὴν τουρκικὴ τοῦ 1973.

2. Ὁ κ. Π. Χιδίρογλου, ἡ κ. Μαρία Φαράντου καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἐδικῶν ἐπιστημόνων ἀνακαλύπτουν, ὅπως δηλώνουν στὸν πρόλογο, τὸ βιβλίον τοῦ Πιρί Ρεῖς: «Αὐτὸ τὸ καθῆκον καὶ ἡ διάθεση προσφορᾶς στὰ ἔθνη μᾶς θέματα ἀνάγκασαν μιά ὁμάδα ἐρευνητῶν νὰ ἀνακαλύψει νὰ μεταφράσει νὰ σχολιάσει καὶ νὰ ἐκδόσει τὸ «βιβλίον» τοῦ Πιρί Ρεῖς».

Ὡς «ἀνακάλυψη» πέρασε καὶ στὴν παρουσίασή του ἀπὸ τὸν τύπον. Βλ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 7 Νοεμβρίου 1984.

3. Paul Kahle, *Piri Re'is Bahriye. Das Türkische Segelhandbuch für Mittelländische Meer Vom Jahre 1521*, Βερολίνο Λιψία 1926.

Ἐναφέρεται στὴν βιβλιογραφία ποῦ παραθέτει ὁ Π. Χιδίρογλου (Βλ. σ. 11, σημ. 14), ἡ ἐκδοσὴ τοῦ «Τελέθριου» ἔχει τόσα κεφάλαια ὅσα καὶ ἡ ἡμιτελής τοῦ Kahle.

4. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 7.11.1984: «... βρέθηκε στό Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου καὶ θὰ κυκλοφορήσει σέ βιβλίον αὐτὲς τίς μέρες στὴν Ἀθήνα».

μένον καί Μεγάλου στήν ἴδια θέση ὅπου αὐτός ἔχυνε ἀσταμάτητα δάκρυα ἀπ' τή μέρα ἐκείνη σφραγιδοπηλός.

σ. 51. Βρίσκεται στή δυτική πλευρά τοῦ νησιοῦ σέ μιά ὑπερυψωμένη κατάπτωση σ' ἕνα βουνό πάνω ἀπ' τή θάλασσα καί κάθε πλευρά του εἶναι ἕνας ἀδιάβατος γκρεμός.

σ. 55. Μετά ἀπ' αὐτή μπορεῖ κανεῖς νά πλέει ὅπως ἐπιθυμεῖ καί νά ρίχνει ἄγκυρα ὅπως θέλει. Τό χειμώνα σταθμεύει κανεῖς μέ ἄγκυρα καί παλαμάρι.

σ. 63. Θέλει κανεῖς πόσιμο νερό τότε ὑπάρχει πάνω στό νησί *Tas Oz* μιά κοιλάδα σκεπασμένη μέ πλατάνια, σ' αὐτή τήν κοιλάδα τό βρίσκει.

σ. 71. Ἡ θέση ὅπου ἐνώνεται αὐτή ἡ Χερσόνησος μέ τή Ρουμελία εἶναι εὐρύ τόσο ὅσο φτάνει ἕνα βέλος στήν ξηρά ἕνα ξερό μέρος, τό ὑπόλοιπο τῆς χερσονήσου εἶναι μιά ἐνιαία ὄροσειρά.

σ. 77. "Ὅπου κι ἂν εἶναι μπορεῖ τό πλοῖο στήν ἀνάγκη νά μείνει, ὅμως μέ προσοχή. Στόν κόλπο εἶναι στενές ἀνοιχτές θέσεις. Τίς ὑπόλοιπες σχέσεις ἄς τίς συνάγει κανεῖς ἀπ' τό χάρτη.

σ. 90. Ἐπειδή ἤλθαν οἱ ψαράδες τῶν Ἀπίστων καί ἔφτιαξαν ψαρότοπους καί ἔριξαν δίχτυα καί ἀσκοῦσαν ἀλιεῖα γι' αὐτό ὄνόμασαν τό νησί *Igriponto*.

σ. 90. Τό χτίσιμό του εἶναι τόσο ἰσχυρό ὥστε μεταξύ τῶν κάστρων καί νησιῶν μόνο λίγα ὑπάρχουν (τόσο ἰσχυρά) διότι κάθε πλευρά του εἶναι ἀπό θάλασσα μόνο μιά πλευρά του εἶναι ἀπό ξηρά. Κατά τήν Κατάκτηση δέν βρέθηκε τόπος γιά τήν τοποθέτηση κανονιῶν ἐκτός ἀπό δύο θέσεις («γι' αὐτό δέν μποροῦσε νά γίνει κατορθωτή κατάκτηση»).

σ. 110. ...ὑπάρχουν δύο νησιά τό ἕνα μένει στό πέλαγο τό ἄλλο εἶναι κοντά στήν ἀκτή.

σ. 117. Ἐνάντια σέ ἀνατολικό καί νότιο (ἄνεμο) εἶναι αὐτό ἕνα καλό ἄγκυροβόλιο. Ἐνάντια στόν ἄνεμο ἐκτός ἀπ' τό βοριά καί τό βορειοδυτικό εἶναι αὐτό ἕνα καλό ἄγκυροβόλιο.

σ. 149. "Ὅταν φυσάει νότια - νοτιανατολική πλευρά τότε μπαίνουν τά κυλιόμενα κύματα μέσα.

σ. 167. "Ἐτσι ἐάν συμβεῖ καί θέλει νά προσεγγίσει κανεῖς μέ μεγάλο πλοῖο αὐτό τό νησί τότε πλέει αὐτός ὅταν ἔρχεται ἀπό βορειοδυτικά πρὸς νοτιανατολικά. "Ὅταν

μπεῖ μέσα τότε ἐδῶ αὐτό εἶναι γιά μεγάλα πλοῖα ἕνα καλό λιμάνι, ρίχνει ἄγκυρα κανεῖς δηλαδή στό μέσο τοῦ νησιοῦ. Καί τό πόσιμο νερό του τό βρίσκει κανεῖς τό μεγάλο νησί.

σ. 173. ...ἡ πέτρα πού πετάγεται μέ τό χέρι πεταῖ ἀπ' τή μιά μεριά στήν ἄλλη ἀπέναντι.

σ. 177. Αὐτό τό νησί εἶναι μιά ἐνιαία μακρά ὄροσειρά μέ ῥέον νερό.

σ. 189. ...ὑπάρχουν παντοῦ ἄγκυροβόλια μέ ἄνετο νερό.

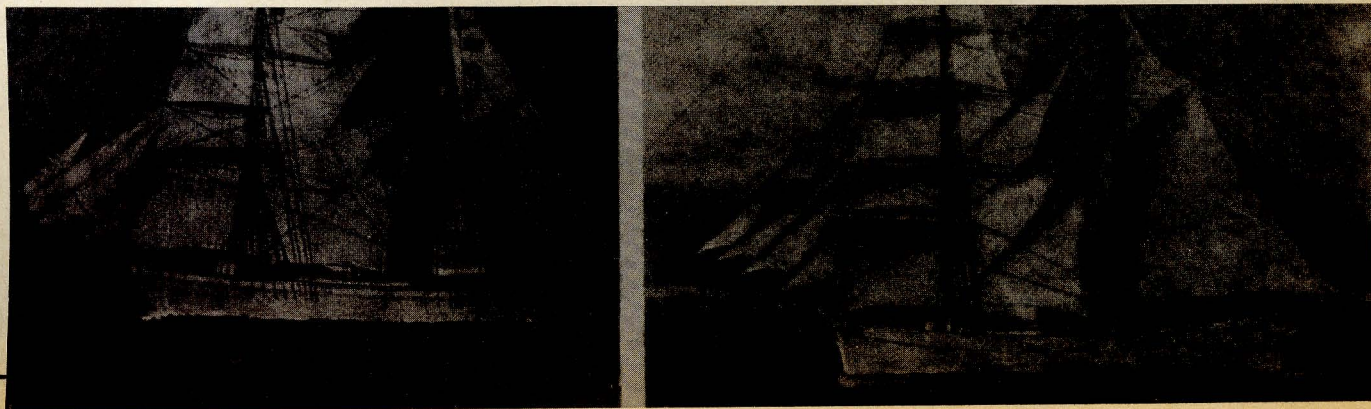
σ. 204. Γιά νά μή μπαίνει ὁ ἀέρας στό ἐσωτερικό τοῦ λιμανιοῦ ἀπ' τή νότια πλευρά ἔριξαν μέσα μωλόβραχους.

σ. 204. ...πλεύσαμε στίς ἀκτές πού εἶπαμε χωρίς ἐξαίρεση ἀλλά σ' αὐτά τά μέρη δέν εἶδαμε πόσιμο ῥέον νερό.

σ. 214. Βρίσκεται στή νότια πλευρά αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ πάνω ἀπ' τή θάλασσα κρεμασμένο στό κεφάλι μιάς κλιτύος.

σ. 224. "Ὅταν ἔρχεται θύελλα ἀπ' τήν νοτιανατολική πλευρά τότε μπαίνουν τά ἐσωτερικά κυλιόμενα κύματα μέσα.

Εὐαγγελία Μπαλτᾶ

Προτάσεις για τή σύγχρονη νεοελληνική γλώσσα

Κ

ατά τό θέμα τής εισήγησης όφείλω νά εκθέσω κάποιες προτάσεις για τή σύγχρονη νεοελληνική γλώσσα. Έπειδή ή κλεψύδρα εύνοει συνήθως τίς προεισαγωγικές παρατηρήσεις εις βάρος του κυρίου θέματος, σπεύδω νά διατυπώσω τή βασική μου πρόταση, στήν όποία έμπεριέχονται, έλπίζω, και συναιρούνται οι υπόλοιπες.

Υπό τούς ιστορικούς όρους του παρόντος και του όρατου μέλλοντος επιβάλλεται και δικαιολογείται άνοχή στή χρήση τής γλώσσας. Είναι ή πρώτη φορά που από τή σύσταση του νέου κράτους, μπορούμε νά αφήσουμε τή νεοελληνική γλώσσα νά αυτορρυθμιστεί και νά βρει τίς έσωτερικές τής ισορροπίες πού βίαιες έξωτερικές, αλλά έσωτερικευόμενες ένμέρει, έπεμβάσεις κλώνιζαν και ματαίωναν. Στή συγχρονική φάση τής ελληνικής, τό δομικό χαρακτηριστικό τής αυτορρυθμίσης θά λειτουργήσει τόσο πιά άποτελεσματικά και σωστικά, όσο λιγότερη βία άσκειται πάνω στους όμιλητές και στή γλωσσική τους συνείδηση.

Αλλά μπορεί νά άσκηθεί βία είτε πάνω στο «έσωτερικό σύστημα όργάνωσης των γλωσσικών σημείων», είτε κατά τή γλωσσική πλήρωση κάθε άτομου ή κάθε κοινωνικού ύποσυνόλου. Χωρεί και έμφανίζει, δυστυχώς, πλουσιότατη τυπολογία και κλιμάκωση. Η γλώσσα κατά τή θεσμική τής διάσταση είναι άταξικό φαινόμενο, αλλά εμπλέκεται — και εμπλέκεται άποφασιστικά — σε άτομικά, διαπροσωπικά, όμαδικά, συντεχνιακά συμφέροντα, ιστορικές διαδικασίες, κομματικές, πολιτικές και έθνικές σκοπιμότητες.

Θά άρκεστώ νά διαγράψω μόνο δύο άκραία, μολοντί όχι τά έξαχτα, σημεία τής μεγάλης αυτής καμπύλης, όπως έμφανίζεται σήμερα.

Από τήν ίδρυση του νεοελληνικού κράτους άσκήθηκε βάναση όνοματοργία κατά τόν εύπρεπισμό και εύτρεπισμό μυριάδων τοπωνυμίων. Επί δεκαετίες λειτουργούσε Έπιτροπεία των Τοπωνυμίων τής Ελλάδος, ενώ σήμερα δρ ά Συμβούλιο Τοπωνυμίων πού υπάγεται στο ύπουργείο Έσωτερικών, και μέ αίτηση των κοινοτικών συμβουλίων μετονομάζει άγροτικές περιοχές, χωρίς νά έξυπηρετείται, πάντοτε, καμιά καλώς έννοούμενη έθνική σκοπιμότητα. Αυτό σημαίνει ότι υπάλληλοι μέ μαύρους ή άσπρους γιακάδες άποφασίζουν, στιγγνοί όνομαθότες, νά αλλάξουν όνόματα πόλεων και χωριών ή κοιλάδων, λαγκαδιών, τοποθεσιών κ.λπ., χωρίς καν νά χρειάζεται νά ρωτήσουν τούς άθλιους ύπηκόους και γηγενείς.

Θά άξίζει νά έρθουν σε φώς τά πρακτικά των σχετικών αποφάσεων και νά μελετηθεί τό θέμα. Ο χώρος μας προσφέρεται ιδεωδώς και στο σημείο αυτό και, γενικότερα, σε μιά γόνιμη στροφή τής έρευνας στήν κοινωνιολογία τής γλώσσας.

Έπομένως, θά έπρεπε σήμερα νά άκυρώσουμε τίς αποφάσεις των όνοματοθετών και νά έπαναφέρουμε τά τοπωνύμια

πού καταργήθηκαν; Ασφαλώς όχι. Γιατί αυτό άπαιτεί νέα βία, νέα ώμη κρατική επέμβαση. Αυτό πού θά μπορούσε νά προτείνει κανείς είναι ένα νέο και έδω. Άρκε! Τέρμα! Τέλος στον καθαρμό! Άς προσέξουμε όμως. Αυτή ή άνακουφιστική παραινέση, τό σωτήριο σύνθημα για λήξη του καθαρμού έχει άκουστεί πολλές φορές στή νεότερη ιστορία μας, αλλά ποτέ δέν τηρήθηκε. Ούτε και σήμερα.

Στό άλλο άκρο του τόξου μας θά τοποθετήσουμε τή λιγότερο όδυνηρή έκφραση τής γλωσσικής βίας, τήν άπαρέσκεια πού δείχνει ό άκροατής ή άναγνώστης προς τό συνομιλητή του, όταν μάλιστα βρίσκεται σε θέση ύπεροχής όπως ό δάσκαλος ή ό καθηγητής προς τό μαθητή του. Είμαι σε θέση νά ξερω ότι και σήμερα διορθώσεις πού επιχειρούνται ένπνέονται περισσότερο από ένα πνεύμα «καθωσπρεπισμού», γλωσσικής άποστείρωσης και άκαμψίας.

Πιθανή ένσταση: έφόσον προτείνετε τή λήξη κάθε καθαρμού και ένα είδος γλωσσικής φιλαλληλίας ή, έστω, διακριτικότητας, παραβλέπετε τό γεγονός ότι ή βία σήμερα άσκειται μέσα κι έξω από τά σχολεία και τά εκπαιδευτικά ιδρύματα από τόν κυρίαρχο «δημοτικισμό»;

Δέν είναι έτσι. Κάτω από τούς σημερινούς πολιτικούς και κοινωνικούς όρους τά κλειδιά τής έξουσίας όχι μόνο στήν κρατική μηχανή και στα πανίσχυρα κέντρα έλέγχου τής πνευματικής και έθνικής ζωής, αλλά προπαντός μέσα μας — μέσα στον καθένα μας — τά κλειδιά. λοιπόν τής έξουσίας τά κρατάει ό «καθαρός» κατά τή βαθύτερη έννοία του. Η καθαρεύουσα δέν είναι τόσο γλωσσική άποψη και στάση όσο ένα πλέγμα ροπών και θεσπίσεων, ποικίλων αλλά περιγράψιμων συνθηκών πού συνιστούν «πλασματική άνώψη με τή βοήθεια τής γλώσσας ή και άλλων παράπλευρων συστημάτων». Είναι ένας νοσηρός έξευγενισμός τής έθνικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Και αυτός ό έξευγενισμός έπιστρατεύει λεκτικά, εικαστικά, σκηνικά κ.λπ. νεφελώματα και παραπλανητικές συμβολοποιές, άγωνα μυθεύματα, τερατώδεις άνακριβείες, ποικίλες ιδεολογικές κατασκευές πού, ασφαλώς, πρέπει νά έλέγχονται και νά ξεσκεπάζονται. Τελευταία μάλιστα τό κακό έχει φτάσει στο άπροχώρητο, όπως ακριβώς καταφάνηκε πριν λίγες μέρες, όταν σε παράλληλο χώρο, άκουστήκαν έξωφρενικά (άλλ' όχι ποιητικώς «έκφρονα»), «μουρά», άλλ' όχι άληθώς μανικά πράγματα για τή γλώσσα. Βέβαια και χρειαζόμαστε «μύθους», ψυχικά και πνευματικά παρορμήματα και συλλήψεις, αλλά προς τήν κατεύθυνση πού έδειξε ό Διονύσιος Σολωμός: νά γνωρίσουμε και νά σπουδάσουμε όχι τά ελληνικά, αλλά «τους Έλληνες». Η διάκριση αυτή, πού βρίσκεται στο κέντρο τής σφαιρικής σύλληψης του Σολωμού, θά έσήμαινε για μās, κατά τό δικό μας παρόν, ότι είμαστε πρόθυμοι νά θυσιασουμε

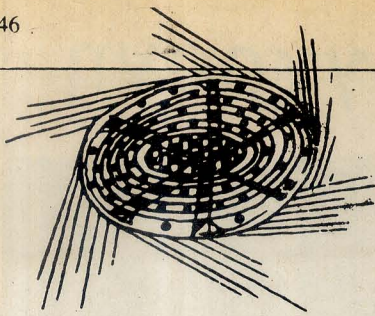
εύκολίες, φενακισμούς, ξεγελάσματα, ψευδείς άνατάσεις, παραμυθιάσματα, ρηγά ιδεολογήματα ή, για νά φτάσουμε σ' ένα είδος πνευματικής αυταπάρησης, νά διατηρήσουμε τήν έπαφή μας με τό κέντρο τής «ύλικής» ζωής. Δέν μās άπειλεί κανένα είδος πνευματικής πτώχευσης ή γλωσσικής πενίας, έκτός κι αν παίρνουμε τίς άεροστατικές μετεωρίσεις μας για πνευματική ύψωση. Επί του προκειμένου, όσο περισσότερο σπουδάζουμε τούς Έλληνες, τόσο και τά ελληνικά. Τά ελληνικά του 1824, όποτε και γράφηκε ό Διάλογος, αλλά και τά ελληνικά του 1985. Και αυτό σημαίνει ότι κάποτε όφείλουμε νά είμαστε και έναντίον όχι του πνεύματος, αλλά των παραδειγμάτων του Σολωμού, όχι κατά του γενικού δείκτου, αλλά κάποιων δείξεών του.

Θά μου επιτρέψετε νά σās θυμίσω ότι ό Σολωμός άποδοκίμαζε τή χρήση των λέξεων «τραύμα» και «προτροπή». Τίς έκρινε — και ήταν — άκατανόητες για τούς ίδιους τούς άγωνιστές. Αλλά σήμερα δέν είναι. Δέν χρειάζεται νά βιάσουμε για μιά άκόμη φορά τή γλωσσική συνείδηση έτσι ώστε νά άποβάλουμε στοιχεία, συντάξεις, σημασίες κ.λπ., πού λέγονται λίγο πολύ από όλους ή και από λίγους. Τήν ίδια στιγμή δέν έχουμε κανένα δικαίωμα νά συνοφρωνόμαστε όταν ένας άλλος, στήν προσωπική του όμιλία ή γραφή, θέλει νά έπαναφέρει τούς τύπους εκείνους πού ό Σολωμός είχε στο ύου του και πού, άλλωστε, δέν έχουν ξεχαστεί έντελώς. Αυτό έννοούσα όταν έλεγα: τέρμα σε κάθε είδους καθαρμό. Και προς αυτήν ή έκείνη και προς όποιαδήποτε άλλη κατεύθυνση.

Ποιοί λοιπόν οι Έλληνες (ώς προς τή γλώσσα τους, βέβαια) και ποιά τά ελληνικά του 1985; Για ποιους έλέγξιμους λόγους ή ΑΝΟΧΗ πού προτείνω δέν είναι λύση συμβιβασμού, αλλά όργανική και άρα πνευματικά και πολιτικά όρθή θέση κατά τήν ιστορική, σήμερα, προοπτική;

Άς ξεκαθαρίσουμε ότι όσο μιλάμε για τό φαινόμενο (τί φαινόμενο;), για τήν ένέργεια (ποιά ένέργεια;), για τό κοσμικό, όντολογικό, βιολογικό, σωματικό, κοινωνικό, ποιητικό κατόρθωμα και τέλεσμα τής γλώσσας, όφείλουμε νά είμαστε, ταυτόχρονα, άπροσημάτιστα «συντηρητικοί» και ειλικρινώς «προοδευτικοί», νά σεβόμαστε δηλαδή τίς συμβάσεις πού ισχύουν, χωρίς νά έμποδίζουμε τίς δυναμικές άναδομήσεις και τίς αλλαγές.

Τρείς είναι οι κύριοι όροι υπό τούς όποιους και συντηρείται και άναμορφώνεται σήμερα τό γλωσσικό μας σύστημα: α) Η γλωσσική ένότητα είναι έξασφαλισμένη, μετά ποικίλες και επώδυνες, άσφαλώς, ιστορικές διεργασίες. Δέν χρειαζόμαστε, συνεπώς, στήν εποχή μας, μιά κοκαλωμένη «ύπερ-γλώσσα», αν επιτρέπεται νά ποδμε έτσι, ενώ παράλληλα ή νοσταλγία τόσο προς άγροτικά και προαστικά ιδιώματα ή και προς τίς λύσεις πού

έδωσαν — και καλώς έδωσαν— θεοκρατικά και αυταρχικά πολιτεύματα, στο παρελθόν, αποδεικνύεται απρόσφορη και φενακιστική. β) Η χώρα βρίσκεται σήμερα — και από αιώνες— κάτω από ιδιόζουσες συνθήκες πολιτιστικής εξέαρτησης που δεν της επιτρέπουν να προτείνει, αλλά να δέχεται αγαθά και πρότυπα βίου και πολιτισμού. Το παιχνίδι δεν παίζεται καταρχήν εδώ και μολονότι χωρεί άμυνα, ούτε η απομόνωση ούτε η γλωσσική άγνεια εξασφαλίζουν ικανή θωράκιση και αυτονομία ή ανεξαρτησία. γ) Η έπιρροή που ασκούν τά μέσα μαζικής ενημέρωσης επισιμάνθηκε ήδη από προηγούμενους όμιλητές, συχνά μάλιστα με δυσμένεια που άδυνατώ να συμεριστώ. Άν ή σύγχρονη τεχνολογία με την εικόνα, ορθότερα, με τη ροή των ειδώλων των αντικειμένων, υποβιβάζει τό ρηματικό λόγο σε άπλό (και, συχνά, περιττό) σχόλιο, δεν σημαίνει ότι επέρχεται ή συντέλεια του κόσμου. Από την άλλη μεριά, ή ίδια αυτή τεχνολογία ευνοεί με τη ραδιοφωνία, τά μαγνητόφωνα κ.λπ., τόν προφορικό λόγο (ή την απομίμησή του) και δεν αποκλείεται στο μέλλον ό τελευταίος αυτός να άνακτήσει ένα μέρος των χαμένων του πρωτείων.

Κάτω από τίς συνθήκες αυτές και τίς ειδικότερες περιστάσεις, γλωσσικές και έξωγλωσσικές που, βέβαια, δεν είναι δυνατόν να αναλύσουμε εδώ, ή πρόταση της ΑΝΟΧΗΣ, υπό την προϋπόθεση ότι θά παραμείνουν σε ισχύ τά μέτρα που θέσπισε ή πολιτεία με όχι απολύτως άνυστερόβουλη καθυστέρηση δεκαετιών και αιώνων, άποδυναμώνει και άχρηστεύει τό άρχαϊστικό καθαρολογικό πνεύμα που άφυπνίζεται όλοένα από τό λήθαργό του και από παράδοση κινδυνολογεί.

Θά δοκιμάσουμε, όσο ό χρόνος τό επιτρέπει, να κάνουμε πιο συγκεκριμένη τη βασική μας πρόταση, που άν δεν σφάλουμε και διάχυτη είναι (και συνεπώς, δεν διεκδικεί καμιά πρωτοτυπία) και θά είχε πλήρως υιοθετηθεί, άν δεν άντενεργούσαν αυτοί πάντως που άναμενόταν να άντενεργήσουν:

1) Η διδασκαλία της άρχαίας γραμματικής και γλώσσας άπαλλάσσεται (και άπολυτρώνεται) από την άποσυνθετική άποστολή που της είχε άνατεθεί, να στηρίζει την έπιβολή ή και μόνο την έπιβίωση των συστημάτων της άπώτατης γλωσσικής φάσης στη σύγχρονη νεοελληνική γλώσσα. Όστόσο έφόσον μιά ελάττωση, έστω, μερίδα Έλλήνων όμιλητών άρέσκειται στη χρήση κλίσεων ή συντάξεων που προϋποθέτουν κάποια γνώση (σπανιότατα έπαρκή) της άρχαίας γραμματικής, κανένας δεν έχει τό δικαίωμα να παρεμποδίσει ή να άποτρέψει με χλεύη ή άποδοκιμασία, και μάλιστα σε χώρους εξέαρτησης, μαθητείας και φοίτησης, την, σκόπιμη έστω, άνάκληση τέτοιων ή άλλων καθαιρενόντων στοιχείων. Έάν ή νεο-

ελληνική γλώσσα είναι — και είναι— αυτόρριξη, αυτοδύναμη και καταρχήν αυτάρκης, δεν άπειλείται με καμιά διάσπαση ή νοθεία από την αυτοπεριοριζόμενη άλλωστε χρήση των στοιχείων αυτών.

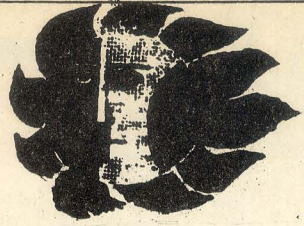
2) Η γνώση της διαδοχής των γλωσσικών συγχρονιών και μάλιστα της άρχαιότητας φάσης, δεν είναι, από καμιά άποψη, άναγκαία για να μιλήσουμε και να γράψουμε σήμερα την ελληνική γλώσσα. Η άπαιτηση να γνωρίζουμε τά άρχαία ελληνικά για να χειριστούμε σωστά (ή πιο σωστά) τά ελληνικά μας όχι μόνο οδηγεί σε παραλογισμούς, αλλά άποτελεί «ύβριν», με την άρχαία σημασία της λέξης, και έσοφορισμό, κατά τη χριστιανική άίσθηση της άμαρτίας. Είναι άληθινά δαιμονικό να θέλουμε να τοποθετηθούμε στο κέντρο του γλωσσικού κύκλου, κόνου ή σπείρας, όχι ως προς τό πεδίο της γνώσης (γόνιμο, αλλά δευτερογενές), αλλά ως προς τό πεδίο της χρήσης, πρωταρχικό και άληθινά άνακεφαλαιωτικό της γλώσσας και του λόγου. Κατά συνέπεια, άν νοιαζόμαστε για τά άρχαία ελληνικά, σκύβουμε στα δικά μας, και άφήνουμε στη γνώση και στη σπουδή (άρα και στην παιδεία) την ιστορία της γλώσσας. Στο πεδίο έξάλλου της δημιουργίας και του πολιτισμού, άντλούμε από τη γλωσσική διαχρονία κατά τίς ύφολογικές μας άνάγκες, υπό τόν αυτονόητο όρο ότι κρινόμαστε κάθε φορά για τίς συνθήκες της λογοτεχνικής ή άλλης κατασκευής (και σκευής) μας.

3) Συναφές είναι τό θέμα του έτυμολογικού. Προσφέρεται ιδιαίτερα για να κατανοήσουμε πώς στη χώρα μας και στην παράδοσή μας (καλή και στρεβλή, άναλόγως) μιά γνώση δευτερογενής ή και τριτογενής προάγεται σε αυθεντικό και πρωταρχικό γνώμονα χρήσης και ζωής — ουσίωδες γνώρισμα της καθαρεύουσας και των παρενεργειών της. Η γνώση του έτύμου μιάς λέξης και ή σημασιολογική της διαφάνεια είναι μεγέθη άσχετα. Αυτό διδάσκουν παραδοσιακοί και νεότεροι γλωσσολόγοι, ένδ άπεναντίας ή λογισύνη άντιστρέφει τη σχέση και έπισύρει τά σκώμματα των ποιητών από τούς αιώνες ήδη της Παλατινής Άνθολογίας και ξεχωριστά κατά τούς χρόνους της επανάστασης. Και ό Φόσκολος και ό Σολωμός και οι άνθρωποι του κύκλου του εκάκισαν γιά μιά άκόμη φορά τά «ριζώρυχα Μούσης άλλοτρίης», όσους δηλαδή «όρύτουν», σκάβουν για να βρούν τίς ρίζες των λέξεων. στα ποιήματα των άλλων. Κι ώστόσο πρόκειται για μιά γοητευτική και άκρας έλκυστική μάθηση που άσφαλώς έχει τη θέση της στην παιδεία και στη σπουδή, άρκει να τη στρέψουμε προς τίς κατευθύνσεις που ύποδεικνύει ή σύγχρονη γλωσσολογία και διδακτική και πάντως όχι εις βάρος του μη «έλληνογενούς» γλωσσικού θησαυρού.

4) Η συγχρονική φάση (με τη στενότερη και ευρύτερη έννοια της λέξης) της νέας ελληνικής έμφανίζεται άκρα ιδιοτυπία, κυρίως στο σύστημα της γραφής, που όφείλεται στην άλλοτε ήπιότερη και άλλοτε αυστηρότερη τάση να ρυθμιστεί ή γραφή (κάποτε και ή όμιλία) κατά τό πρότυπο της άττικής διαλέκτου και γραμματικής. Είναι άνθρωπίνως άδύνατο να περιγραφεί ή γραμματική της νέας ελληνικής πρό — και μετά— έπαναστατικά, έφόσον σχεδόν τά πάντα (δυνάμει, τά πάντα) της άρχαίας γραφής, συχνά και ειπώθηκαν ή άκούστηκαν κατά μίμηση και έπιβολή. Γλωσσικά στοιχεία που άποτελούσαν ήδη άρχαϊσμούς για την ίδια την άττική χρησιμοποιήθηκαν από λόγιους και συγγραφείς κατά τόν περασμένο ή και τόν παρόντα αιώνα και, συχνά, άνιχνεύονται και σε πρόσφατα κείμενα. Χρησιμοποιήθηκαν μάλιστα όχι ως «ύφος», ως άγλάισμα λόγου, άλλ' ως «γλώσσα», ως καθολικός έθνικός ύπος και ύπογραμμαός.

5) Άρα προκύπτει πρόβλημα: πώς ό σύγχρονος και ό αυριανός Έλληνας θά οικειωθεί και θά κατακτήσει τόν «κείμενο λόγο» δύο ή τεσσάρων τουλάχιστον αιώνων; Θά άποκλείσουμε την «όμοιοπαθητική λύση», να επαναφέρουμε δηλαδή και στο δημοτικό σχολείο τη διδασκαλία της άρχαίας ελληνικής, και για άλλους λόγους και γιατί αυτό θά έσήμαινε να καταβάλλει τό τίμημα της ιδιόμορφης γλωσσικής πορείας άποκλειστικά ή σύγχρονη φάση και να άγνοήσουν για μιά άκόμη φορά οι έθνικές και κοινωνικές προτεραιότητες και έπιλογές. Η άφομοίωση των άρχαϊζόντων και καθαρωνόντων στοιχείων, τά όποια και από τά ίδια τά πράγματα ύποχωρούν και θά άπομακρύνονται όλοένα από τη χρήση λόγου των εκπαιδευτικών κυρίως μέτρων της πολιτείας, δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο μέσα από αυθεντικό νεοελληνικό γλωσσικό περιβάλλον. Προέχει ή στερέωση της νεοελληνικής γλωσσικής συνειδησης. Μέσα σε μιά νεοελληνική σύμφραση τό άρχαϊστικό στοιχείο θά καταστεί μορφολογικά, συντακτικά και σημασιολογικά πιο εύληπτο παρά μέσα στον άσασή, άόριστο (άκόμη και για πτυχιούχους φιλόλογους) και, προπαντός, άλλίως άρθρωμένο άρχαίο λόγο.

6) Όσοι μιλάνε σήμερα και, κυρίως, γράφουν τά νέα ελληνικά, και μάλιστα σε κοινωνικούς χώρους όπου ή «όρθοέπεια» έχει τό λόγο της, δέχονται δύο αντίθετες έλξεις από ισχυρώς αντιπαλαίοντα γραμματικά συστήματα. Αυτό τό «τράβηγμα», για να πούμε έτσι, βιώθηκε δραματικά μετά την καθιέρωση της δημοτικής πρώτα στην εκπαίδευση και ύστερα στη διοίκηση. Μολονότι ήδη άμβλύνεται, θά τό συνειδητοποιούν οι όμιλητές και γραφιάδες για άπροσδιόριστο χρόνο. Τό ζητούμενο δεν είναι να μηδενίσουμε την άπόσταση άνάμεσα στον προφορικό και

γραπτό λόγο ή να ρίξουμε τό βάρος μας ύπέρ του ενός και όχι του άλλου τύπου, αλλά να αφήσουμε τή γλώσσα να βρεί τήν ισορροπία της χωρίς να όρθώνουμε φραγμούς και να επιβάλλουμε κλίσεις ή συντάξεις πού δέν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς πλήρη γνώση πρόσθετων (και επιπρόσθετων) γραμματικών συστημάτων.

7) Φραγμός ακριβώς θά ήταν ή παράλληλη και ισότιμη διδασκαλία τής αρχαίας ελληνικής από τό δημοτικό ή τό γυμνάσιο, πού άλλωστε δοκιμάστηκε ματαιώς επί αιώνες. *Νεοελληνικό έντέλει εϊναι αυτό πού λέγεται, γράφεται (διαβάζεται και κατανοείται) χωρίς αναγωγή εύθεία και όλική, δυσκολότατη και γιά τούς ιδιαίτερα έγγράμματος, στό σύστημα τής αρχαίας γραμματικής.* Όσα μένουν, άσχετα μέ τήν ιστορική τους προέλευση, αρχαία, αρχαιοκλιτα, βυζαντινά, δημοτικά, λαϊκά, ελληνικής ή «ξένης» ένυμολογίας ανήκουν στή συγχρονική φάση. Συνανήκουν επίσης όσα νεότατα, πρόσφατα ή άπολύτως σύγχρονα γεννιούνται και μορφώνονται κάθε μέρα και είναι σύμφωνα μέ τό δομικό πνεύμα τής λαλιάς, πού δέν είναι ποτέ κλειστό και στατικό (νεολογισμοί, τροπικές εκφράσεις πού συχνά άποκοτούν ισχύ κυριολεξίας κ.λπ.). Μέ βάση τόν προτεινόμενο όρισμό, καθόλου, πιστεύω, πρωτότυπο, πού επιβάλλει, ώστόσο, αναπόφευκτες έτσι κι άλλως επιλεκτικές διαδικασίες, επιείγει ή συστηματική καταγραφή του γλωσσικού πλούτου και ό εμπλουτισμός, όπου χρειάζεται, τής γραμματικής και τής σύνταξης άκόμη τής δημοτικής.

Οι συλλέκτες και καταγραφείς πού πρέπει να ύπηρετούν τή γνώση, αλλά και τήν ποίηση, τή χρεια, αλλά και τήν έλευθερία, θά άποκλείσουν ή θά παρακάμψουν:

- Τό άβυσσαλέο μίσος πού έχει εξαπολυθεί εναντίον κάθε λαϊκού, παραδομένου ή νέου γλωσσικού στοιχείου.

- Τήν απέχθεια προς τήν εκφραστικότητα και εύρηματικότητα των νέων ανθρώπων.

- Τήν άποστροφή προς τά ιδιώματα άγροτικών, έργατικών, αστικών στρωμάτων.

- Τήν ιερή, δήθεν, αγανάκτηση κατά παρατονισμών, εκφραστικών λαθών, πού ή χρήση μαρτυρεί, προωθεί ή δοκιμάζει.

- Τόν εκφοβισμό πού άσκειται από εκείνους ακριβώς πού εμφανίζονται σαν έλευθερωτές και σωτήρες τής γλώσσας και στιγματίζουν ως ξενόφερτα, χυδαία, άγοραία ή περιθωριακά, σύνολα φράσεων πού μπροστά τους ένας γλωσσολόγος, αν δέν άγαλλιά (όπως ένας ποιητής), πρέπει τουλάχιστον να μένει άπαθής και πάντως να μήν επισείει φόβητρα και κινδύνους.

Έχει επισημανθεί τό εξής πολιτικό παράδοξο: από τό ίδιο τό κράτος και τά ιδρύματα πού αυτό έλέγχει, ενισχύει ή εννοεί, προβάλλονται θέσεις πού άντιμά-

χονται στην πράξη τήν πολιτική τήν όποία, αν και ποτέ μέ άπόλυτη εύκρίνεια, φάνηκε ότι υιοθετεί. Ήδη κάτω από τήν πίεση φωνασιών και ίερεμιάδων επικρατεί — και όχι μόνο στα μέσα μαζικής έννημέρωσης — μία νέα άτσαλάκωτη και σιδερωμένη όρθοέπεια, λές και ή όμιλία και ή γραφή μπορεί να κάνει χωρίς κενά και διαλείψεις, χωρίς τά άσταθή, αν θέλετε, και κυμαινόμενα αλλά ζωντανά γλωσσικά φαινόμενα. Μέ κίνδυνο να παρεξηγηθώ, θά έλεγα ότι και πάντοτε, αλλά προπαντός κατά τήν περίοδο πού διανύουμε, όφειλουμε να αναγνωρίσουμε τό δικαίωμα στό γλωσσικό «λάθος». Από τά «λάθη» και τίς παρεκκλίσεις, άσκοπες και άθέλητες στή χρήση, σκόπιμες και έλεγχόμενες στή δημιουργία, ξεκινάνε τά όρθά και συγκλίνοντα. Τό «οϊδασι» τής Καινης Διαθήκης γιά τούς τηρητές του άττικού κανόνα ήταν, άσφαλώς, λάθος και μάλιστα άποτρόπαιο.

Η ΑΝΟΧΗ ή άλλως ή άυτορρύθμιση τής γλώσσας χωρίς (ή μέ τούς μικρότερους) έξωτερικούς καταναγκασμούς, είναι άνεπιθύμητη ακριβώς από τούς άνθρώπους εκείνους πού θέλουν να επιβάλουν στή γλώσσα τής κοινότητας τά προσωπικά τους ιδιώματα, τό ψευδοαριστοκρατικό τους φρόνημα, τίς άτομικές τους ιδιοτροπίες, τίς αισθητικές τους, έστω αϊρέσεις, τίς πνευματικές τους επαγγελίες ή και τά επαγγέλματά τους, μέ τήν αρχαία και νεότερη σημασία τής λέξης. Είναι άπεναντίας λύση πού έξυπηρετεί τόν οργανικό δεσμό ανάμεσα στό πεδίο χρήσης (πού άγκαλιάζει όλους τούς όμιλητές), στό πεδίο εκπαίδευσης (πού θά έπρεπε να δέχεται ισότιμα όλους τούς πολίτες, έννοω και στίς τρεις βαθμίδες της) και στό πεδίο δημιουργίας και πολιτισμού, προς τό όποιο έλκονται — πρέπει να έλκονται — όλοι οι πολίτες χωρίς να άλλιοώνεται και να άλλοτριώνεται, ριζικά, ή γλώσσα τους — και όχι μόνο ή γλώσσα τους.

Στό πεδίο τής χρήσης σεβασμός προς ό,τι πράγματι λέγεται (και γράφεται). Στό χώρο τής εκπαίδευσης και τής σπουδής, τό κέντρο ανήκει στα νέα ελληνικά, τόσο στό λύκειο όσο και στίς φιλοσοφικές σχολές. Παρ' όλα όσα θηνηδοούνται στή λεγόμενη Γ' Δέση, κυριαρχεί ή διδασκαλία τής αρχαίας ελληνικής, προς τήν εκμάθηση τής όποιας οι μαθητές προσέρχονται όχι άνέτοιμοι και πάντως έμβαθύνουν περισσότερο από όσους έκαναν αρχαία από τήν Α' Γυμνασίου. Αν μάλιστα σχεδιαστεί σωστά ή διδασκαλία των αρχαίων κειμένων από μετάφραση στίς τρεις γυμνασιακές τάξεις, οι μαθητές φτάνοντας στό λύκειο θά έχουν ίκανή γεύση από τόν αρχαίο βίο και πολιτισμό χωρίς τή γνώση του όποιου ή παραδοσιακή γραμματική αρχαιομάθεια δέν έξυπηρετεί τό άληθινά άπαραγνώριστο και γιγαντιαίο μορφωτικό άγαθό τής ελληνικής γλώσσας και γραμματείας. Δέν θά ήθελα να άποκρύψω τό γε-

γόνος ότι πολλοί μελλοντολόγοι προβλέπουν ότι μαθητές, κάποτε, διεθνώς, θά παραμονεύουν τούς καθηγητές στή γωνιά και θά τούς δέρνουν άλύπητα, γιατί φαντάζεστε; — γιατί δέν τούς διδάσκουν Όμηρο και Βιργίλιο, στα αρχαία, βέβαια, και στα λατινικά.

Η νοσταλγία και προσδοκία αυτή πρέπει να διασωθεί στην κιβωτό τής παιδείας. Αλλά αν θέλουμε να φτάσουμε, δέν ξέρω ποτέ ακριβώς, και μέ ποιούς ένθικούς και κοινωνικούς όρους, σ' αυτήν τήν ώραία έξανάσταση των νέων, πρέπει επί του παρόντος:

- να περιγράψουμε τή γλώσσα μας,
- να άντλήσουμε πρώτα από τήν άμεση και κατόπιν από τήν άπώτερη και άπώτατη γλωσσική παράδοση,
- να διασώσουμε αυτό πού άκόμη είναι ζωντανό και λίγο λίγο νεκρώνεται, τόν άμύθητο συντακτικό πλούτο, έστω όπως άποτυπώνεται στή δίτομη *Σύνταξη* του Άχ. Τζάρτζανου (έστω γιατί πολλά και διαφεύγουν και δέν ύπόκεινται σε περιγραφή παρά μέ όρους πού τά ίδια επιβάλλουν),

- να συντάξουμε ένα χρηστικό αλλά πλήρες λεξικό τής νέας ελληνικής μέ όλα τά δάνεια και άντιδάνεια και ύβριδια και «βαρβαρόχη» δήθεν στα χθεσινά και τά σημερινά — λεξικό φράσεων και όχι λέξεων,

- να καταρτίσουμε ένα ανάλογο λεξικό τής ελληνικής από τά Μυκηναϊκά μέχρι σήμερα αλλά στό όποιο τά νεοελληνικά λήμματα δέν θά πιέζονται ως φτωχοί συγγενείς ή άποπαίδια.]

- να έξασφαλίσουμε σε όλους πού αισθάνονται κλίση τή δυνατότητα να σπουδάσουν και τά νέα και τά μεσαιωνικά και τά αρχαία ελληνικά.]

- να μηδενίσουμε τόν αναλφαβητισμό,

- να πολεμήσουμε τέλος τίς καταρχήν άνεπιθύμητες ξένες λέξεις, όχι στό πεδίο τής γλώσσας, μέ χλεύη, εμπαιγμό κατατρομοκράτηση, άναθεματισμό και, τό χειρότερο, μέ μέτρα πού γελοιοποιούν και γελοιοποιούνται, αλλά στή βάση, στήν παραγωγή, στήν έρευνα κ.λπ., όσο και όπως μπορούμε,

- να καταλάβουμε, επιτέλους, ότι ή γλώσσα δε θέλει πολύ γιά να γίνει «λόγια», και λόγια, άλιμονο, του άέρα, και πώς από μόνη της, όσο τή μιλάνε άνθρωποι, ούτε φθείρεται ούτε φθίρει.

Δέν θά μπορούσα δυστυχώς να πω τό ίδιο γιά τόν τρόπο πού βλέπουμε τή γλώσσα ή τουλάχιστον γιά τίς άνησυχίες πού τής φορτώνουμε χωρίς να πηγάζουν από τήν ίδια.

Άνδρέας Μπελεζίνης

Εισήγηση πού έγινε στό Πνευματικό Κέντρο «Δημήτρης Γληνός» στό τμήμαρο «Συμπόσιο γιά τή γλώσσα σήμερα».

Μή μου χαλάς τά μπάνια μου

Κουτσά στραβά κι ανάποδα, ιδού ο Λαός κυρίαρχος και κεφαλαιούχος (όπως τουλάχιστον εμφανίζεται στο πρωτοσέλιδο τιτλάκι της 'Ελευθεροτυπίας, στις 30 του Γενάρη, γιά νά ...πεζοποιηθεί λίγες σελίδες παραμέσα). Μήν του μιλάτε του λαού, αφήστε τον στην άμμο, νά λιάσει τό κορμάκι του, νά τό καταμαυρίσει. 'Οχι τίποτε άλλο, αλλά μπορεί νά μαυρίσει έμάς τούς εκπροσώπους (της άπουσίας) του, έτσι και του χαλάσουμε τή ζαχαρένια και προκηρύξουμε έκλογές μέσ στό κατακαλόκαιρο, ενώ άνθοιν οι άδειες, παχαίνουνε κι οι μύγες.

'Οντως δξυνούστατη ή μετεωρολογική-κλιματολογική αντιμετώπιση της πολιτικής, καταπώς έλαχε στόν πρωθυπουργό ό κλήρος νά τή διδάξει. Δυσκολευόμαστε νά νιώσουμε τό ένδότατο χιούμορ, άφου μάλιστα ή περί πλατσουρισματος σύλληψη εύρε χώρο πρωτοσέλιδο στις συμπολιτευόμενες έφημερίδες.

'Η στήλη, προεκτείνοντας τή λογική ως τις άκρότατες τών συνεπειών της, ύποχρεούται νά παρουσιάσει, έν πλήρει σεμνότητι, τις προτάσεις της — γιά ζύμωση:

1) 'Οχι έκλογές τόν χειμώνα. 'Ετσι πού τά τζάκια πληθαίνουν στις πόλεις και γκρεμίζονται στά χωριά (έκει δέν ισχύουν άλλωστε έντολές περί διατηρητέων), πού νά σηκώνονται οι έτεροδημότες νά ψάχνουν τις ρίζες τους μέσ στό κρύο και στ' άγιάζι; Πού νά τρέχουν γιά ν' αγοράσουν άλυσίδες γιά τά γιω-

ταχί τους; Και νά πολλαπλασιάζονται, επί τή έξόδω, και τά κατά κεφαλήν τσιρότα από τις καραμπόλες. Και νά διακόπτονται βάρβαρα οι έρωτες πού φουντώνουν όσο πέφτει τό θερμόμετρο, κατά τās έπιταγές τών λαϊκών μας παροιμιών. Και νά καταπατώνται αναλήγτως τά δικαιώματα της συμπαθούς τάξεως τών χειμερινών κολυμβητών.

2) 'Οχι έκλογές τήν άνοιξη: Είναι γνωστόν πώς, άμα τώ ήρι άρχομένω, δέν φτάνουν τά δάχτυλα χειρών και ποδιών νά μετρηθούν οι τηλεοπτικώς άναμεταδιδόμενοι τελικοί ποδοσφαίρου, μπάσκετ, βόλει κ.λπ. Γνωστόν επίσης ότι κάτι μέ τό Πάσχα, λίγο μέ τήν Πρωτομαγιά, από κοντά και ή 'Ανάληψη, όσο νά 'ναι συσφιγγονται οι σχέσεις έπαρχιών και πόλεων, ξαναβλέπονται τά δεύτερα ξαδέφρια, τρίβουν τά χέρια τους οι βενζινοπώλες, δξύνεται ή οικολογική μας συνείδηση: γιατί λοιπόν νά προστεθεί άλλη μιά έξοδος; Κι άς συναριθμηθεί ότι μαθητές, φοιτητές και γονείς κατασκοτώνονται γιά τις έρχόμενες δξετάσεις.

3) 'Οχι έκλογές τό φθινόπωρο (γιά τό καλοκαίρι είπαμε, μάς κάλυψε ό σύντροφος πρόεδρος). Διότι τά της άποταμιεύ-

σεως σπαταληθήκανε σέ νήσους άναψύξεως. Διότι οι άνθρωποι (ό λαός δηλαδή) μετακομίζουν, και μέσ στή φούρια μπορεί νά τραβήξουν και καμιά κομματική μετακόμιση. Διότι

**«Δεν είμαι
σκληρός να
χαλάσω
τα μπάνια
του λαού»**

τά παιδιά πάνε σχολείο κι άντε νά γυρεύεις σέ ποιό άνήκουν, άνάλογα μέ τόν άρτιο ή περιττό άριθμό του σπιτιού σου, άνάλογα μέ τόν όροφο, άνάλογα μέ τό χρώμα τών ματιών τους. Διότι άρχίζει τό πρωτάθλημα κι ό περιλάλητος ψυχικός πλούτος έχει βρει πού νά επενδυθεί.

Και διότι, έντέλει, από Αύγουστο χειμώνα κι από Μάρτη καλοκαίρι. Μονά ζυγά δικά τους δηλαδή.

Μπρ. Παγερός

· ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ Πέμπτη 31 Ιανουαρίου 1985

Το ΠΑΝΗ ΚΑΛΑΙΤΣ

Σχιζοφρενίαν έννεπε

'Η 'Απογευματινή είναι έφημερίδα της Δεξιάς, της κοινωνικής Δεξιάς. Είναι ύποχρεωμένη ως έκ τούτου, γιά λόγους αυτοσεβασμού, νά τά βάζει μέ τό ΠΑΣΟΚ και μ' ό, τι προωθεί ή κυβέρνησή του. Νά τά βάζει δηλαδή και μέ τό μονοτονικό.

Μόνο πού, στην προκειμένη περίπτωση, πρέπει νά καλύπτεται πίσω από άλλους, καθόσον ή ίδια κατήργησε τούς τόνους μάλλον σχιζοειδώς: οι τίτλοι της γράφονται στό μονοτονικό αλλά τά κείμενα έχουν τις βαρείες τους, τις δασείες τους και τις περισπωμένες τους. Βρήκε λοιπόν μπροστάρη κάποιον δικηγόρο πού προσέφυγε στό Συμβούλιο της 'Επικρατείας έπειδή «ή Διοίκηση, συνεχίζοντας τό έργο της παραφθοράς της ελληνικής γλώσσας άπετόλμησε τή μεταφορά του ιερού κειμένου του 'Αστικού μας Κώδικα στη δημοτική μέ τό μονοτονικό σύστημα».

Τό χαριτωμένο αποτέλεσμα: μονοτονικός τίτλος συνηγορία στόν άγώνα κατά του μονοτονικού. Είναι κι αυτό μία άποψη.

Προσφυγή στο Σ.Τ.Ε. κατά του μονοτονικού

Κατά του Προεδρικού Διατάγματος μέ τό όποιο καθιερώθηκε τό μονοτονικό σύστημα προσέφυγε στό Συμβούλιο 'Επικρατείας ό δικηγόρος κ. Δημ. Παπαχριστόπουλος.

Στήν αίτησή του ύποστηρίζει ότι ή ελληνική γλώσσα έχει κηρυχθεί όπο διωγμόν και ότι οι άνά τόν κόσμο δικτατορίες σεβάσθηκαν τή γλώσσα του τόπου τους και δέν διέταξαν σακοποίηση ή παρασθορά.

ΜΗ ΧΑΣΕΤΕ ΤΑ «ΝΕΑ»
της Κυριακής

**Οι χαφιέδες
πριν και
μετά την
21η Απρίλη '67**

- Ποιοι κάρφωναν και ποιους κάρφωναν
- Τα ονόματα χαφιέδων μέσα από τα βιβλία στρατιωτικών μονάδων
- Τα ονόματα των θυμάτων που οι αρχές κατέγραφαν ακόμη και το ειρωνικό τους χαμόγελο...

ΠΕΡΙ ΧΑΦΙΕΔΩΝ

Ἡ ἔξουσία, ἡ κάθε ἔξουσία, χρειάζεται τούς καταδότες, τούς πληροφοριοδότες, τούς χαφιέδες, τὰ καρφιά της. Γιά νά προλαμβάνει καί, κυρίως, νά φοβίζει. Τά καθεστῶτα πού ἀποτελοῦν προϊόντα καισαρικών τομῶν καί τρέφονται ἀπό τόν τρόμο καί τή βία, ἐμφανίζουν πολλαπλασιασμένες τίς ἀνάγκες τους ὡς πρὸς τόν ἀριθμό καί τίς ἱκανότητες τῶν καταδοτῶν. Ἐπειδὴ φοβοῦνται τόν ἴδιο τους τόν καθρέφτη.

Φυσικῶ τῷ λόγῳ, λοιπόν, ἡ χούντα διέθετε πλήρως ἐπανδρωμένους καρφολογικούς μηχανισμούς. Δέν καταλαβαίνουμε ὅμως ποιές ὑψιστες πολιτικές ἀνάγκες (ἐκτός ἀπὸ τὴν ἐμφανή τῆς ἀφύπνισης τῶν γενικῶς καί ἀορίστως ἀντιδεξιῶν αἰσθημάτων, ἐνόψει τῶν σχετικῶν ἐπιτροπῶν) ἔσπρωξαν τὰ ΝΕΑ στίς «*πιὸ συνταρακτικές ἀποκαλύψεις τῆς χρονιάς*», στή δημοσίευση δηλαδή τῶν καταλόγων μέ τὰ ὀνόματα τῶν χαφιέδων «*πρὶν καί μετὰ τὴν 21η Ἀπρίλη '67*». Μπήκαν μάλιστα στὸν κόπο νά προδιαφημίσουν ἐντόνως τὴν ἔναρξη τοῦ σχετικοῦ ἀφιερώματος στὸ κυριακάτικο φύλλο (3.2.85), ἀκόμα καί μέ ἐξепιτοῦτου τυπωμένα φέγγ βολὰν πού μοιράζονταν στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας: «*Ποιοὶ κάρφωναν καί ποιούς κάρφωναν — Τὰ ὀνόματα χαφιέδων μέσα ἀπὸ τὰ βιβλία στρατιωτικῶν μονάδων — Τὰ ὀνόματα τῶν θυμάτων πού οἱ ἀρχές κατέγραφαν ἀκόμη καί τὸ ειρωνικό τους χαμόγελο...*».

Μετὰ τὰ περιβόητα κατάστιχα μασόνων, ἰεχωβάδων, ἰνδουιστῶν, ὀπλοφοροῦντων, ὀμοφυλόφιλων κ.λπ., ἡ σειρά τῶν καταδοτῶν. Γιά νά πάμε νά τοὺς δειροῦμε; Ἐκδικεῖται ἄραγε ἡ δημοκρατία (πιθανότητα πού ἡ ἴδια ἡ ἐφημερίδα προσπαθεῖ νά ξεορκίσει στὸ προλογικό της σημεῖωμα); Καί πῶς διαγράφονται, στὸ βωμό τῆς κατασκευῆς ἐντυπώσεων καί στὸν ὑπὲρ φύλλων ἀγῶνα, οἱ κοινωνικές συνθήκες πού παρήγαγαν τοὺς χαφιέδες; Γιατί δύσκολο μοιάζει νά ὑποστηρίξουμε ὅτι γεννιοῦνται οἱ καταδότες (ἢ οἱ δεξιοί, οἱ ἀριστεροί κ.ο.κ.).

Πολλές οἱ δουλειές τοῦ καθενός. Βάρη οἰκογενειακά, οικονομικά στριμώγματα, ἀκόμη καί τὸ ἴδιο τὸ κυνηγητό γιά λόγους πολιτικούς ἀλλοιώνουν συνειδήσεις καί χαλοῦν ἀνθρώπους. Καί τέτοιες καταλογές σάν κι αὐτὴ τῶν ΝΕΩΝ φαίνεται νά λησμονοῦν (ἂν δέν ἀποθαρρύνουν) τὴ μετάνοια. Καί τὴν ἀλλαγὴ — ἀτόμων καί καταστάσεων.

Κινηματογράφος καί σέξ (1)

Λογοκρισία = λόγος καί κρίση. Ποιὸς ἔχει τὸν λόγο καί ποιὸς τὴν κρίση. Μά τὸν λόγο ἔμεῖς καί τὴν κρίση ἡ κυβέρνηση τοῦ παπανδρεϊκοῦ σοσιαλισμοῦ. Τὸ κριτήριό ἐνός (ἢ ὀλίγων) γιά τὴν ἠθική ἀκεραιότητα ἑκατομμυρίων.

Ποιὸς θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀρμόδιο νά μετρά τὴν ἀνοχή μας στὴν αἰχμηρότητα τῶν σεξουαλικῶν ὑπονοουμένων καί ὡς ἐκ τούτου λογοκρίνονται (μέ πεντέξι χρόνια καθυστέρηση) ταινίες σάν αὐτές τοῦ Γούντι Ἄλεν; Γιατί συνέβη κι αὐτό.

Ἐν τῷ Γούντι Ἄλεν θεωρήθηκε ἀρκούντως ἀπρεπὴς καί ἀνήθικος ὥστε στὴν ταινία τοῦ Ὁ εἰρηνοποιός (πού ξαναπροβάλλεται) νά μουντζουρωθοῦν μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας μερικοὶ ὑπότιτλοι (ἀκόμα μιά προσπάθεια τῶν γενναίων λογοκριτῶν καί θά φτάνανε τοὺς δέκα). Κρίθηκε ἐπισηφαλὴς ἡ ἠθικότητά μας ἐπειδὴ ἦταν λιγάκι πιὸ πονηρές οἱ κουβέντες ἢ ἐθίγη ἡ ἑλληνοπρέπεια τῶν πατριδοφυλάκων ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι (κι ὁ θεῖος Σωκράτης ἀνάμεσά τους) ἀποκλήθηκαν γλεντζέδες ὀμοφυλόφιλοι; Καί τὴν ἀγγλικὴν γνωρίζομεν...

Κινηματογράφος καί σέξ (2)

Παραπονέθηκαν φίλοι φανατικοὶ τῆς στήλης, Θεσσαλονικεῖς. Δέν παραδίνουμε λέει σημασία στίς ἐκεῖ παροχές θεάματος, ἐνῶ καλύπτουμε τακτικὰ τίς κινηματογραφικὲς προτιμήσεις τῶν αἰθουσαρχῶν Ἀθηνῶν καί περιχώρων.

Σπεύδουμε κατόπιν αὐτοῦ νά συμμορφωθοῦμε. Ἡ συμπρωτεύουσα, παρά τὸ κινηματογραφικὸ της φεστιβάλ καί παρά τὴν ἐκδοση εἰδικῶν περιοδικῶν πού ὑποδηλώνουν πὼς κάτι κινεῖται, εἶναι μάλλον ἡ ριγμένη τῆς διανομῆς. Ἔργα δευτέρας διαλογῆς καί μέ ἐβδομαδιαία συνήθως καθυστέρηση τὰ ἀπαιτητικά τῆς κάθε νέας ἐσοδείας. Οἱ ἐκεῖ ἔμποροι τοῦ θεάματος διακρίνονται πάντως γιά μιά κάποια διάθεση πρωτοπορίας: εἶναι εἰλικρινεῖς. Δέν ντρέπονται

λοιπὸν νά βαφτίσουν εὐθέως τίς αἰθουσές τους *κινηματογράφους ταινιῶν σέξ*, κάτι πού δέν συνηθίζεται στὸ κλεινὸν ἄστυ. Ἔτσι, ἐκτός ἀπὸ τοὺς ἐννέα κινηματογράφους αὐτοκινήτων (*drive-in*) πού φιλοξενοῦν αὐστηρῶς «ἀμερικάνικο», «γαλλικὸ», «σκανδιναβικὸ» ἢ, κατὰ πλειοψηφία, ἑλληνικὸ σέξ, ὑπάρχουν ἄλλοι ἔνδεκα αὐστηρῶς εἰδικευμένοι ἡδονοδότες. Τὸ σχετικὸ παράθεμα (τυχαία ἡ ἡμέρα) μιλάει μόνο του. Οἱ ἔμποροι δέν μπαίνουν κἀν στὸν κόπο νά δώσουν τὸν ὄντως τίτλο τοῦ προβαλλόμενου ἔργου.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΤΑΙΝΙΩΝ ΣΕΞ

ΑΕΛΛΩ (Τηλ. 274.470) «Ἑλληνικὸ σεξ» καί «Ἀμερικάνικο σεξ»

ΑΛΕΚΑ (Τηλ. 520.040) «2 Ἀμερικάνικα σεξ»

ΑΛΚΑΖΑΡ (Τηλ. 276.186) «2 Ἀμερικάνικα σεξ»

ΒΙΛΜΑ (Τηλ. 525.216) «2 Ἀμερικάνικα σεξ»

ΔΙΟΝ (Τηλ. 929-075) «2 σεξ ταινίες»

ΕΛΕΝΑ ΜΑΡΙΑ (Τηλ. 212.507) «Ἑλληνικὸ σεξ» καί «Ἀμερικάνικο σεξ»

ΕΛΣΗ (Τηλ. 221.791) «Ἑλληνικὸ σεξ» καί «Ἀμερικάνικο σεξ»

ΘΕΑΝΩ (Τηλ. 929-075) «Ἑλληνικὸ σεξ» καί «Ἀμερικάνικο σεξ»

ΙΛΙΟΝ (Τηλ. 537-659) «2 Ἀμερικάνικα σεξ»

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ (Τηλ. 276.278) «2 σεξ ταινίες»

ΟΣΚΑΡ (Τηλ. 912.400) «2 Ἀμερικάνικα σεξ»

ΣΙΝΕΕΠ (Τηλ. 236.475) «2 σεξ ταινίες»

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ

ΑΣΤΕΡΙΑ (Τηλ. 421.674) «Λούφα καί παραλαγή» καί «Ἀμερικάνικο σεξ»

AUTO CINO (Τηλ. 471.636) «Ἑλληνικὸ σεξ» Γ' ΕΒΔ. καί «Ἀμερικάνικο σεξ»

Καί νά μετράει κανεὶς πὼς ὅλοι οἱ κινηματογράφοι τῆς Θεσσαλονίκης φτάνουν δέν φτάνουν τοὺς ἐβδομήντα. Εἰκόνα σου εἶμαι Ἀθήνα καί σοῦ μοιάζω, ἀκόμα καί σέ μιά πόλη πού γιορτάζει φέτος τὰ 2.300 χρόνια τῆς ἱστορίας της καί πού ἡ ἰδιαιτερότητά της μαρτυρεῖται οὐσιαστικῶς καί πολὺτιμη;

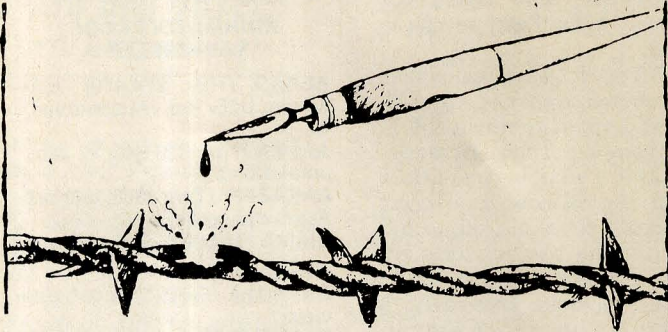
Ἀρετὴ Μπ.

Κι άλλες φωνές έξ' επαρχίας

Γρεβενά, Ἀλεξανδρούπολη, Καβάλα, τρεῖς πόλεις πού ἔρχονται νά προστεθοῦν στήν ἀλυσίδα ὄσων ὡς τώρα ὀδήγησαν, μέ τά σύν καί περισσότερο μέ τά πλήν τους, στήν ἔκδοση περιοδικῶν.

1. **Ἀπόπειρα στά Γρεβενά.** Αὐτός εἶναι ὁ τίτλος τοῦ ἐντύπου τοῦ κυκλοφόρησε μέ τό μόχθο τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἐκπολιτιστικοῦ Συλλόγου Γρεβενῶν. Μέ τή γεύση τοῦ χειροποίητου καί τήν ἀνάσα τῆς ἐπιμονῆς.

«Χῶρος στεγνός καί παραδοσιακά αὐταρχικός, μιά κοινωγία κλειστή καί αὐστηρά ἐλεγχόμενη, μ' ἓνα λαό μόνιμα παραπλισμένο». Ἔτσι σκληρά, χωρίς ψευδαισθήσεις, ὀρίζεται ὁ γενέθλιος τόπος. Πού δέν ἀφήνεται ὁμως νά σπρώξει στόν μίξραμπλισμό καί στή λαγνεῖα τῆς ἐρημίας.

Ἀπό ἀναζητήσεις ἐτυμολογικές τῆς λέξης Γρεβενά μέχρι κομμάτια γιά τή γυναῖκα στήν ἐπαρχία· ἀπό πικρόχολα «γνωμικά» σάν τό «ἡ γελοῖότητα καί ἡ τελειότητα εἶναι τό ἴδιο πράμα· διαφέρουν μόνο στό πρῶτο γράμμα» μέχρι ἀπόψεις γιά τά ναρκωτικά, τήν ἀρχαιοκαπηλία καί τόν τοπικό ἀθλητισμό. Τά θέματα προσεγγίζονται μέ σεμνότητα καί ἐλεγχόμενο συναισθηματισμό, ἔτσι πού νά μήν μπορεῖ ἡ δημιουργική διάθεση νά ἐξαντλεῖται εὐκολά στή συνθηματολογία.

2. Τό περιοδικό τῆς Καβάλας τό ὄνομασαν **Ἀποψη - Περιοδική ἔκδοση γιά τόν κοινωνικοπολιτικό προβληματισμό.** Λόγος σκληρός, εὐθέως πολιτικός, ἐξοῦ καί ἐνίοτε παραμελεῖται ἡ αἰσθητική ἀριότητα τοῦ ἐντύπου. Οἱ φίλοι τῆς **Ἀποψης** τό δηλώνουν χωρίς προσποιήσεις: «Ἐπειδή ἀκόμη ἀντέχουμε. Ἐ-

πειδή νιώθουμε ὅτι πρέπει νά ζήσουμε γιά νά παράγουμε καί ὄχι ν' ἀναπαράγουμε. Νά ἀμυνόμαστε ἀλλά καί νά πολεμάμε, ὅποτε χρειάζεται, ἐναντία στήν καθημερινή ἀλλοτρίωση καί τό ψέμα, ἐναντία στήν ἐμπορική νοοτροπία καί τήν «πολιτοποίηση», θά συνεχίσουμε τήν «Ἀποψη» μέ μιά κρυφή μεγάλη ἐπιθυμία: νά καταφέρει νά σᾶς τσιμπήσει τό μυαλό».

Ἀπό τά περιεχόμενα τοῦ 2ου τεύχους (Νοέμβριος - Δε-

κέμβριος '84) ἐπισημαίνουμε τά κείμενα γιά τίς ἐλληνικές φυλακές, τά λατομεῖα τοῦ Νέστου, τό διαλυτήριο στήν Κεραμωτή, τήν ἀστυνομική καταστολή καί τίς σχέσεις γιαντρῶν - ἀρρώστων.

3. Τό περιοδικό τῆς Ἀλεξανδρούπολης διεκδικεῖ ὀπωσδήποτε τήν ἰδιαιτερότητά του. Ἡδη ἀπό τόν τίτλο, **Ἐντόστια ἔξω** («φυλλάδα γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ΜΗ «φυσιολογικῆς» προσωπικότητας καί τή μὴ ἐνταξη στούς παραγωγικοκαταναλωτικούς ὀχετούς» αὐτοορίζεται στίς μέσα του σελίδες), εἶναι εὐανάνγνωστη ἡ διάθεση πρόκλησης. Κι αὐτή ἡ πρόκληση ἐκτείνεται ἀπό τά θέματα (π.χ. «Ὁ ἀβνατισμός σάν τρόπος ἀμφισβήτησης τῶν συμβατικῶν σχέσεων», «Μελέτη γιά τά ἀμελέτητα», «Φανταστικό σκατοπερίγραμμα») ὡς τόν τρόπο γραφῆς τους· στίς λέξεις δηλαδή πού ἐπιλέγονται ἀλλά καί στό πῶς γράφονται.

Δέν εἶναι πάντως εἰρωνεῖα ἐλαφρᾶ τῆ καρδία, οὔτε αὐτοϊκανοποιούμενη ἡ ἀπλῶς ἐκτονωτική. Ἡ ἐνδότατη πικρά βρίσκει χιλιάδες φόρμες γιά νά διοχετευθεῖ καί νά διεκδικήσει τό δικαίωμά της νά γίνεταί λόγος καί νά ἀπευθύνεταί.

Πα.Μ.

Ἀλληλεγγύη στούς Τούρκους πρόσφυγες

Ἰδρύθηκε πρόσφατα ἡ «Ἐνωσῆ ἀλληλεγγύης μεταξύ τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Τουρκίας». Πρόκειται γιά ὀμάδα Τούρκων πολιτικῶν προσφύγων καί Ἑλλήνων συμπατριωτῶν τους πού σκοπὸ ἔχει τήν ἀνάπτυξη τῆς ἀλληλεγγύης στήν τουρκική ἀντίσταση καί στούς Τούρκους πολιτικούς πρόσφυγες στή χώρα μας οἱ ὀποῖοι ἀντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα.

Ἄσοι ἐνδιαφέρονται νά βοηθήσουν στό διπλό αὐτό σκοπὸ μποροῦν νά συμβάλουν μέ ὀ-

κές παροχές, μέ τίς γνώσεις τους, μέ προσφορά ἐργασίας σέ πρόσφυγες, μέ ἀμεση χρηματική ἐνίσχυση, μέ τουριστικά ταξίδια στήν Τουρκία καί μέ χιλίους ἄλλους τρόπους.

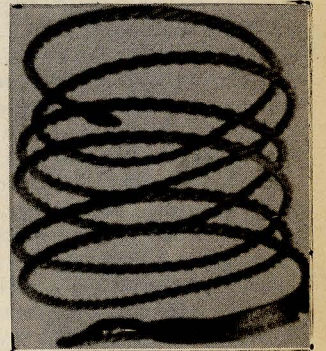
Ἡ ἔνωσῆ ἔχει ἔδρα στήν ὀδό Μπότση 6, γρ. 12, Ἀθήνα, τηλέφωνο 3625821. Γιά τή χρηματική βοήθεια ἔχει ὀνοιχτεῖ λογαριασμός μέ ἀριθμὸ Ε.Τ.Ε. 121/365614-41 ὀπου μπορεῖ νά κατατεθεῖ ὀποιοδήποτε χρηματικό ποσό. Γιά τήν ἀλληλογραφία: Ε.Α.Μ.Α.Ε.Τ. Τ.Θ. 26020 10022 Ἀθήνα.

Πᾶς μὴ Ἑλλην «πολιτισμένος»

Τό ἀρχαιολογικό μουσεῖο φιλοξενεῖ μιά πολύ ἐνδιαφέρουσα ἔκθεσῆ γιά τούς βόρειους γείτονες τῶν Σλάβων, τούς Βάλτες. Ἡ ἔκθεσῆ, ὀργανωμένη ἀπό τό πολωνικό ὀπουργεῖο Τέχνης καί Πολιτισμοῦ καί ἀπό δύο πολωνικά μουσεῖα, συγκεντρώνει ἀρχαιολογικό ὀλικό σχετικὰ μέ τήν προϊστορία/ἱστορία τῶν λαῶν τῆς Βαλτικῆς ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι τόν Μεσαῖωνα.

Ἡ μεγάλη ἀρετῆ τῆς ἔκθεσης εἶναι ὀ ἐπιστημονικός καί ταυτόχρονα διδακτικός τρόπος ὀργάνωσης τοῦ ὀλικοῦ. Ὄ ὀδηγός τῆς ἔκθεσης ἀποτελεῖ μάλιστα καί μιά ἀναλυτική εἰσαγωγή στήν ἱστορία τῶν προγόνων τῶν Πρώσων καί τῶν Λιθουανῶν. ἱστορικές μαρτυρίες γιά τούς λαούς αὐτούς ἔχουμε ἀπό τήν ἐποχῆ τῶν ρωμαϊκῶν ἀποστολῶν στόν μακρινὸ Βορρά, ὀπως τίς περιγράφουν ὀ Πλίνιος ὀ Πρεσβύτερος καί ὀ Τάκιτος. Καί βέβαια οἱ ἐνλόγω Ρωμαῖοι ἱστορικοί ὀνομάζουν τήν περιοχή αὐτή **"barbaricum"**. Ὄ ὀδηγός

τῆς ἔκθεσης μᾶς πληροφορεῖ ὀτι ὀ ὀρος «Βάλτες» εἶναι σύγχρονος καί ἀναφέρεται σέ ὀλόκληρη ὀικογένεια λαῶν καί φυλῶν, γι' αὐτό τόν βάζει συχνὰ μέσα σέ εἰσαγωγικά.

Ποιά ὀμως ἀντίληψη ὀθησε τόν Ἑλληνα μεταφραστή νά βάλει σέ ὀδες τίς πινακίδες τῆς ἔκθεσης τή λέξη «πολιτισμός» τῶν Βάλτων σέ εἰσαγωγικά; Πᾶς μὴ Ἑλλην «πολιτισμένος» λοιπόν;